

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

**«ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ»**

του Ζήση Α. Μαρκόπουλου

Επιβλέπων Καθηγητής κ. Ιωάννης Τζιώνας

Δεκέμβριος 2018

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Ζήσης Α. Μαρκόπουλος

Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα διπλωματική εργασία εκφράζουν αποκλειστικά τον συγγραφέα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Στον πατέρα μου

που έφυγε νωρίς και μου έμαθε ότι

οι σπουδές και η μόρφωση είναι «ωραία πράγματα»

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΣΚΟΠΟΣ	5
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	5
ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ.....	7
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «1^ο»	9
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ	ΕΜΠΟΡΙΟΥ
(ΠΟΕ).....	9
<i>Γενικά</i>	<i>9</i>
<i>Η Δημιουργία της GATT</i>	<i>15</i>
<i>Από την GATT στον ΠΟΕ</i>	<i>17</i>
<i>Η Γένεση του ΠΟΕ.....</i>	<i>19</i>
<i>Το Νομικό Καθεστώς του ΠΟΕ.....</i>	<i>20</i>
<i>Τα Πεδία Δραστηριοποίησης του ΠΟΕ</i>	<i>21</i>
<i>Οι Βασικοί Κανόνες – Αρχές του ΠΟΕ.....</i>	<i>24</i>
<i>Ο Γύρος της Ντόχα.....</i>	<i>26</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	30
«ΙΣΧΥΣ, ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΚΑΙ Ο ΠΟΕ: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΣΜΙΚΗ	
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ».....	30
<i>Η Εξαναγκαστική και Θεσμική Ισχύς στο πλαίσιο του ΠΟΕ: Η Διαμόρφωση, η Εφαρμογή και οι Επιπτώσεις των Κανόνων του ΠΟΕ</i>	<i>33</i>
<i>Υποχρεωτική Εξουσία: Ασύμμετροι Υλικοί Πόροι και καθορισμός Κανόνων του ΠΟΕ.....</i>	<i>33</i>
<i>Εξαναγκαστική Εξουσία: Ασύμμετρη Εξάπλωση Ιδεολογικών Πόρων</i>	<i>36</i>

<i>Θεσμική Ισχύς: Ανάπτυξη Κανόνων του ΠΟΕ μέσω Νομοθεσίας και Διαπραγματεύσεων στη Σκιά του</i>	37
<i>Θεσμική Εξουσία: Ιδεολογικοί Πόροι σε Θεσμικό Πλαίσιο</i>	38
<i>Ασύμμετρη Αποφυγή Θεσμικών Περιορισμών: Η Χρήση «Νομικής» Προστασίας και Εξωδικαστικού Εξαναγκασμού</i>	39
<i>Έμμεση Διακυβέρνηση: Ο Αντίκτυπος των Αποφάσεων του ΠΟΕ στη Συμμετοχή σε άλλους Θεσμούς</i>	41
<i>Εναλλακτικές Θεσμικές Επιλογές</i>	43
<i>Κανονιστικές Επιλογές: Η Ανάγκη Συγκριτικής Θεσμικής Ανάλυσης</i>	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «3^ο»	66
ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ	66
<i>Ο Πόλεμος του Οπίου</i>	66
<i>Ο Εμπορικός Πόλεμος ΗΠΑ – Καναδά του 1866</i>	70
<i>Ο Εμπορικός Πόλεμος Ιταλίας – Γαλλίας του 1866 – 1895</i>	71
<i>Ο Νόμος Smoot – Hawley του 1930</i>	71
<i>Ο Πόλεμος του Κοτόπουλου του 1963</i>	76
<i>Ο Πόλεμος της Μπανάνας του 1993</i>	77
<i>Η Διαφωνία των Ζυμαρικών του 1985</i>	79
<i>Ο Πόλεμος για το Ατσάλι του 2002</i>	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «3^ο»	83
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «4^ο»	91
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «5^ο»	97
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	97

ΕΠΙΜΕΤΡΟ..... 99

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ..... 104

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΠΟΕ

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΚΟΠΟΣ

“Sooner or later every war of trade becomes a war of blood.”

Eugene V. Debs

Σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι, μέσα από τη μελέτη των συνθηκών υπό τις οποίες φτάσαμε ως παγκόσμια κοινότητα στην ίδρυση του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου και την εξέλιξη αυτού, αλλά και από τη συσχέτιση των εμπορικών πολέμων του παρελθόντος, να διερευνηθεί το πλαίσιο υπό το οποίο αυτοί διεξάγονται σήμερα. Επιπλέον, λόγω των τελευταίων εξελίξεων, θα επιχειρηθεί μια επισκόπηση της σημερινής κατάστασης, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα για το μέλλον και τις προοπτικές που υφίστανται ή δύνανται να διαμορφωθούν. Ο τελευταίος εμπορικός πόλεμος ο οποίος βρίσκεται εν εξελίξει, μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας θα δημιουργήσει συνθήκες, που θα διαμορφώσουν και θα αλλάξουν ενδεχομένως τον τρόπο και ίσως και τις μεθοδολογίες του διεθνούς εμπορίου και ενδεχομένως θα καθορίσουν τις επερχόμενες διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών του ΠΟΕ και χωρών που έχουν ήδη αρχίσει την διαδικασία αποχώρησης από αυτόν. Κύριος παίκτης σε αυτό το περιβάλλον είναι ασφαλώς ο Οργανισμός, υπό τους κανόνες του οποίου διεξάγονται οι εμπορικές διαπραγματεύσεις.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Μέσα από την ιστορική διαδρομή της εξέλιξης του εμπορίου αλλά και της διερεύνησης των συνθηκών της ίδρυσης του ΠΟΕ, θα επιχειρηθεί να εξακριβωθεί το πλαίσιο λειτουργίας αυτού, αλλά και από τη μελέτη των εμπορικών πολέμων του

παρελθόντος θα εξαχθούν συμπεράσματα για τα αποτελέσματα που εν γένει επιφέρει ένας εμπορικός πόλεμος στον τρόπο λειτουργίας της παγκόσμιας οικονομίας. Το μεγάλο ερώτημα είναι σε αυτή την περίπτωση: Υπάρχει νικητής σε έναν εμπορικό πόλεμο; Η απάντηση δεν είναι εύκολη, καθώς σε πολλές περιπτώσεις στο παρελθόν, πολλοί συμμετέχοντες ισχυρίστηκαν διάφορα και πολλοί επίσης αντίπαλοι θεώρησαν τους εαυτούς τους νικητές. Από τα αποτελέσματα λοιπόν των εμπορικών πολέμων, από την εξέταση των ισχυόντων κανόνων του ΠΟΕ, αλλά και από την διερεύνηση της σημερινής κατάστασης, θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε τις συνθήκες που διεξαγωγής των σύγχρονων εμπορικών πολέμων και ταυτόχρονα θα επιχειρήσουμε να κατανοήσουμε την κατεύθυνση που προσανατολίζονται σήμερα οι διεθνείς παίκτες, εν μέσω μάλιστα σημαντικών εξελίξεων. Επιπλέον, θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε πολύ καλύτερα την σχέση της ισχύς και των δυνατοτήτων ενδυνάμωσης της παγκόσμιας διακυβέρνησης στα πλαίσια του ΠΟΕ.

Προκειμένου να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, είναι απαραίτητη η εφαρμογή των κατάλληλων επιστημονικών μεθόδων και μέσων συλλογής δεδομένων σε σχέση με τον σκοπό, τους ειδικότερους στόχους και τις ερευνητικές υποθέσεις της έρευνας (Φίλιας, Β. «Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών», Gutenberg, Αθήνα, 2005, σ.17).

Η διατριβή θα ακολουθήσει την ποιοτική έρευνα (βλ. Flick, 2009), όπου ο ερευνητής συνδυάζει την άμεση εμπειρία του με τις υπάρχουσες αντιλήψεις, για να διαμορφώσει μια εικόνα του ζητήματος (Rossman and Rallis, 2012).

Ωστόσο μία έρευνα που ακολουθεί για κάθε ιδιαίτερο φαινόμενο μια μελέτη «ποιοτική», σε πολλές περιπτώσεις μετατρέπεται σε μια «ποσοτική» ανάλυση και τα αυστηρά όρια των δύο μεθόδων αμφισβητούνται, όταν πχ ο ερευνητής χρησιμοποιεί στατιστική ανάλυση σ ένα τμήμα της μελέτης περίπτωσης (Klotz and Prakash, 2008) ή όταν ελέγχει εμπειρικά την εφαρμοσιμότητα των αποτελεσμάτων μιας ποσοτικής έρευνας. Άλλωστε τα σχετικά μοντέλα διαμόρφωσης των αποφάσεων που θα ελεγχθούν ακολουθούν την ορθολογική θεωρία επιλογής που δημιουργεί τις υποθέσεις της αφαιρετικά, παρά από την παρατήρηση των στατιστικών μοντέλων (Klotz and Prakash, 2008)

Ο ερευνητής που ακολουθεί ποιοτικές μεθόδους έρευνας οφείλει να διερευνήσει την ατομική δράση μέσα σε συγκεκριμένες δομές, να κατανοήσει το αλληλένδετο και τη διαπλοκή του ατομικού με το κοινωνικό, την ταυτότητα των ατόμων, τη

στάση ζωής, να αναζητήσει, εν κατακλείδι, το ποιόν των ανθρώπων (ποιοι είναι) με ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που συλλέγονται επιτόπου. Η επιτόπια έρευνα, ο άμεσος συγχρωτισμός του ερευνητή με τα υποκείμενα της έρευνάς του, η εγγύτητα και η προσωπική του εμπειρία στη συνάφεια μαζί τους, η οικειότητα που θα τον καταστήσει οικείο –δηλαδή «δικό», που έχει δικαίωμα να γνωρίζει– θα του επιτρέψει να έχει μίαν εποπτεία της κοινωνικής τους πραγματικότητας και να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο δίνουν την απάντησή τους στα αιτήματα της καθημερινότητας, καθώς και τους κανόνες που οριοθετούν τη ζωή τους και επέχουν θέση νόμων απαράβατων, επικαλύπτοντας εν πολλοίς τις ατομικές βουλήσεις. Η προσωπική εμπειρία, το άμεσο και συγκεκριμένο που βιώνει στη σχέση του μαζί τους, τα δεδομένα που συλλέγει άμεσα θα αποτελέσουν τη βάση, και εν συνεχεία αυτά θα υπαχθούν σε κατηγορίες για τη διατύπωση της θεωρίας που αφορά τη συγκεκριμένη ομάδα και πιθανόν να είναι συμβατή και με άλλες παρόμοιες περιπτώσεις¹. Έτσι επιλέχθηκε η πολυμεθοδική προσέγγιση ως περισσότερο κατάλληλη για τη συλλογή ενός εύρους πληροφοριών που προκύπτουν από διαφορετικά είδη δεδομένων ποσοτικών και ποιοτικών.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ως προϋποθέσεις για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, τέθηκε εξ αρχής το γεγονός ότι ενδεχομένως η παγκόσμια βιβλιογραφία, τα πρακτικά συνεδριάσεων, οι δηλώσεις των αξιωματούχων κλπ δεν αντικατοπτρίζουν πλήρως τις πραγματικές προθέσεις, τους σκοπούς και τις στοχεύσεις των δρώντων. Ως εκ τούτου λειτουργούμε καθαρά συμπερασματικά, είτε με βάση τα αποτελέσματα, όταν εξετάζουμε γεγονότα του παρελθόντος είτε με εκτιμήσεις σε ότι αφορά διαμορφούμενες μελλοντικές καταστάσεις. Θεωρούμε ότι ο ΠΟΕ ως διεθνής οργανισμός θα συνεχίσει να υφίσταται και να καθορίζει τις συνθήκες διεξαγωγής του παγκοσμίου εμπορίου.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

¹ Φίλιας, Β. « Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών», Gutenberg, Αθήνα, 2005, σ.20.

Μετά τη διατύπωση του σκοπού, της μεθοδολογίας και των προϋποθέσεων που ελήφθησαν υπόψη, για του παρόντος πονήματος, πραγματοποιείται καταρχάς μια ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου, στην προσπάθεια να διερευνηθούν οι γενεσιουργές αιτίες των παγκοσμίων τάσεων για συνεννόηση και καθορισμό των συνθηκών διεξαγωγής του εμπορίου. Μέσα από την ανασκόπηση αυτή θα διερευνηθούν τα πλαίσια ίδρυσης της GATT και του ΠΟΕ, αλλά και των πεπραγμένων στους διάφορους γύρους διαπραγματεύσεων. Στο 2^ο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί μια θεσμική προσέγγιση των σχέσεων και της εξουσίας, όπως εκφράζονται με όρους ισχύος, εντός του ΠΟΕ. Στη συνέχεια στο 3^ο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια αναφορά στους κυριότερους εμπορικούς πολέμους του παρελθόντος και το πως αυτοί επηρέασαν το διεθνές εμπόριο. Κατόπιν στο 4^ο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί επισκόπηση της σημερινής κατάστασης, δεδομένου του εν εξελίξει εμπορικού πολέμου μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας και τέλος στο τελευταίο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να διερευνηθούν οι προοπτικές που διαμορφώνονται για το μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «1^ο»

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (ΠΟΕ)

Γενικά

Ως διεθνές εμπόριο ορίζεται το σύνολο του εξωτερικού εμπορίου όλων των χωρών σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ κρατών υπάρχουν λόγω της ανάγκης των χωρών να καλύψουν τις ανάγκες τους με προϊόντα, τα οποία δεν μπορούν να παράγουν (Μανώλη και Μαρής 2015, 15). Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι το εμπόριο αποτελούσε και αποτελεί διαχρονικά, ένα μέσο με το οποίο οι άνθρωποι έρχονται πιο κοντά, ενισχύουν τους δεσμούς τους και συναλλάσσονται, με οφέλη να δημιουργούνται για τους συμμετέχοντες, είτε σε διμερές, είτε σε πολυμερές επίπεδο (Τεγόπουλος 2016).

Το εμπόριο αποτέλεσε πανάρχαια δραστηριότητα που πρωτοεμφανίστηκε όταν άρχισε να αναπτύσσεται η γεωργία και οι άνθρωποι άρχισαν να οργανώνονται σε κοινωνικές ομάδες (οικογένεια, γένος, φυλή). Προϋπόθεση της άσκησης του εμπορίου είναι η ύπαρξη αγοράς με την έννοια της συνάντησης της προσφοράς και της ζήτησης αγαθών, που μπορεί να είναι από πολύ περιορισμένη έως πολύ εκτεταμένη. Το εμπόριο που ανήκει στην τριτογενή παραγωγή (υπηρεσίες)², υποβοηθάει και συμπληρώνει τους βασικούς παραγωγικούς τομείς (αγροτικό, μεταλλευτικό, βιοτεχνικό, βιομηχανικό) για την διάθεση των προϊόντων τους στην αγορά, με αμοιβαία ωφέλεια στις εμπορικές συναλλαγές (Μανέγα και Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 4).

Ήδη από τα προϊστορικά ακόμη χρόνια μπορεί να παρατηρήσει κανείς τα

² Τα αγαθά, ανήκουν είτε στην πρωτογενή παραγωγή (αγροτικά προϊόντα και αυτούσια μεταλλεύματα), είτε στη δευτερογενή παραγωγή (προϊόντα της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας).

πρώτα ψήγματα εμπορικών δραστηριοτήτων. 1000.000 χρόνια πριν, όταν οι πρώτοι νομάδες³ μετακινούνταν από περιοχή σε περιοχή, δημιουργούσαν στολίδια, εργαλεία και άλλα αντικείμενα, από υλικά τα οποία είτε αποκτούσαν από συλλογή, είτε από άλλους πληθυσμούς οι οποίοι τα διέθεταν στους νομάδες, έναντι αντιτίμου σε τροφή, ή άλλα υλικά που δεν υπήρχαν στη συγκεκριμένη περιοχή, ή ακόμη από διαμορφωμένα αντικείμενα (Chora 2009). Το εμπόριο αναπτύχθηκε αρχικά ανάμεσα σε 2 από τους αρχαιότερους πολιτισμούς που άνθησαν στις κοιλάδες των ποταμών της Μεσοποταμίας και της Αιγύπτου. Τα μεταφερόμενα προϊόντα ήταν μπαχαρικά, υλικά βαφής, υφάσματα και κοσμήματα, ενώ τα είδη πρώτης ανάγκης διαδραμάτιζαν δευτερεύοντα ρόλο. Αυτό το εμπόριο, με караβάνια, διατηρήθηκε για πολλούς αιώνες εξαιτίας της σχετικής ασφάλειας που παρουσίαζε στις μεταφορές σε μεγάλες αποστάσεις. Αργότερα, παραχώρησε την θέση του στο θαλάσσιο εμπόριο. Εκείνοι που πρώτοι εισήγαγαν το θαλάσσιο εμπόριο ήταν οι Φοίνικες. Με βάση τις ακτές της Συρίας και εμπορικό κέντρο την Σιδώνα, πραγματοποιούσαν ανταλλαγές σε περιοχές μέχρι και πέρα από την Δυτική Μεσόγειο. Αντάλλαξαν ανατολικά εμπορεύματα όπως γυαλικά, υφάσματα, είδη από μέταλλο με πρώτες ύλες από τη Δύση όπως χαλκό, άργυρο και ψευδάργυρο (Μανέγα και Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 4, 5).

Την εποχή των Περσικών πολέμων, μέσα από τις σπουδαίες ναυμαχίες της Λάδης το 494 π.Χ., της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. και της Μυκάλης το 479 π.Χ., Έλληνες και Πέρσες συνειδητοποίησαν την πολιτική σημασία των ναυτικών τους δυνάμεων. Πριν από αυτό, όμως, οι Έλληνες είχαν ήδη αναπτύξει σε μεγάλη κλίμακα το θαλάσσιο εμπόριο. Η περιοχή του Αιγαίου αποτελούσε το επίκεντρο του εμπορίου. Οι επαρχιακές πόλεις του 8ου αιώνα π.Χ. είχαν ήδη εξελιχθεί σε πόλεις-κράτη. Αν και εξακολουθούσαν να αποτελούν κατά κύριο λόγο αγροτικές περιοχές, η ευημερία και η συνεχής ανάπτυξη τους εξαρτώνταν ολοένα και περισσότερο από τα εμπορικά αγαθά. Στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ., μερικές πόλεις ήταν πολυπληθείς⁴. Μερικές

³ Μπορεί να θεωρηθεί ότι οι πρώτοι νομάδες, λειτούργησαν καταρχήν ως παρατηρητές της φύσης, διακρίνοντας στις μετακινήσεις θηλαστικών ή πτηνών τη δυνατότητα να εγκαθίστανται σε διαφορετικά, κάθε φορά μέρη (Chora 2009).

⁴ στην Αθήνα υπήρχαν πάνω από 100.000 ελεύθεροι, άντρες, γυναίκες και παιδιά, ενώ οι ιωνικές πόλεις αριθμούσαν συνολικά πάνω από 250.000 πολίτες. Η κοινωνική δομή των πόλεων περιλάμβανε την πλούσια, συνήθως ολιγάριθμη, ανώτερη τάξη, η οποία ανέκαθεν επιζητούσε την πολυτέλεια, καθώς και μία συνεχώς διευρυνόμενη μεσαία τάξη (των αστών), οι οποίοι διέθεταν τα προς το ζην αλλά είχαν και κάποια επιπλέον οικονομική άνεση (Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ 2012).

πόλεις παρήγαν προϊόντα, όπως χειροποίητα αντικείμενα, ελαιόλαδο και κρασί, τα οποία είτε εξήγαν είτε τα διέθетαν στο εσωτερικό. Όλες οι πόλεις, όμως, χρειαζόνταν τα συστατικά του μπρούντζου (χαλκό και κασσίτερο), όπως επίσης και σίδηρο, που ήταν σπάνιος στο Αιγαίο, προκειμένου να κατασκευάσουν εργαλεία και όπλα⁵. Η εμπορική δραστηριότητα διαφαινόταν ήδη από τον 8ο αιώνα π.Χ., στις ριψοκίνδυνες εξορμήσεις από το Αιγαίο στη Δυτική Ιταλία (Ισκια), με σκοπό την προμήθεια μετάλλων, και στην Εγγύς Ανατολή (Αλ Μίνα) για την αγορά πολυτελών ειδών της Ανατολής. Αυτές οι κινήσεις, όμως, που τότε έμοιαζαν με ισχνό νήμα, υφάνθηκαν σ' έναν πολύπλοκο ιστό και δημιούργησαν ένα σύνθετο εμπορικό δίκτυο. Οι επαγγελματίες έμποροι, που μετέφεραν αγαθά μέσω των συνηθισμένων θαλάσσιων διαδρομών, επέκτειναν τις δραστηριότητες τους από τη Βορειοανατολική Ισπανία μέχρι την Αίγυπτο, ενώ κατάφεραν να διεισδύσουν στην Αδριατική και τη Μαύρη Θάλασσα. Στις πόλεις δημιουργήθηκαν αγορές που διευκόλυναν τις συναλλαγές και το λιανικό εμπόριο. Τα εργαστήρια κεραμικής και μεταλλοτεχνίας εξυπηρετούσαν την τοπική αγορά, ενώ από εκεί οι έμποροι μπορούσαν να προμηθευτούν προϊόντα για εξαγωγή. Η παραγωγή και το εμπόριο ήταν αλληλένδετα, καθώς και τα δύο ήταν απαραίτητα για την εξυπηρέτηση των τοπικών αναγκών, τη διανομή των αγαθών στο Αιγαίο και τη μεταφορά τους από και προς τις υπερπόντιες αγορές, δηλαδή τις ελληνικές αποικίες και τις ξένες χώρες που βρίσκονταν πέρα από το Αιγαίο (Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ 2012).

Οι Έλληνες, καθώς η δραστηριότητα τους απλωνόταν παντού, ήταν αναγκασμένοι να μοιράζονται με τους Φοίνικες το εμπόριο, τόσο στη Δυτική όσο και στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Όσον αφορά τη δύση, τα παράλια της Βόρειας Αφρικής από τη Σύρτη μέχρι και τον Ατλαντικό, τα παράλια της Ισπανίας κάτω από το Εμπόριον (Amurías) και τα δυτικά παράλια της Σικελίας κατακλύζονταν από εμπορικούς σταθμούς των Φοινίκων, οι οποίοι είχαν δημιουργηθεί από τους Φοίνικες της Τύρου

⁵ Ο άργυρος ο οποίος εξορυσσόταν κυρίως στην Αττική και τη Θράκη, ενώ υπήρχαν και μικρά αποθέματα σε κάποια νησιά του Αιγαίου- είχε μεγάλη ζήτηση λόγω της κοπής νέων νομισμάτων στο Αιγαίο. Το ήλεκτρο, άφθονο στη Λυδία, χρησιμοποιείτο για την κατασκευή κοσμημάτων, καθώς και για τα νομίσματα που έκοβαν οι ελληνικές πόλεις της Δυτικής Μικράς Ασίας. Ο άργυρος ήταν, επίσης, απαραίτητος για την αγορά σιτηρών από την Αίγυπτο και πολυτελών και εξωτικών αντικειμένων από την Εγγύς Ανατολή (Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ 2012).

και της Σιδώνας, ή από την αποικία των Φοινίκων, την Καρχηδόνα⁶. Οι Έλληνες και οι Φοινίκες είχαν αναπτύξει εμπορικές συναλλαγές μεταξύ τους στον Σελινούντα της Σικελίας και επίσης μοιράζονταν την πλούσια αγορά των Ετρούσκων⁹. Όμως, οι Ετρούσκοι δεν ήθελαν τις ελληνικές αποικίες στην περιοχή τους. Έτσι, το 540 π.Χ., συμάχησαν με τους Καρχηδόνιους προκειμένου να διώξουν τους Φωκαείς από την Αλαλία της Κορσικής. Η Μασσαλία, που είχε ιδρυθεί μέχρι το 600 π.Χ., και το Εμπόριον παρέμειναν τα κυριότερα λιμάνια στη Δυτική Μεσόγειο. Στην Εγγύς Ανατολή, όπου βρισκόταν η βάση του φοινικικού εμπορίου από την εποχή του χαλκού, υπήρχαν ελάχιστοι Έλληνες. Πράγματι, σε εμπορικά μέρη στα παράλια της Συρίας, όπως την Αλ Μίνα, ζούσαν μερικοί Έλληνες, μαζί με Κύπριους και γηγενείς. Το εμπόριο εκεί είχε ιδιαίτερη σημασία, καθώς από εκείνη την περιοχή προέρχονταν τα ανατολίτικα αγαθά, υφάσματα, μεταλλικά σκεύη, πήλινα, κοσμήματα και ελεφαντόδοντο, τα οποία είχαν ασκήσει μεγάλη επιρροή στην εξέλιξη των ελληνικών εφαρμοσμένων τεχνών κατά τον 8ο και τον 7ο αιώνα π.Χ. (Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ 2012).

Ο Δρόμος του Μεταξιού ήταν ίσως η διασημότερη εμπορική διαδρομή όλων των εποχών⁷, ενώνοντας τους αρχαίους πολιτισμούς της Κίνας και της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Από τον 1^ο π.Χ. αιώνα ξεκίνησαν οι εμπορικές συναλλαγές, ώστε να μεταφερθεί το μετάξι στη Ρώμη. Ο Δρόμος του Μεταξιού εξελίχθηκε με την πάροδο των χρόνων σε ένα κανάλι με το οποίο μεταδίδονταν η γνώση, η τεχνολογία οι θρησκείες και οι τέχνες, με ένα σύνολο πόλεων κατά μήκος αυτής που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο⁸ (Starkey 2016).

⁶ Η τελευταία, συγκεκριμένα, προστάτευε ζηλότυπα αυτή την περιοχή, καθώς και τη μέσω των νησιών πρόσβαση σε αυτή -τις διαδρομές από τη Μάλτα στη Σικελία και από εκεί στη Σαρδηνία ή στις Βαλεαρίδες και την Ισπανία. Την τελευταία περίοδο του 6ου αιώνα π.Χ. απαγορεύθηκε στους Έλληνες η άμεση πρόσβαση στον κασσίτερο, το χαλκό και το σίδηρο της Νότιας Ισπανίας, παρόλο που έναν αιώνα πριν οι Σάμιοι και οι Φωκαείς έμποροι είχαν φέρει από εκεί στο Αιγαίο πολύτιμα φορτία. Προφανώς, εξακολουθούσαν να προμηθεύονται μέταλλα, όμως οι Φοινίκες έμποροι είχαν ήδη ωφεληθεί το αρχικό κέρδος (Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ 2012).

⁷ Αντίστοιχες εμπορικές διαδρομές, υπήρξαν η πορεία των μπαχαρικών, ο δρόμος του κεριού, ο δρόμος του τσαγιού, ο δρόμος του αλατιού, οι διασαχαρικές εμπορικές πορείες κ.α. (Starkey 2016).

⁸ Ο Δρόμος του μεταξιού συνέχισε να αξιοποιείται μέχρι τον 4^ο μ.Χ αιώνα, οπότε και εγκαταλείφθηκε εξαιτίας της έλλειψης ασφάλειας που δημιουργήθηκε από την παρουσία και τη δραστηριότητα των Μογγόλων στην περιοχή (Starkey 2016).

Μετά την κατάρρευση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ο όγκος του εμπορίου μειώθηκε δραστικά. Το εμπόριο περιορίστηκε αποκλειστικά σχεδόν στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Κωνσταντινούπολη που παρέμεινε ανεξάρτητη μέχρι το 1453, έγινε το κέντρο του εμπορίου μεταξύ Ασίας και Ευρώπης⁹. Οι Ιταλικές πόλεις διαδέχτηκαν την Κωνσταντινούπολη ως κέντρα εμπορίου. Συγκριτικά ο όγκος του εμπορίου κατά τον μεσαίωνα ήταν μικρός. Η Βενετία όμως την εποχή εκείνη γνώρισε μεγάλη ακμή. Το διεθνές εμπόριο περιοριζόταν ακόμη κυρίως σε πολυτελή αγαθά προοριζόμενα για τις εύπορες τάξεις. Η Βενετία ήταν το κέντρο εισαγωγής ανατολικών προϊόντων στην Ευρώπη. Οι εξαγωγές αποτελούνταν κυρίως από υψηλής ποιότητας μάλλινα υφάσματα. Υπήρξαν όμως και περιορισμοί στο εμπόριο που ήταν πολυδιάστατοι. Οι μεταφορές εξακολουθούσαν να είναι δαπανηρές, ενώ τοπικές οργανώσεις εμπόρων κατάφεραν συχνά να θέτουν σοβαρά εμπόδια στην εμπορική δραστηριότητα των ξένων (Μανέγα και Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 5).

Με την ανακάλυψη των νέων περιοχών τον 16 αιώνα, η Μεσόγειος έπαψε να είναι το κέντρο του Ευρωπαϊκού εμπορίου. Η Ισπανία και η Πορτογαλία προσπάθησαν και κατάφεραν να επωφεληθούν από τη δραστηριότητά τους στο νέο κόσμο¹⁰. Την τελευταία δεκαετία του 16ου αιώνα (1590) οι Άγγλοι και οι Ολλανδοί έστρεψαν την προσοχή τους στο πέρασμα μέσω του ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδας προς την Ινδία¹¹. Τον 17ο αιώνα το αποικιακό εμπόριο γίνεται στόχος πολιτικής διαμάχης. Η Ολλανδία, η Αγγλία και η Γαλλία αποβλέπουν στην διανομή της κληρονομιάς της Πορτογαλίας και της Ισπανίας (Μανέγα and Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 5).

⁹ Η οικονομία στο Βυζάντιο είναι ένας τομέας που έχει πολύ λίγο μελετηθεί, αν και είναι ένα πολύ καλό παράδειγμα αυτού που σήμερα αποκαλούμε ελεύθερη οικονομία με κρατικό παρεμβατισμό. Οι Βυζαντινοί το πέτυχαν αυτό και για μεγάλο χρονικό διάστημα η οικονομία τους αναπτύχθηκε αργά και ισορροπημένα, χωρίς να υποστούν τις άγριες μεταπτώσεις που παρουσιάστηκαν στη Δύση με τις επώδυνες κοινωνικές ανακατατάξεις του 11ου αιώνα, όταν ολόκληρες ομάδες δεν κατόρθωσαν να επιβιώσουν. Στην οικονομική ιστορία το Βυζάντιο είναι ένα επιτυχημένο παράδειγμα ανάπτυξης (Δασκαλοθανάσης 2014).

¹⁰ Χαρακτηριστικό είναι ότι Η Λισσαβόνα έγινε πρωτεύουσα των μπαχαρικών. Ένα εμπορικό τρίγωνο, τα άκρα του οποίου στηρίζονταν στις ακτές τριών ηπείρων: αντλούσε τη μάζα των εμπορευμάτων από την Ευρώπη, την ξυλεία από την Αφρική και τη ζάχαρη και τον καφέ από την Αμερική (Μανέγα και Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 5).

¹¹ Το εμπόριο με την Ινδία ήταν ιδιαίτερα κερδοφόρο, αν και προσέκρουσε σε μια σοβαρή δυσκολία: δεν ήταν δυνατή η φόρτωση εμπορευμάτων που ήταν αναγκαία για τους ντόπιους πληθυσμούς (Μανέγα and Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 5).

Παράλληλα με τη βιομηχανική επανάσταση αναπτύσσεται ένας άλλος τύπος εμπορίου, ο οποίος συνίσταται στην αγορά πρώτων υλών και στην πώληση βιομηχανικών προϊόντων και επιβάλλει αναπροσαρμογή του τεχνικού εξοπλισμού και ειδικότερα αυτών των λιμανιών. Ο 18ος αιώνας είναι ο αιώνας της κατασκευής δρόμων κυρίως στην Γαλλία και διωρύγων στην Αγγλία. Το 19ο αιώνα η ανάπτυξη του εμπορίου ευνόησε κυρίως 2 τάξεις, των εμπόρων και των κεφαλαιούχων¹². Οι νέες τεχνικές μέθοδοι προσδίδουν στο εμπόριο ταχύ ρυθμό ανάπτυξης. Η χρήση του ατμού γενικεύεται. Το σιδηροδρομικό δίκτυο επεκτείνεται και το ατμόπλοιο ανεξαρτητοποιεί τα ταξίδια από την κατάσταση των ανέμων¹³. Οι αποστάσεις μικραίνουν με την διάνοιξη διωρύγων που συνδέουν ωκεανούς και την κατασκευή μεγάλων αυτοκινητοδρόμων. Ταυτόχρονα πραγματοποιείται μεγάλη αύξηση του όγκου των συναλλαγών. Προϊόντα, το βάρος των οποίων έκανε προηγουμένως απαγορευτική την μεταφορά τους, εισέρχονται τώρα στο διεθνές εμπόριο. Η αυξημένες ανάγκες και η μεταβαλλόμενη τεχνολογία, επιβάλλουν ανακατασκευή των λιμανιών, πολλαπλασιασμό των σιδηροδρομικών δικτύων και διεύρυνση των αποθηκών. Η εμπορική κίνηση διεισδύει σε περιοχές που ζούσαν μέχρι τότε υπό συνθήκες κλειστής οικονομίας. Η Αφρική ανοίγει και αυτή τις πύλες της στις νέες τεχνικές μεθόδους. Επίσης, η διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ δίνει νέα ώθηση στο εμπόριο. Στην Κίνα και την Ιαπωνία, οι Η.Π.Α. και η Ευρώπη προσπαθούν να περιορίσουν την εγχώρια αντίσταση για να τοποθετήσουν σιδηροδρομικές γραμμές, να διανοίξουν τα λιμάνια και να εισαγάγουν τις χώρες αυτές στον κύκλο των διεθνών συναλλαγών (Μανέγα and Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 6).

Τον 20ο αιώνα τα πράγματα αλλάζουν. Το αποικιακό καθεστώς υποχωρεί, οι διαστάσεις των επιχειρήσεων αυξάνονται, η Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.) εκτοπίζει σταδιακά την οικογενειακή επιχείρηση¹⁴. Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος (1914 – 1918)

¹² Η τάξη των εμπόρων αποτέλεσε δυναμικό στοιχείο της ευρωπαϊκής αστικής τάξης κατά τις παραμονές της επανάστασης των συναλλαγών στα μέσα του 19ου αιώνα (Μανέγα and Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 6).

¹³ Το πέρασμα του Ατλαντικού γίνεται ταξίδι 6 ημερών αντί 40 που ήταν. Νέες εφευρέσεις και η χρησιμοποίηση του πετρελαίου κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, δίνουν ώθηση στην οδική μεταφορά. Στον αυτοκινητόδρομο προστίθεται το φορτηγό αυτοκίνητο (Μανέγα and Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 6).

¹⁴ Τα μεγάλα καταστήματα που έκαναν την εμφάνισή τους από το 2ο μισό του 19ου αιώνα, εξελίσσονται σε πολυκαταστήματα, αρχικά στο εμπόριο τροφίμων και έπειτα στους διάφορους εμπορικούς κλάδους (Μανέγα and Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 6).

κατέστρεψε τις ελπίδες για συνέχιση της τάσης προς ένα παγκόσμιο ελεύθερο εμπόριο και εγκαινίασε μια καινούργια περίοδο ελεγχόμενου εμπορίου, με αποτέλεσμα ο όγκος του διεθνούς εμπορίου να συρρικνωθεί (Μανέγα and Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 6).

Η Δημιουργία της GATT

Αμέσως μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με πρωτοβουλία των ΗΠΑ, στη γενικότερη πρόθεση μείωσης ή ακόμη και κατάργησης των περιορισμών και των δασμών (Μανέγα και Κοτζαπαναγιώτογλου 2005, 6), συνάπτεται η Γενική Συμφωνία Δασμών και εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT). Η Συμφωνία υπεγράφη στη Γενεύη στις 30 Οκτωβρίου 1947 μεταξύ 23 χωρών αρχικά, με ημερομηνία έναρξης εφαρμογής την 1^η Ιανουαρίου 1948 (Γκόβαρης 2017, 7)¹⁵. Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου καθόριζε συγκεκριμένους κανόνες, με τους οποίους κάθε μέλος, όφειλε να συμμορφώνεται, καθώς επέλεγε την εμπορική του πολιτική ως προς τα υπόλοιπα μέλη. Η GATT εστίαζε το ενδιαφέρον της στις δασμολογικές παραχωρήσεις, δηλαδή στην υποχρέωση κάθε συμβαλλόμενου μέρους να περιορίσει τους επιβαλλόμενους δασμούς στα εισαγόμενα προϊόντα από τα άλλα μέλη. Οι διατάξεις που συγκεκριμενοποιούν αυτήν την υποχρέωση είναι οι πίνακες παραχωρήσεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η GATT δεσμεύει την κρατική εμπορική πολιτική και περιορίζει, σε σημαντικό βαθμό, τον μονοπωλιακό ρόλο του κράτους στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής (Μαραβέγιας και Τσινισιχέλης 1995, 533)¹⁶. Γενικότερα η πρόκληση στην οποία βρέθηκαν τα κράτη μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν διπλή: αφ' ενός η αναβίωση των διεθνών ανταλλαγών

¹⁵ Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τα θεμέλια της σύγχρονης οικονομικής τάξης τέθηκαν σε δύο διασκέψεις: αυτές του Bretton Woods και της Αβάνας. Η Διάσκεψη του Bretton Woods κατέληξε στην ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ, International Monetary Fund) και της Διεθνούς Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (International Bank for Reconstruction and Development) και η Διάσκεψη της Αβάνας στην υπογραφή του Χάρτη της Αβάνας, ο οποίος καθιέρωνε ρυθμίσεις επί του συνόλου των θεμάτων του διεθνούς εμπορίου. Ο Χάρτης της Αβάνας δεν ίσχυσε ποτέ, επειδή η κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν τον έφερε ενώπιον των νομοθετικών σωμάτων προς επικύρωση, λόγω του διεθνούς ψυχροπολεμικού κλίματος της περιόδου εκείνης και των πιθανών προσκομμάτων που ο Χάρτης θα έθετε στην άσκηση της Αμερικανικής εμπορικής πολιτικής. Το κενό κλήθηκε να καλύψει η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (Μαραβέγιας και Τσινισιχέλης 1995, 533 - 535).

¹⁶ Η GATT δε συνεπαγόταν το καθεστώς υποχρεώσεων κρατών-μελών, αλλά απλώς τη συμφωνία μεταξύ συμβαλλομένων μερών με σκοπό την ουσιαστική μείωση των δασμών και άλλων φραγμών στο διεθνές εμπόριο σε αμοιβαία επωφελή βάση (Λοϊζος, 3).

αφ' ετέρου η διαμόρφωση ενός οικονομικού περιβάλλοντος σε διεθνές και εθνικό επίπεδο που θα απέτρεπε την αστάθεια. Η GATT οικοδομήθηκε γύρω από τρεις βασικές αρχές: Της Αμοιβαιότητας, του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους και της Ισότητας μεταχείρισης των Προϊόντων.

Η Αρχή της Αμοιβαιότητας (Reciprocity)

Η αρχή της Αμοιβαιότητας (Reciprocity) καθιέρωνε την εν λόγω πρακτική στις εμπορικές διαπραγματεύσεις μεταξύ κρατών που είχαν κύριο εξαγωγικό συμφέρον η κάθε μία στην αγορά της άλλης. Η ίδια αρχή διείπε και τις επαναδιαπραγματεύσεις στο βαθμό που κάποια από τις συμβαλλόμενες χώρες ήθελε στο μέλλον να υπαναχωρήσει από την αρχική συμφωνία. Ουσιαστικά η αρχή της αμοιβαιότητας αποτελεί μια διαδικασία (νόρμα) της GATT, σύμφωνα με την οποία ένα κράτος συμφωνεί να μειώσει το επίπεδο προστασίας των εισαγωγών έναντι αντιστοίχων μέτρων εμπορικών παραχωρήσεων από άλλο κράτος μέλος της συμφωνίας. Με την ευρύτερη έννοια η αρχή αυτή αναφέρεται στην ιδανική περίπτωση κατά την οποία, αμοιβαίες αλλαγές στην εμπορική πολιτική δύο κρατών, επιφέρουν αντίστοιχα και ισότιμες μεταβολές στον όγκο των εισαγωγών ανάμεσα στις δύο χώρες (Steiger n.d.).

Η Αρχή του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους (Most Favoured Nation)

Οι διακρατικές εμπορικές σχέσεις διαμορφώνονται βάσει ενιαίων και γενικών κανόνων που εξασφαλίζουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις σε όλους και αποτρέπουν διμερείς διακανονισμούς και παροχή επιλεκτικών προνομίων¹⁷. Η εξωτερική διάσταση της αρχής της μη διάκρισης – έναντι άλλων κρατών – υλοποιείται με την αρχή του μάλλον ευνοούμενου κράτους (άρθρο 1 παρ.1), η οποία επιβάλλει ίση μεταχείριση των προϊόντων όλων των συμβαλλόμενων μερών ως προς τους δασμούς και τις επιβαρύνσεις, κατά την εισαγωγή και εξαγωγή¹⁸. Η εσωτερική της διάσταση – έναντι εγχώριων προϊόντων- εκφράζεται από την αρχή της εθνικής

¹⁷ Ωστόσο, καθιερώνονταν εξαιρέσεις με τη μορφή είτε των προνομιικών εμπορικών συμφωνιών (Preferential Trade Agreements) είτε μέσω του γενικευμένου συστήματος προτιμήσεων (Generalized System of Preferences) που προέβλεπε ευνοϊκότερο δασμολογικό καθεστώς για τις αναπτυσσόμενες χώρες (Λοΐζος 2011, 4).

¹⁸ Η εφαρμογή της αρχής αυτής προς τρίτες χώρες, μη μέλη του ΠΟΕ, επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών του. Η πιο σημαντική όμως λειτουργία της ρήτρας αυτής είναι ότι παράγει σταθερότητα και διαφάνεια στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις.

μεταχείρισης (άρθρο III), η οποία απαγορεύει τις διακρίσεις μεταξύ αλλοδαπών και εγχώριων προϊόντων στις περιοχές της φορολογίας και των διοικητικών κανονισμών (<http://www.ekdd.gr>). Συμπερασματικά, κρίνεται ότι η ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους αποτελεί την πλέον σημαντική εφεύρεση στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις και είναι σχεδόν βέβαιο, ότι η κατάργησή της θα προκαλούσε την κατάρρευση του παγκόσμιου εμπορίου (Γιαλαμά 2009, 14).

Η Αρχή της Ισότητας Μεταχείρισης των Προϊόντων (National Treatment)

Μια περαιτέρω βασική αρχή του ΠΟΕ είναι η αρχή της εθνικής μεταχείρισης, με την οποία επιδιώκεται η ίση μεταχείριση μεταξύ εγχώριων και εισαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών. Η εφαρμογή της αρχής αυτής διασφαλίζει τη μη διάκριση μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών αγαθών και υπηρεσιών (με εξαίρεση την επιβολή δασμών) και αποτελεί το συμπλήρωμα της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους με την οποία διασφαλίζεται η μη διάκριση των εμπορικών εταίρων (Γιαλαμά 2009, 14). Επομένως απέκλειε την επιβολή επιπλέον φόρου σε αυτά ή τη διάκρισή τους από τα εγχώρια με την επιδότηση των τελευταίων (Λοΐζος 2011, 4)¹⁹.

Από την GATT στον ΠΟΕ

Στα πλαίσια της GATT διεξήχθησαν οχτώ γύροι πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων από τους οποίους ο τελευταίος, ο Γύρος της Ουρουγουάης, οδήγησε στην θεσμική μετεξέλιξη του συστήματος με την υιοθέτηση του καταστατικού χάρτη για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (World Trade Organisation) (Αγγελάκου 2001, 11). Ουσιαστικά, η χαλαρή και μη θεσμοθετημένη οργανωτική δομή της GATT σε συνδυασμό με το αμελητέο κόστος συμμετοχής εν συγκρίσει με τα οφέλη ως προς τη μείωση των δασμολογικών και άλλων φραγμών, ήταν το μυστικό επιτυχίας της αρχικής συμφωνίας της GATT, καθώς και των γύρων διαπραγματεύσεων που ακολούθησαν. Μεταξύ των χωρών που υπέγραψαν τις συμφωνίες από τον γύρο διαπραγματεύσεων του Ανσί και έπειτα, ήταν και η

¹⁹ Η πλέον σημαντική συμβολή της αρχής αυτής είναι η διασφάλιση των αποτελεσμάτων της απελευθέρωσης του εξωτερικού εμπορίου μιας χώρας, δεδομένου ότι μια μείωση των εισαγωγικών δασμών ή της κατάργησης ποσοτικών περιορισμών θα μπορούσε να εξουδετερωθεί από μέτρα της εσωτερικής οικονομικής πολιτικής.

Ελλάδα που αποτέλεσε συμβαλλόμενο μέρος της GATT από την 1 η Μαρτίου του 1950 (Λοΐζος 2011, 4).

Οι πέντε πρώτοι γύροι διαπραγματεύσεων για την μείωση των δασμών, διεξήχθησαν κατά προϊόντα, μεταξύ του κύριου προμηθευτή και των κύριων εισαγωγέων των προϊόντων τους. Οι δασμολογικές ρυθμίσεις που συμφωνήθηκαν επεκτεινονταν αυτόματα και στις άλλες χώρες, μέσω της ρήτρας του μάλλον ευνοούμενου κράτους. Η μεθοδολογία αυτή, που είχε αφήσει σημαντικές κατηγορίες προϊόντων εκτός δασμολογικών διαπραγματεύσεων, αντικαταστάθηκε στον 6^ο γύρο γνωστό ως «Γύρος Κένεντυ» (1964-1967)²⁰ ο οποίος απέβλεπε στην άρση των εμποδίων στο διεθνές εμπόριο. Σαν αποτέλεσμα είχε τη μείωση των δασμών ανάλογα με το είδος των προϊόντων, τη διευκόλυνση των εξαγωγών κυρίως των γεωργικών προϊόντων, την κατάργηση των περιορισμών στις εξαγωγές και τέλος τη θέσπιση του Κώδικα Δασμών Αντι-ντάμπινγκ. Ο 7ος γύρος πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων ονομάστηκε «Γύρος Τόκιο» (1973-1979). Στη λήξη του υπογράφηκε συμφωνία για την ελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου, με την κατάργηση των δασμών σε ορισμένα είδη και μείωση τους σε άλλα, δηλαδή μια γραμμική μείωση των δασμών της τάξης του 1/3. Επίσης συμφωνήθηκε η αποφυγή της επιβολής αντισταθμιστικών εισφορών και η κατάργηση άλλων εμποδίων που παρεμβάλλονταν στο διεθνές εμπόριο. Επιπλέον συμφωνήθηκε η προτιμησιακή μεταχείριση των εξαγωγών, κατεργασμένων και βιομηχανικών προϊόντων των αναπτυσσόμενων χωρών, με την υιοθέτηση του Συστήματος Γενικευμένων Προτιμήσεων (General System of Preferences).

Ο 8ος γύρος ξεκίνησε στην Punta dei Este της Ουρουγουάης, όπου και ονομάστηκε «Γύρος Ουρουγουάης», άρχισε τον Σεπτέμβριο του 1986 και έληξε στις 15

²⁰ Ο κύκλος Kennedy ήταν η έκτη σύνοδος πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων της GATT, που διεξήχθη μεταξύ 1964 και 1967 στη Γενεύη της Ελβετίας. Η συμμετοχή αυξήθηκε σημαντικά σε σχέση με τους προηγούμενους γύρους. Εξήντα έξι έθνη, που αντιπροσωπεύουν το 80% του παγκόσμιου (<https://www.wto.org>) εμπορίου, παρευρέθηκαν στο επίσημο άνοιγμα στις 4 Μαΐου 1964 στο Παλάτι των Εθνών. Παρά τις διάφορες διαφωνίες σχετικά με τις λεπτομέρειες, ο γενικός διευθυντής ανακοίνωσε την επιτυχία του γύρου στις 15 Μαΐου 1967 και η τελική συμφωνία υπεγράφη στις 30 Ιουνίου 1967 - την τελευταία ημέρα που επιτρέπεται βάσει του νόμου για την επέκταση του εμπορίου. Ο γύρος πήρε το όνομά του από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Τζον Φ. Κένεντι, ο οποίος δολοφονήθηκε έξι μήνες πριν από τις εναρκτήριες διαπραγματεύσεις (<https://www.wto.org>).

Οκτωβρίου του 1993²¹. Εκεί οι μεγάλες εμπορικές δυνάμεις συμφώνησαν τελικά να πραγματοποιήσουν ακόμη μεγαλύτερες μειώσεις στους δασμούς. Ο γύρος της Ουρουγουάης ήταν επωφελής για τις αναπτυγμένες χώρες, ενώ λιγότερο ή καθόλου επωφελής για τις αναπτυσσόμενες, των οποίων οι πρόσβαση στις αγορές των αναπτυγμένων χωρών δεν βελτιώθηκε. Οι αναπτυσσόμενες χώρες και ειδικότερα οι πιο ανταγωνιστικές από αυτές (Κίνα, Ινδία) αποκόμισαν μεγάλα οφέλη από την Συμφωνία για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, η οποία επέβαλε την σταδιακή κατάργηση των ποσοστώσεων στις εισαγωγές των οικείων προϊόντων έως την 1^η Ιανουαρίου 2005. Οι 8 γύροι των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων οδήγησαν τελικά στην δραστική μείωση των δασμών. Από τη έναρξη της GATT τα μέσα επίπεδα των δασμών των ΗΠΑ και των άλλων ανεπτυγμένων χωρών, μειώθηκαν από το 40% στο 6% (<https://www.wto.org>). Μετά τον Γύρο της Ουρουγουάης και ειδικότερα με το Πρωτόκολλο του Μαρακές, οι αναπτυσσόμενες χώρες υποχρεώθηκαν να παγιολογήσουν τους δασμούς τους, χωρίς να υποχρεωθούν σε σημαντικές μειώσεις (Αγγελάκου 2001, 12).

Η Γένεση του ΠΟΕ

Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε σκοπός του ΠΟΕ αποτελεί η διευθέτηση διαφορών μεταξύ χωρών με κοινές συμφωνίες και όχι με διμερείς ή μονομερείς ρυθμίσεις, προάγοντας με τον τρόπο αυτό τη γενικότερη διαφάνεια του Διεθνούς Συστήματος (Κλωναράς 2016, 41). Ο ΠΟΕ εισάγει για πρώτη φορά στο παγκόσμιο εμπορικό σύστημα το εμπόριο των υπηρεσιών, την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και τις επενδύσεις. Αποτελεί αυτόνομο διεθνή οργανισμό στο οποίο τις συμφωνίες δεσμεύονται όλα τα κράτη - μέλη. Είναι δε πιο αυστηρός από την GATT στο εμπόριο των λεγόμενων «ευαίσθητων» προϊόντων, όπως κλωστοϋφαντουργικά και αγροτικά. Για την πραγματοποίηση αυτών των σκοπών δεν διαχειρίζεται μόνο τους διεθνείς εμπορικούς κανονισμούς, αλλά ελέγχει και την εφαρμογή τους από τα κράτη - μέλη, επιλύει στους κόλπους του τις εμπορικές διαφωνίες και συγκρούσεις

²¹ Ο Γύρος της Ουρουγουάης διήρκησε επτάμισι χρόνια, σχεδόν το διπλάσιο από ότι είχε υπολογιστεί στην αρχή. Κάλυψε σχεδόν όλες τις μορφές και τα είδη του εμπορίου: Από οδοστόκρεμες μέχρι σκάφη αναψυχής, από τραπεζικά προϊόντα μέχρι τηλεπικοινωνίες και από γονίδια άγριου ρυζιού μέχρι θεραπείας κατά του AIDS. Ήταν σε με απλά λόγια η μεγαλύτερη εμπορική διαπραγμάτευση που διεξήχθη ποτέ και ενδεχομένως η μεγαλύτερη γενικώς διαπραγμάτευση της ιστορίας (<https://www.wto.org>).

και μπορεί να αποτελέσει forum για νέες διαπραγματεύσεις για ακόμα μεγαλύτερες μειώσεις των εμπορικών περιορισμών (Γιαννούλη 2002, 11).

Ο ΠΟΕ συνιστά τον μοναδικό οργανισμό σε παγκόσμιο επίπεδο που δραστηριοποιείται στο διεθνές σύστημα με αντικείμενο τη διαχείριση των κανονισμών που διέπουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών. Στον πυρήνα του οργανισμού βρίσκονται συμφωνίες που έχουν αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ πολλών μερών και στους κόλπους του έχουν υπογραφεί και συνομολογήθει από όλα τα συμβαλλόμενα σε εμπορικές συναλλαγές κράτη και έχουν επικυρωθεί από τις επίσημες κυβερνήσεις τους (Sengul 2006). Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ιδίου του Οργανισμού, αυτός αριθμεί 164 μέλη και 23 παρατηρητές, αντιπροσωπεύοντας το 95% της παγκόσμιας εμπορικής δραστηριότητας (<https://www.wto.org>).

Η έδρα του βρίσκεται στο κέντρο William Rappard Γενεύης, γεγονός το οποίο από μόνο του υποδηλώνει μια σιωπηρή μαρτυρία διεθνούς συνεργασίας που αριθμεί συνολικά παραπάνω από 70 χρόνια. Το κέντρο αυτό θεωρήθηκε ως μια προσπάθεια που ακολούθησε τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, με σκοπό να δημιουργήσει έναν συνασπισμό κρατών και συσχετιζόμενων ιδρυμάτων, που θα ενθάρρυνε τις συναλλαγές μεταξύ πολλών διαφορετικών μερών και θα συνέδραμε στην ειρηνική επίλυση των διενέξεων και διαφορών. Ο ΠΟΕ ουσιαστικά περικλείει όλο το θεσμικό πλαίσιο το σχετικό με την παγκόσμια εμπορική τάξη (Γκόβαρης 2017, 18).

Το Νομικό Καθεστώς του ΠΟΕ

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο ΠΟΕ δεν αποτελεί νομικά τον διάδοχο της GATT, παρότι μάλιστα οι κανόνες της τελευταίας ενσωματώθηκαν στον ΠΟΕ. Ο ΠΟΕ παρακολουθώντας τις εξελίξεις στο διεθνές εμπόριο, όπου εκτός από την ανταλλαγή προϊόντων συμμετείχε πλέον και η ανταλλαγή υπηρεσιών, ενσωμάτωσε την GATT και επιπλέον άλλες 60 ποσοπολυμερείς δεσμευτικές συμφωνίες, οι οποίες αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεων στο γύρο της Ουρουγουάης. Η διαπραγμάτευση αυτή, οδήγησε τελικά στην ίδρυση του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου και πλέον η συνολική αποδοχή της αποτελεί προϋπόθεση ένταξης στον οργανισμό.

Σε αντίθεση με την GATT η οποία δεν είχε κάποια νομική προσωπικότητα, η ιδρυτική συμφωνία του ΠΟΕ αποτελεί μια διεθνή συνθήκη και συνιστά αυτοτελές νομικό πρόσωπο, το οποίο προσδίδεται από τα ίδια τα κράτη μέλη²².

Η νομική προσωπικότητα που διαθέτει ο ΠΟΕ, διέπεται βεβαίως από την αρχή της ειδικότητας, που σημαίνει ότι χρησιμοποιεί τη φύση του αυτή όταν είναι απαραίτητο για την άσκηση των αρμοδιοτήτων και λειτουργιών του (Γκλαβίνης 2009, 23).

Τα Πεδία Δραστηριοποίησης του ΠΟΕ

Ο ΠΟΕ κατά την ίδρυσή του, αποσκοπούσε στο να καταστεί ο θεματοφύλακας των τριών βασικών πυλώνων του διεθνούς εμπορίου, της GATT της GATS²³ και των TRIPS²⁴. Όπως φάνηκε λοιπόν από τον γύρο διαπραγματεύσεων της Ουρουγουάης, ο ΠΟΕ δεν περιορίζεται στο εμπόριο αγαθών και επομένως η GATT ενσωματώνεται πλέον μαζί με τις συμφωνίες της GATS και των TRIPS στο νέο πλαίσιο, συμπεριλαμβάνοντας πλέον τις υπηρεσίες, δημιουργίες, σχέδια επινοήσεις κλπ (Γκόβαρης 2017, 20).

Από όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ο ΠΟΕ διαθέτει έναν πολύπλευρο χαρακτήρα, ως ένα σημείο σύγκλισης όπου παρέχεται το έδαφος για διαπραγματεύσεις εμπορικών συμφωνιών, επίλυση διαφορών κλπ., υποστηρίζοντας ταυτόχρονα τις ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι αποφάσεις λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις των μελών του ΠΟΕ, είτε μέσω των αρμοδίων υπουργών στη διετή σύνοδο, είτε μέσω ειδικών αντιπροσώπων, σε τακτικές συνεδριάσεις. Η βάση των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών, διαπνέεται από ένα σύνολο θεμελιωδών αξιών, με σκοπό να καταστήσουν και να διατηρήσουν το εμπόριο προσβάσιμο για όλους (Γκόβαρης 2017, 20). Ειδικότερα τα πεδία δραστηριοποίησης του Οργανισμού είναι:

²² Σύμφωνα με το άρθρο VIII της ιδρυτικής συνθήκης, ο ΠΟΕ αποτελεί αυτοτελές νομικό πρόσωπο της διεθνούς έννομης τάξης με δικαιώματα και υποχρεώσεις (Γκλαβίνης 2009, 23).

²³ Γενική Συμφωνία για το εμπόριο που αφορά τις υπηρεσίες (General Agreement on Trade in Services) (<https://www.wto.org>).

²⁴ Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (Agreement on Trade Related Aspects on Intellectual Property Rights) (<https://www.wto.org>).

Βαθμιαία Απελευθέρωση του Εμπορίου

Ένα από τα πιο προφανή και αποτελεσματικά μέτρα απελευθέρωσης του εμπορίου αποτελεί οπωσδήποτε η περιστολή των διάφορων φραγμών που τίθενται από τα κράτη. Οι φραγμοί αυτοί είναι διάφορες δασμολογικές επιβαρύνσεις και απαγορεύσεις εισαγωγών ή προσφορές που περιορίζουν επιλεκτικά τις εισαγωγές προϊόντων. Κατά καιρούς έχουν υπάρξει αντικείμενο συζήτησης και άλλες πρακτικές όπως διάφορες πολιτικές σκοπιμότητες σχετικές με το ύψος του συναλλάγματος (Kohona 1994). Η γενική απελευθέρωση των αγορών κρίνεται σαφώς επωφελής, πλην όμως χρήζει διαφόρων προσαρμογών και τροποποιήσεων. Ο ΠΟΕ επιτρέπει και καθοδηγεί τις χώρες ώστε να ενσωματώνουν τις αλλαγές βαθμιαία, μέσω της προοδευτικής απελευθέρωσης. Στις αναπτυσσόμενες χώρες με τις λεγόμενες «νηπιακές οικονομίες», αφήνεται μεγαλύτερο συνήθως χρονικό διάστημα για να πραγματοποιήσουν τις αλλαγές αυτές (Γκόβαρης 2017, 21).

Διασφάλιση Σταθερότητας και Αποτελεσματικότητας

Σε κάποιες περιπτώσεις η διασφάλιση της μη αύξησης των δασμολογικών περιορισμών δύναται να αποδεχθεί τόσο σημαντική όσο ακόμη και η ίδια η μείωσή τους, καθόσον η δέσμευση αυτή αποτελεί για τις επιχειρήσεις μια καθαρότερη οπτική των μελλοντικών ευκαιριών τους. Με τη διασφάλιση της σταθερότητας και της προβλεψιμότητας, ενθαρρύνονται οι επενδύσεις, δημιουργούνται θέσεις εργασίας και οι καταναλωτές επωφελούνται από τα οφέλη του ανταγωνισμού, τα οποία συνίστανται στην δυνατότητα ύπαρξης ευρύτερων επιλογών από μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων και υπηρεσιών, σε χαμηλότερες τιμές. Το εμπορικό σύστημα λοιπόν που διαχειρίζεται ο ΠΟΥ, δεν είναι παρά μια προσπάθεια των κυβερνήσεων να διατηρήσουν ένα περιβάλλον σταθερό και προβλέψιμο, άρα ασφαλές, πρόσφορο και ακμαίο (Stehmann 2000).

Προαγωγή του Υγιούς και Δίκαιου Ανταγωνισμού

Ο ΠΟΕ περιγράφεται ως ο οργανισμός που μάχεται υπέρ του πλήρως απελευθερωμένου εμπορίου, πράγμα που δεν μπορεί να λογιστεί ως αρκετά ακριβές. Το γενικότερο σύστημα επιτρέπει τόσο την ύπαρξη δασμών όσο και σε άλλες περιπτώσεις και άλλων μορφών προστασίας. Αυτό συνιστά ένα σύστημα κανόνων που

διασφαλίζουν και προάγουν τον ασφαλή και δίκαιο ανταγωνισμό. Οι κανόνες της μη διάκρισης, του μάλλον ευνοούμενου κράτους και της εθνικής μεταχείρισης υφίστανται ακριβώς ώστε να διασφαλίζουν δίκαιες συνθήκες εμπορίου. Το ίδιο ισχύει και για τους κανόνες του anti-dumping²⁵. Τα ζητήματα που αναδύονται είναι αρκετά σύνθετα και οι υφιστάμενοι κανόνες επιχειρούν να τυποποιήσουν το τι είναι δίκαιο και τι όχι, με τρόπο που να μπορούν να ανταποκριθούν οι κυβερνήσεις, ειδικά με το να χρεώνουν πρόσθετες εισαγωγικές δαπάνες, υπολογισμένες ώστε να αποζημιώνονται σε περιπτώσεις μη δίκαιου εμπορίου. Πολλές από τις συμφωνίες αποσκοπούν να στηρίξουν τον δίκαιο ανταγωνισμό στα προϊόντα, στις υπηρεσίες αλλά και στην πνευματική ιδιοκτησία (Γκόβαρης 2017, 22)²⁶.

Ενθάρρυνση της Ανάπτυξης και της Οικονομικής Αναμόρφωσης

Το σύστημα του ΠΟΕ συμβάλλει στην ανάπτυξη. Παρόλα αυτά δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός που αναφέρθηκε προηγουμένως, ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες χρειάζονται επιπλέον χρονικό διάστημα ώστε να ενσωματώσουν τις αλλαγές που προβλέπουν οι συμφωνίες και ως εκ τούτου απαιτείται ιδιαίτερη ευελιξία στο θέμα αυτό. Οι ίδιες οι συμφωνίες περιέχουν τις προβλέψεις της GATT, με τις οποίες παρέχεται ειδική υποστήριξη προς τις χώρες αυτές (Fischer 2000). Ένα μεγάλο ποσοστό των κρατών μελών του ΠΟΕ (σχεδόν τα τρία τέταρτα) ανήκουν στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων χωρών, ενώ ένας ακόμη σημαντικός αριθμός συγκαταλέγεται στις λεγόμενες οικονομίες μετάβασης. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων του γύρου της Ουρουγουάης σχεδόν 60 κράτη εφάρμοσαν σε αυτόνομο επίπεδο προγράμματα εμπορικής απελευθέρωσης. Παράλληλα, οι αναπτυσσόμενες χώρες αλλά και αυτές των οποίων οι οικονομίες ανήκουν στην κατηγορία μετάβασης, αποδείχθηκαν περισσότερο ενεργές, από οποιανδήποτε άλλο κύκλο

²⁵ Περίπτωση Dumping έχουμε όταν ένα κράτος επιτρέπει τις εγχώριες επιχειρήσεις να εξάγουν τα προϊόντα τους σε χαμηλότερη τιμή απ' ό τι διατίθενται στην εσωτερική αγορά, ακόμη και σε πολλές περιπτώσεις κάτω από το κόστος παραγωγής, ώστε να διασφαλίζουν όσο το δυνατόν περισσότερες εξωτερικές αγορές και επαναφέρουν τις τιμές με την παραίτηση των ανταγωνιστών (Kimberly 2002).

²⁶ Για παράδειγμα η συμφωνία που αναφέρεται στην προμήθεια των κυβερνήσεων, η οποία έχει υπογραφεί και συνομολογηθεί μόνο από ορισμένα μέλη του Οργανισμού, παρέχει ένα δομημένο σύστημα κανόνων ανταγωνισμού για αγορές από κυβερνητικές οντότητες σε διάφορες χώρες (Γκόβαρης 2017, 22).

συνομιλιών, συνεχίζοντας με τον ίδιο τρόπο και στον γύρο της Ντόχα²⁷. Με το πέρας του γύρου της Ουρουγουάης, οι κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, ήταν έτοιμες να αναλάβουν τις υποχρεώσεις που εφάρμοζαν ήδη οι αναπτυγμένες χώρες. Παρόλα αυτά οι συμφωνίες τις έδιναν το δικαίωμα να χρησιμοποιήσουν μεταβατικές περιόδους ώστε να προσαρμοστούν σε απαιτητικές και ομολογουμένως δύσκολες προβλέψεις του οργανισμού. Μια από τις αποφάσεις του της υπουργικής συνδιάσκεψης του ΠΟΕ, η οποία υιοθετήθηκε προς το τέλος του γύρου της Ουρουγουάης, προέβλεπε ότι οι χώρες που βρίσκονται σε θέσεις οικονομικής ισχύος, οφείλουν να επιταχύνουν τις δεσμεύσεις τους αναφορικά με την πρόσβαση στην αγορά, για τα προϊόντα που εξάγονται προς τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, με ταυτόχρονη τεχνική υποστήριξη προς αυτές. Πιο πρόσφατα αναπτυγμένες χώρες, ξεκίνησαν να επιτρέπουν αφορολόγητες εισαγωγές, σχεδόν σε όλα τα προϊόντα των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Γενικά τόσο ο ίδιος ο Οργανισμός, όσο και τα κράτη μέλη συνεχίζουν να διανύουν μια περίοδο προσαρμογής. Η τρέχουσα ατζέντα της Ντόχα περί ανάπτυξης, πραγματεύεται κυρίως τις δυσκολίες των αναπτυσσόμενων χωρών, στην εφαρμογή των συμφωνηθέντων στο γύρο της Ουρουγουάης (Fischer 2000).

Οι Βασικοί Κανόνες – Αρχές του ΠΟΕ

Οι υπηρεσίες που προσφέρει ο ΠΟΕ αναπροσαρμόζονται κάθε φορά αναλόγως των εκάστοτε διεθνών οικονομικών συγκυριών, μένοντας πιστός σε μια αρχική δέσμη δεσμευτικών κανόνων, γενικού ή ειδικού χαρακτήρα που καθορίζουν την εμπορική πολιτική των κρατών, διασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό τη διευθέτηση των διαφορών με ειρηνικό τρόπο, την προστασία του περιβάλλοντος και την ειδική μεταχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών (Kohona 1994).

Οι βασικές διατάξεις του ΠΟΕ ήδη εμπεριέχονταν στα κείμενα της GATT και από το 1947 ακόμη, υιοθετούνται και εφαρμόζονται από όλα τα κράτη μέλη. Οι δύο βασικοί στόχοι είναι η πολυμεροποίηση των εμπορικών σχέσεων των μελών και το άνοιγμα των αγορών στο διεθνή ανταγωνισμό (<https://ecampus.wto.org> 2009). Στη

²⁷ Ο υπό εξέλιξη γύρος, με την ατζέντα της ανάπτυξης (<https://www.wto.org>).

βάση αυτής της θεώρησης, είναι εφικτή μια κατηγοριοποίηση των αρχών του ΠΟΕ, αναλόγως του αν προάγουν ή όχι την πολυμεροποίηση των εμπορικών σχέσεων, αν ευνοούν ή όχι τον διεθνή ανταγωνισμό και αν αναχαιτίζουν διάφορες πρακτικές αθέμιτης εμπορικής συμπεριφοράς (Γκόβαρης 2017, 24)²⁸.

Αρχές Πολυμεροποίησης των Εμπορικών Σχέσεων

Η αρχή της μη διάκρισης, αποτελεί σύμφωνα με πολλούς, τη βασική αρχή πολυμεροποίησης των εμπορικών σχέσεων, βάσει της οποίας τα ίδια προϊόντα ή υπηρεσίες, τυγχάνουν της ίδιας αντιμετώπισης, ανεξαρτήτως εθνικής προέλευσης.

Η Γενική αυτή αρχή συνίσταται σε δύο επιμέρους, στη αρχή του μάλλον ευνοούμενου κράτους και στην αρχή εθνικής μεταχείρισης. Η πρώτη αποτελεί ουσιαστικά τον ακρογωνιαίο λίθο του καταστατικού του οργανισμού²⁹ μαζί με μια σειρά άλλων διατάξεων όπως της εθνικής μεταχείρισης, της αμοιβαιότητας των διαπραγματεύσεων, της απαγόρευσης δασμολογικών εμποδίων και της ειδικής μεταχείρισης των αδυνάτων χωρών. Αυτές οι ρυθμίσεις αποτελούν πάντοτε κομμάτι ή αναδεικνύουν το πνεύμα τον εκάστοτε επιμέρους εμπορικών συμφωνιών (<https://ecampus.wto.org> 2009).

Αρχές Προώθησης των Εθνικών Αγορών στο Διεθνή Ανταγωνισμό

Το πρώτο μέρος αφορά την κατάργηση των ποσοστώσεων. Αυτές είναι περιορισμοί που επιβάλλονται από ένα κράτος στις εισαγόμενες ποσότητες ενός προϊόντος στην αγορά του, προκαθορίζοντας τις τιμές που μπορεί να εισαχθεί εντός ενός

²⁸ Οι αρχές αυτές προστέθηκαν στην πορεία και αφορούν την αντιμετώπιση αθέμιτων πρακτικών που υποσκάπτουν των υγιή ανταγωνισμό των διεθνώς προσανατολισμένων εθνικών οικονομιών (Fischer 2000).

²⁹ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο καταστατικό ίδρυσης του Οργανισμού : «Αναγνωρίζοντας ότι οι σχέσεις τους στον εμπορικό και τον οικονομικό τομέα είναι ανάγκη να διαμορφώνονται με απώτερο σκοπό την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, την εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης και υψηλού, συνεχώς αυξανόμενου, επιπέδου πραγματικού εισοδήματος και πραγματικής ζήτησης, καθώς και την επέκταση της παραγωγής και του εμπορίου στους τομείς των εμπορευμάτων και των υπηρεσιών, επιτρέποντας ταυτόχρονα την άριστη χρήση των πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο σύμφωνα με τους στόχους της διαρκούς ανάπτυξης, επιδιώκοντας τόσο την προστασία και τη διατήρηση του περιβάλλοντος όσο και την αύξηση των μέσων για την επίτευξη αυτού του στόχου κατά τρόπο που να συμβιβάζεται με τις αντίστοιχες ανάγκες και ανησυχίες τους στα διάφορα επίπεδα της οικονομικής ανάπτυξης» (Πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994) - Συμφωνία για την ίδρυση του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) ΠΟΕ).

συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος και απαγορεύοντας την εισαγωγή επιπλέον ποσοτήτων στο διάστημα αυτό (Γκλαβίνης 2009).

Το δεύτερο κομμάτι αφορά τη σταδιακή μείωση των δασμών³⁰. Ένα κράτος μέλος του ΠΟΕ δεν δύναται μονομερώς να αυξήσει τους επιβαλλόμενους δασμούς εκ των υστέρων, σε σχέση με τους καταγεγραμμένους δασμούς στη Γενική Σύμβαση (Γκόβαρης 2017, 26).

Το τρίτο μέρος συσχετίζεται με την κατάργηση των μη δασμολογικών φραγμών, πράγμα που είναι απαραίτητο από τον ΠΟΕ για όλα τα κράτη – μέλη του (<https://www.wto.org>).

Ο Γύρος της Ντόχα

Η συζήτηση για την ανάπτυξη μέσω του ΠΟΕ διαπερνά την πεποίθηση ότι ο καλύτερος δρόμος διέρχεται μέσω της φιλελευθεροποίησης των αγορών. Συνεπώς, περιλαμβάνει αθροιστικά όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες και ιδιαίτερα την πτυχή περί πρόσβασης στην αγορά. Οι διαπραγματεύσεις για την πρόσβαση στην αγορά όλων των αγαθών, στηρίχθηκαν στην υιοθέτηση μιας κοινά αποδεκτής μαθηματικής φόρμουλας, ώστε με την εφαρμογή της να επιτυγχάνεται η μείωση/κατάργηση των δασμών (των bound tariffs κατά τον Breuss, 2008, 286) εφόσον και τα μη δασμολογικά εμπόδια μετατρέπονται σε δασμούς (Νότης, 2008, 128145). Στον Γύρο της Ντόχα η αντιμετώπιση των κορυφών των δασμών (tariff-peaks) και η κλιμάκωση των δασμών ήταν διαφορετική ανάλογα με αν πρόκειται για τα μη-αγροτικά (NAMA) ή τα αγροτικά προϊόντα (Nassar, Arashiro and Jank 2007, 222 - 236).

Αλλά, το θέμα επιλογής μαθηματικής φόρμουλας στα NAMA, τέθηκε όπως και στην γεωργία. Σαφώς στα NAMA, ήταν πιο αυστηρές οι απαιτήσεις για απαλοιφή ή σημαντική μείωση των κορυφών των δασμών. Έτσι η συζήτηση για αυτά τα θέματα κέρδισε περισσότερη προβολή. Ανέδειξε την πολιτική σημασία της (μαθηματικής) μεθόδου που χρησιμοποιεί μια χώρα για τον προσδιορισμό της δασμολογικής κλιμάκωσης. Οι διαφωνίες περιστράφηκαν όχι μόνο μεταξύ γραμμικής και ελβετικής

³⁰ Ως δασμός ορίζεται η είσπραξη από το κράτος ποσοστού επί της αξίας του εισαγόμενου προϊόντος (Γιαννούλη 2002).

φόρμουλας, αλλά και μεταξύ διαφόρων παραλλαγών τους. Επιπροσθέτως και μεταξύ διαφορετικών τιμών των συντελεστών, με συνέπειες ανάλογες των πολιτικών επιδιώξεων των μελών. Η Κίνα έδειξε την προτίμησή της σε ελβετικού τύπου συνάρτηση -όπως και οι ΗΠΑ- προτείνοντας ωστόσο δικό της τύπο με συντελεστή ανάλογο της χρονικής περιόδου προσαρμογής. Η ΕΕ και η Ινδία, προτίμησαν γραμμικού τύπου συνάρτηση. Η Ιαπωνία, έναν τύπο σταθμισμένο με το ειδικό βάρος της χώρας στο εμπόριο, κ.α. (WTO 2002).

Όμως, η ελβετικού τύπου φόρμουλα που υπερίσχυσε, αν και είναι απλή, μειώνει, επιπλέον, τις κορυφές των δασμών, δίνοντας μεγαλύτερες ευκαιρίες στις LDC's. Επίσης, επιτρέπει τη χρήση διαφορετικού συντελεστή για τις αναπτυσσόμενες ή για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Εν τούτοις και στην περίπτωση των προϊόντων NAMA, διαβρώνει τα περιθώρια της προνομιακής μεταχείρισης των αναπτυσσόμενων. Αυτή η αλλοίωση των κατ' εξαίρεση προνομίων και για τα μεταποιημένα προϊόντα, δημιούργησε καινούργιες δυσκολίες για τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων (Κανκούν), καθόσον αποτελεί ένα μέσο καταπολέμησης της φτώχειας (Breuss 2008, 290 - 292).

Γενικά, παρατηρήθηκε το παράδοξο να προσπαθούν οι ανεπτυγμένες χώρες να μειώσουν τον προστατευτισμό των οικονομιών των αναπτυσσόμενων, ενώ οι ίδιες εξακολουθούν να επιδοτούν τις εξαγωγές τους και να εφαρμόζουν μη δασμολογικά εμπόδια (Ρουμελιώτης 2002, 228).

Η συμφωνία σύστασης του ΠΟΕ σαφώς ενίσχυσε τον πολλαπλασιασμό της πρακτικής της επιβολής anti - dumping δασμών. Τα μέλη του ΠΟΕ υιοθέτησαν στην εθνική τους νομοθεσία αντίστοιχες διατάξεις. Έτσι ήδη, στις παραμονές του Γύρου της Ντόχα, 330 anti - dumping δασμοί ανήκαν στις ΗΠΑ, 190 στην ΕΕ, 90 στην Ινδία, 80 στο Μεξικό , 104 στη Νότιο-Αφρική (Buet, και συν. 2001)³¹. Παρά τις εξελίξεις αυτές, η τάση για anti - dumping ουδόλως έχει μειωθεί. Παράδειγμα η ανακοίνωση της ΕΕ για επιβολή τέτοιων δασμών στα προϊόντα βιοντίζελ αμερικανικών εταιρειών που σημείωσαν ανησυχητική αύξηση εισαγωγών. Το ύψος των μέτρων αυτών ανέρχεται έως 29%, ενώ οι αντισταθμιστικοί δασμοί από 29 - 41%, λόγω των

³¹ Ο συνηθέστερος στόχος ήταν κράτη μη μέλη τότε, όπως η Κίνα, η Ινδονησία και η Κορέα (Πάττα 2009, 67).

αμερικανικών επιδοτήσεων. Άλλωστε, ο ανταγωνισμός ΕΕ-ΗΠΑ προϋπάρχει με την απαγόρευση εισαγωγής στην ΕΕ ορμονούχου αμερικανικού βόιου κρέατος, ενώ οι ΗΠΑ επιβάλλουν αντίποινα σε άλλα γεωργικά προϊόντα (Πάττα 2009, 67).

Ο Γύρος Συνομιλιών της Ντόχα αδυνατεί, καθόσον τα κράτη δεν συμφώνησαν στους τρεις πυλώνες: προϊόντα (αγροτικά και μη), υπηρεσίες, πνευματικά δικαιώματα. Παρά τη σχετική πρόοδο με τις αγροτικές επιδοτήσεις και τον μαθηματικό τύπο ώστε να προωθηθεί η πρόσβαση στην αγορά, παρουσιάστηκε αδυναμία συνεργασίας στα υπόλοιπα. Η αδυναμία αυτή εδράζεται αφενός στις ιδεαλιστικές βάσεις της θεωρίας, της κυρίαρχης ιδεολογίας που διέπει τα κείμενα και τη ρητορική του ΠΟΕ και αφετέρου στην υστέρηση των παραπάνω ως προς τις σύγχρονες πραγματικότητες του στρατηγικού εμπορίου, της ξεχωριστής φύσης των υπηρεσιών και της ανάδυσης νέων παικτών στο διεθνές σύστημα. Επιπλέον, η ανατρεπτική διάσταση της ανάπτυξης δεν προωθεί τη συνεργασία στην ισχύουσα τάξη, status quo, του ΠΟΕ. Αντίστροφα, η πρακτική των δρώντων στηρίζεται σε κίνητρα που διέπονται από τον ορθολογισμό του κρατικού συμφέροντος και των σχετικών κερδών, που έχει αναδείξει η ρεαλιστική σχολή. Ωστόσο, η συνεργασία των κρατών φαίνεται να προσδιορίζεται από τις εξελίξεις στην άτυπη διακυβέρνηση. Επί τούτου ο καθηγητής R. Dani δηλώνει: «Ο ΠΟΕ έχει δαπανήσει χρόνο στον ανεπίκαιρο γύρο διαπραγματεύσεων της Ντόχα. Θα έπρεπε να εντείνει της προσπάθειές του για την παρακολούθηση και εφαρμογή των δεσμεύσεων του G20, ώστε να μην αυξηθούν τα εμπόδια στο διεθνές εμπόριο». Πράγματι ο Γεν.Δ/ντής του ΠΟΕ συναντήθηκε με τους G20 με συμπληρωματικό στόχο τη διοχέτευση τραπεζικών πιστώσεων στο εμπόριο⁵⁶ (<http://www.londonsummit.gov.uk> 2009). Ακόμη και ο θεσμικός-(νεο)φιλελεύθερος ακαδημαϊκός Nye, χρησιμοποιώντας τον όρο 'φιλελεύθερος-ρεαλισμός', βλέπει ως λύση για την ομαλή προώθηση των εξελίξεων μια πιθανή διεύρυνση του G7 με την Ινδία, Κίνα, Βραζιλία (Nye 2009).

Ο Baldwin συμπεραίνει, ότι σ' αυτές τις διαπραγματεύσεις, τα κράτη δεν επιδίωξαν οικονομικούς στόχους, αλλά πολιτικούς (όπως, προνομιακή μεταχείριση σε αναπτυσσόμενες, ή προστασία ορισμένων εγχώριων οικονομικών ομάδων από τις

δυσκολίες προσαρμογής στη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου) (Baldwin 2007)³². Ο Hoekman επισημαίνει τόσο, το ασύνδετο σχήμα των προνομιακών καθεστώτων των LDC's, με τους αναπτυξιακούς στόχους (για τις ίδιες), όσο και τα κόστη προσαρμογής της φιλελευθεροποίησης. Επικρίνει τη προσέγγιση του ΠΟΕ για την ανάπτυξη ότι αποτελείται από ένα ασύνδετο μίγμα «περιοδικής πολυμερούς φιλελευθεροποίησης, με πολλές εξαιρέσεις για τις εμπορική πολιτική των αναπτυσσόμενων χωρών» (Hoekman 2007, 267 - 292).

³² Επίσης, αποδίδει την κυριότερη αιτία για τα απογοητευτικά μέχρι σήμερα αποτελέσματα, στη μετάπτωση της οικονομικής ισχύος από ΗΠΑ σε Βραζιλία, Ινδία, Κίνα και Νότιο Αφρική (Baldwin 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

«ΙΣΧΥΣ, ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΚΑΙ ΠΟΕ: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕ- ΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ»

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) είναι μια κεντρική φιγούρα της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Ο ΠΟΕ, που ιδρύθηκε το 1995, και ο προκάτοχος του, η Γενική Συμφωνία για Δασμούς και Εμπόριο (GATT), που ιδρύθηκε το 1947, είναι σε μεγάλο μέρος προϊόντα της Αμερικανικής επιχειρηματικότητας, πειθούς, και πίεσης, η οποία κατέστη δυνατή από την ηγεμονική θέση των ΗΠΑ στην παγκόσμια πολιτική. Ο ΠΟΕ περιορίζει θεσμικά τις εγχώριες πολιτικές επιλογές για θέματα εμπορίου και πνευματικής ιδιοκτησίας, και σιωπηρά οποιαδήποτε ρυθμιστική πολιτική σχετική με το εμπόριο, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών και εργατικών πολιτικών³³.

Το κεφάλαιο περιέχει 3 κεντρικά σημεία. Πρώτον, το κεφάλαιο χαρτογραφεί τους χιλιάδες τρόπους με τους οποίους οι ΗΠΑ, η ΕΕ, και οι έχοντες επιρροή με τις ψήφους τους προωθούν τα ενδιαφέροντα τους μέσω του ΠΟΕ. Υπερισχύουν, επειδή έχουν σημαντικούς ιδεολογικούς και υλικούς πόρους που τους δίνουν πλεονέκτημα στις οικονομικές σχέσεις σε οποιοδήποτε θεσμικό πλαίσιο. Το πρώτο μέρος εξετάζει τα διάφορα μέσα μέσω των οποίων οι παίκτες άμεσα κι έμμεσα σχηματίζουν τους νόμους του ΠΟΕ, εν συνεχεία, περιορίζονται από αυτούς. Επομένως, δείχνει την εξουσία και τη σχέση της με την λεγόμενη θεσμική δύναμη.

Δεύτερον, το κεφάλαιο δείχνει πώς τα δικαστικά όργανα του ΠΟΕ, όπως κάθε δικαστήριο, ασκούν θεσμική εξουσία όταν αποφασίζουν για νομικές υποθέσεις. Το δεύτερο μέρος δείχνει πώς το ανώτατο δικαστικό όργανο του ΠΟΕ, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ, αντιμετωπίζει επιλογές λήψης αποφάσεων

³³ Οι διαδικασίες του ΠΟΕ ωθούν σε αλλαγές την αστική κοινωνία και τις σχέσεις επιχειρήσεων-κυβερνήσεων. Οι αναλυτικοί κανόνες του ΠΟΕ, στηριζόμενοι από ένα σχετικά δεσμευτικό σύστημα τακτοποίησης διαφωνιών, εμπλέκουν όχι μόνο τα συμφέροντα οικονομίας και ασφαλείας των κρατών, αλλά και τα κέρδη και τις νομικές νόρμες τους. Συνεπώς, τα κράτη προσπαθούν ενεργά να διαμορφώσουν την ατζέντα του ΠΟΕ, τους κανόνες του, τις εφαρμογές τους και την επίδραση τους.

που με τη σειρά τους διαμορφώνουν τη συμμετοχή στην αγορά και σε πολλαπλά εσωτερικά και διεθνή πολιτικά περιβάλλοντα. Επειδή οι κανόνες του ΠΟΕ δεν έχουν καθοριστεί εννοιολογικά, η εφαρμογή τους απαιτεί από τα δικαστικά όργανα του ΠΟΕ να προβούν σε περαιτέρω θεσμικές επιλογές. Αυτές οι θεσμικές επιλογές καταλήγουν στην αποτελεσματική κατανομή της λήψης αποφάσεων σε εναλλακτικές θεσμικές διαδικασίες. Για να κατανοήσουμε τη λειτουργία της δικαιοδοτικής εξουσίας, πρέπει να εξετάσουμε με ποιον τρόπο η εφαρμογή των κανόνων διαμορφώνει ευκαιρίες για τα κράτη σε άλλα θεσμικά πλαίσια.

Με αυτό τον τρόπο, το κεφάλαιο δείχνει πώς η παγκόσμια διακυβέρνηση αποτελείται από πολυεπίπεδα, αλληλεπιδρώντα στρώματα θεσμικών κανόνων και διαδικασιών στα οποία οι αποφάσεις που λαμβάνονται σε ένα θεσμικό όργανο επηρεάζουν τη συμμετοχή σε άλλα θεσμικά πλαίσια. Σε έναν κόσμο μεγάλων αλλαγών και πολυπλοκότητας, η επιρροή συχνά (αν όχι πάντα) πραγματοποιείται μέσω θεσμών. Οι θεσμικοί κανόνες και οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων δημιουργούν ευκαιρίες για συμμετοχή, επιτρέποντας σε ορισμένους παίκτες να περιορίζουν έμμεσα τις επιλογές, τις ενέργειες και τις αντιλήψεις των άλλων. Για να προσαρμοστεί από τον Schattschneider, η θεσμική εξουσία συνίσταται στην κινητοποίηση της μεροληψίας. Αυτή η κινητοποίηση της μεροληψίας, ωστόσο, δεν ελέγχεται πλήρως από κανένα συγκεκριμένο παράγοντα³⁴. Ο όρος θεσμός, όπως χρησιμοποιείται σε αυτό το κεφάλαιο, εκλαμβάνεται ευρέως και εναλλάξ με τον όρο μηχανισμός διακυβέρνησης. Ανά θεσμικό όργανο, το κεφάλαιο αναφέρεται σε οποιαδήποτε διαδικασία λήψης κοινωνικών αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών, δικαστικών και διαδικασιών της αγοράς.

Ενώ οι κονστρουκτιβιστές επικεντρώνονται στον νόμο ως μια διαδοχική διαδικασία που επηρεάζει τα αποτελέσματα, διότι οι πράξεις πρέπει να δικαιολογούνται και να νομιμοποιούνται νομικά, το κεφάλαιο αυτό αντιμετωπίζει τη δικαστική εξουσία ως μορφή δεύτερης τάξης θεσμικής εξουσίας, μέσω της ικανότητας της δικαστικής διαδικασίας να διαμορφώνει τη συμμετοχή σε άλλα θεσμικά πλαίσια. Δείχνει πως μια δικαστική απόφαση του ΠΟΕ, όπως και κάθε δικαστηρίου, επηρεάζει το ποιοι

³⁴ Οι παράγοντες που βοηθούν να ορίσουν τους θεσμικούς κανόνες και διαδικασίες μπορούν επίσης να περιορίζονται από αυτούς.

συμμετέχουν και πώς συμμετέχουν σε άλλα θεσμικά πλαίσια για τον καθορισμό μιας πολιτικής.

Τρίτον, το κεφάλαιο απεικονίζει τις κανονιστικές επιπτώσεις της θεσμικής επιλογής. Συγκεκριμένα, δείχνει γιατί, από κανονιστική άποψη, η θεσμική ανάλυση πρέπει να είναι συγκριτική³⁵. Το τρίτο μέρος υποστηρίζει ότι, δεδομένου ότι όλες οι θεσμικές διαδικασίες χαρακτηρίζονται από μεροληπτική συμμετοχή, το βασικό ερώτημα είναι πώς συμμετέχουν τα συμβαλλόμενα μέρη ή αντιπροσωπεύονται με άλλο τρόπο σε ένα θεσμικό πλαίσιο σε σύγκριση με εναλλακτικές λύσεις. Είτε από θετική, στρατηγική είτε κανονιστική άποψη, ένα κεντρικό ερώτημα παγκόσμιας διακυβέρνησης είναι: ποιες είναι οι σχετικές επιπτώσεις των εναλλακτικών θεσμικών μηχανισμών στη συμμετοχή και στην επίλυση των ζητημάτων διασυνοριακής διακυβέρνησης, τα οποία έθεσαν τα συμφέροντα των ισχυρών κρατών ενάντια σε αυτά των ασθενέστερων κρατών; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα απαιτεί συγκριτική-θεσμική-αναλυτική προσέγγιση. Όπως προκύπτει από το κεφάλαιο, λόγω του ανοικτού χαρακτήρα των κανόνων του ΠΟΕ, το ίδιο το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ μπορεί να προβεί σε συγκριτική θεσμική ανάλυση και να αξιολογήσει τις θεσμικές εναλλακτικές λύσεις όσον αφορά τις σχετικές μεροληψίες τους. Το ζήτημα δεν είναι εάν υφίστανται προκαταλήψεις (υπάρχουν σε όλα τα θεσμικά πλαίσια) αλλά, μάλλον, ποιες είναι οι επιπτώσεις μιας θεσμικής διαδικασίας στη συμμετοχή στη ζύγιση ανταγωνιστικών ανησυχιών σε σύγκριση με τις μη εξευγενισμένες εναλλακτικές λύσεις.

Το κεφάλαιο αυτό καταδεικνύει τις επιπτώσεις των θεσμικών επιλογών μέσω της ανάλυσης μιας από τις πιο αμφιλεγόμενες αποφάσεις του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ, η οποία αναφερόταν ως μια υπόθεση συνταγματικής φύσης για τον ΠΟΕ και την παγκόσμια διακυβέρνηση - την περίπτωση χελωνών-γαρίδων των ΗΠΑ. Η υπόθεση αφορούσε την αλληλεπίδραση των εγχώριων και διεθνών εμπορικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών ανησυχιών.

³⁵ Η συγκριτική θεσμική ανάλυση είναι ένα εννοιολογικό πλαίσιο για την αξιολόγηση των μηχανισμών διακυβέρνησης όσον αφορά τη σχετική άμεση και έμμεση συμμετοχή των εμπλεκόμενων σε εναλλακτικά θεσμικά πλαίσια.

Η Εξαναγκαστική και Θεσμική Ισχύς στο πλαίσιο του ΠΟΕ: Η Διαμόρφωση, η Εφαρμογή και οι Επιπτώσεις των Κανόνων του ΠΟΕ

Οι μηχανισμοί διακυβέρνησης, μολοντί μπορούν να σχεδιαστούν έτσι ώστε να διοχετεύουν και να περιορίζουν τη δύναμη, διαμορφώνονται και αξιοποιούνται από ισχυρούς φορείς με ποικίλα και συμπληρωματικά μέσα. Αυτό το τμήμα εξετάζει πώς οι προηγμένες βιομηχανικές δυνάμεις και τα εταιρικά συμφέροντα τους διαμορφώνουν και αναπτύσσουν τους κανόνες του ΠΟΕ για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους έναντι των άλλων. Η επιρροή των παικτών αυτών λειτουργεί τόσο άμεσα όσο και διάχυτα, γεγονός που καταδεικνύει την άσκηση υποχρεωτικής και θεσμικής εξουσίας.

Υποχρεωτική Εξουσία: Ασύμμετροι Υλικοί Πόροι και καθορισμός Κανόνων του ΠΟΕ

Τα δύο μεγαλύτερα εμπορικά μέλη του ΠΟΕ, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση, ασκούν σαφώς μεγαλύτερη επιρροή από οποιαδήποτε άλλα μέλη του ΠΟΕ για τον καθορισμό των κανόνων και των διαδικασιών του ΠΟΕ. Αν και όλα τα μέλη του ΠΟΕ έχουν μία ψήφο στον ΠΟΕ, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ ασκούν περισσότερο έλεγχο στη διαμόρφωση των κανόνων του ΠΟΕ λόγω της σημασίας των τεράστιων αγορών τους σε άλλες χώρες³⁶. Ο οικονομικός εξαναγκασμός και οι περιορισμοί διαδραματίζουν μεγαλύτερο ρόλο από ό, τι ο στρατιωτικός εξαναγκασμός στον τομέα του εμπορίου και της νομοθεσίας. Η απλή απειλή κυρώσεων, περισσότερο από την πραγματική επιβολή τους, είναι συνήθως το πιο αποτελεσματικό εργαλείο.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ ενισχύουν την επιρροή τους στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του ΠΟΕ μέσω αλλαγών στα forum. Επηρεάζουν τις άλλες χώρες μέσω της διενέργειας ταυτόχρονης διμερών και περιφερειακών διαπραγματεύσεων,

³⁶ Όπως επεσήμανε ο Hirschman, η ουσία της ισχύος στην αγορά είναι η ικανότητα να εμποδίζει τις εμπορικές συναλλαγές.

απειλώνοντας με τον τρόπο αυτό να αρνηθούν οφέλη σε ορισμένες χώρες που προσφέρουν σε άλλες. Τα πιο αδύναμα κράτη ενδέχεται να συμφωνήσουν στα αιτήματα των ΗΠΑ και της ΕΕ βάσει διμερούς συμφωνίας, προκειμένου να αποκτήσουν ή να διατηρήσουν την πρόσβαση στις αγορές τους και, εν συνεχεία, να αποκτήσουν πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστικών αναπτυσσόμενων χωρών. Μόλις μια αναπτυσσόμενη χώρα συμφωνήσει με τέτοιες απαιτήσεις, θα ευνοήσει πιθανότατα την πολύπλευρη εφαρμογή τους, όπως η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, έτσι ώστε να μην είναι σε μειονεκτική θέση έναντι των ανταγωνιστικών αναπτυσσόμενων χωρών. Σε μεγάλο βαθμό, αυτό εξηγεί την τελική συμφωνία των αναπτυσσόμενων χωρών για τη συμφωνία του ΠΟΕ για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (TRIPS).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ είναι σε θέση να συνδυάσουν την ισχύ στην αγορά και την ικανότητά τους να μετατοπίζουν τα *forum* με τεράστιους υλικούς και πληροφοριακούς πόρους που χρησιμοποιούν στην εκπόνηση και εφαρμογή των κανόνων του ΠΟΕ³⁷. Ωστόσο, όπως σημειώνει ένας πρώην διευθυντής στη γραμματεία του ΠΟΕ, εκτιμάται ότι υπήρχαν 2.847 στις συνεδριάσεις του ΠΟΕ το 1997 ή κατά μέσο όρο 10 συνεδριάσεις ανά εργάσιμη ημέρα. Τα μέλη του ΠΟΕ με μεγαλύτερους πόρους, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ, οδηγούν έτσι την ατζέντα του ΠΟΕ. Ως αποτέλεσμα, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ έχουν διαμορφώσει κανόνες με τους οποίους μπορούν να συνεχίσουν να προστατεύουν και να επιδοτούν τους εγχώριους τους παραγωγούς στον τομέα της γεωργίας και των υφασμάτων, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες συμφωνούν με πιο δαπανηρές δεσμεύσεις. Εκτιμάται ότι οι ανεπτυγμένες χώρες παρέχουν περίπου 1 δισεκατομμύριο δολάρια ημερησίως σε γεωργικές επιδοτήσεις, ενώ περίπου οι μισοί προέρχονται από την Ευρώπη (UNDP, 2003). Οι Ηνωμένες Πολιτείες εξακολουθούν να εφαρμόζουν ένα μέσο δασμολογικό συντελεστή 14% σε αγαθά από το Μπαγκλαντές (κυρίως υφάσματα), αλλά μόνο 1% σε εισαγωγές από τη Γαλλία. Αντίθετα, η εφαρμογή της συμφωνίας TRIPS στις αναπτυσσόμενες χώρες εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε μεταφορές πλούτου από

³⁷ Οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες μπορούν να τοποθετήσουν μόνο έναν ή λίγους εκπροσώπους στη Γενεύη για να παρακολουθήσουν τα θέματα του ΠΟΕ ενώπιον των πολυάριθμων συμβουλίων, επιτροπών και ομάδων εργασίας του ΠΟΕ.

αναπτυσσόμενες χώρες προς τις Ηνωμένες Πολιτείες ύψους περίπου 5,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων ετησίως (Maskus, 2000).

Η εξουσία ασκείται επίσης με όρους που τα ασθενέστερα κράτη δεν εξετάζουν καν την εμπλοκή τους στις διαπραγματεύσεις του ΠΟΕ (Bachrach και Baratz, 1963). Κάποιες φορές, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ δεν χρειάζεται καν να εκφράσουν τα συμφέροντά τους, επειδή οι μικρότερες χώρες το κάνουν γι' αυτούς, προβλέποντας τις απαντήσεις των ΗΠΑ και της ΕΕ³⁸. Παρά το γεγονός ότι η Βραζιλία, η Ινδία και άλλες μεγάλες αναπτυσσόμενες χώρες προσπάθησαν να θέσουν τις διαπραγματευτικές ατζέντες του ΠΟΕ στις υπουργικές συνόδους της Ντόχα και του Κανκούν το 2001 και το 2003, προσπάθησαν επίσης να το κάνουν και στο παρελθόν. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ μπορούν να αναπτύξουν ισχύ στις αγορές και στρατηγικές μετατόπισης forum για να τις απομονώσουν μέχρι να υποχωρήσουν (Steinberg, 2002).

Ισχυροί ψηφοφόροι στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη προωθούν τα συμφέροντά τους, αξιοποιώντας την επιρροή των ΗΠΑ και της ΕΕ. Χρησιμοποιούν τις πολιτείες ως παράγοντες, ακριβώς όπως αυτοί, με τη σειρά τους, δρουν ως παράγοντες για τα κράτη. Οι πιο κερδισμένοι είναι οι μεγάλες πολυεθνικές και οι εμπορικές ενώσεις, όπως εκείνες των υπηρεσιών και των φαρμακευτικών τομέων που άσκησαν πίεση και επωφελήθηκαν από τη Γενική Συμφωνία για τις Συναλλαγές στον τομέα των Υπηρεσιών (GATS) και τη Συμφωνία TRIPS. Αν και οι μη εμπορικές ομάδες ασκούν πολύ λιγότερη επιρροή, μπορούν και αυτές να χρησιμοποιήσουν την απειλή των ΗΠΑ να περιορίσουν την πρόσβαση στην αγορά για να αναγκάσουν τις μικρότερες χώρες να αλλάξουν τις ρυθμιστικές πολιτικές τους, όπως τις τεχνικές με τράτα για γαρίδες, όπως εξετάζεται παρακάτω. Οι επιχειρήσεις και οι μη κυβερνητικές ομάδες σε μικρότερες χώρες, ωστόσο, δεν μπορούν να αξιοποιήσουν την κρατική εξουσία για να προωθήσουν τις διεθνείς προτεραιότητές τους. Αν και αυτές οι επιχειρήσεις και οι μη κυβερνητικές ομάδες μπορούν να ασκήσουν σημαντική

³⁸ Για παράδειγμα, ο πρόεδρος μιας διαπραγματευτικής ομάδας του ΠΟΕ, ο οποίος ήταν πρεσβευτής από μια μικρότερη ανεπτυγμένη χώρα, υπεράσπισε με υπευθυνότητα τα συμφέροντα των ΗΠΑ εναντίον των αμφισβητιών, προκειμένου να «κρατήσει τις ΗΠΑ και την ΕΕ στη σκηνή». Σύμφωνα με τον πρεσβευτή: «Έχουν επιλογές που οι μικρότερες χώρες δεν έχουν. . . Θεέ μου κοιτάξτε τι έκαναν οι ΗΠΑ στο Ιράκ».

επιρροή στην εγχώρια πολιτική, οι κυβερνητικοί εκπρόσωποί τους ασκούν μικρή διεθνή επιρροή.

Εξαναγκαστική Εξουσία: Ασύμμετρη Εξάπλωση Ιδεολογικών Πόρων

Πολλές από τις πολιτικές σε σχέση με την παγκόσμια διακυβέρνηση δεν συνεπάγονται άμεσο εξαναγκασμό, αλλά αμφισβητούν αρχές όπως η αμοιβαιότητα, η ελεύθερη ροή προϊόντων και πληροφοριών, η εθνική μεταχείριση, η εναρμόνιση, η απορρύθμιση και η εθνική κυριαρχία. Όπως οι Braithwaite και Drahos δηλώνουν: «Και ο οικονομικός και στρατιωτικός εξαναγκασμός είναι δαπανηρός», ενώ «οι αρχές, με την πολυπλοκότητα των κανόνων τους, επιφέρουν μακροπρόθεσμα σύγκλιση προσδοκιών μεταξύ των φορέων». Οι συγκλίνουσες προσδοκίες μπορούν να ωθήσουν την εσωτερικοποίηση των κανόνων και των συνηθειών συμμόρφωσης.

Οι αρχές και οι νόρμες είναι μορφές εξουσίας που δημιουργούνται από στρατηγικό ενδιαφέρον και δημιουργούν διάχυτες επιπτώσεις. Όσοι έχουν υλικούς και πληροφοριακούς πόρους, είναι ικανοί στην ανάπτυξη εργαλείων διαλόγου, είτε σε διαπραγματεύσεις είτε σε νομικές υποθέσεις ή μέσω παροχής «τεχνικής βοήθειας»³⁹. Οι αντιπρόσωποι των φαρμακοβιομηχανικών ενώσεων συνεργάζονται με αξιωματούχους των ΗΠΑ και της ΕΕ για την εκπόνηση νόμων και για τη διδασκαλία τους σε συνέδρια που οργανώνει ο Διεθνής Οργανισμός Διεθνούς Ιδιοκτησίας σχετικά με το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας και την εφαρμογή του (Shaffer, 2003a). Ο Drake και ο Nicolaidis (1992) αποκαλύπτουν επίσης πως ένα επιστημονικό δίκτυο ακαδημαϊκών, άλλων "εμπειρογνομώνων", εμπορικών αντιπροσώπων των ΗΠΑ και η αμερικανική βιομηχανία επανέφεραν τις αντιλήψεις για τις υπηρεσίες ως "εμπορεύσιμα" αγαθά, καταργώντας σταδιακά την αντίσταση των αναπτυσσόμενων χωρών στην ενσωμάτωση οικονομικών, τηλεπικοινωνιακών και άλλων υπηρεσιών στο νέο καθεστώς του ΠΟΕ.

³⁹ Οι εταιρικοί των ΗΠΑ προωθούν ιδέες σχετικά με τα οφέλη της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας για επενδύσεις. Οι αναπτυσσόμενες χώρες χωρίς τα επιθυμητά καθεστάτα ιδιοκτησίας χαρακτηρίζονται "πειρατικές".

Θεσμική Ισχύς: Ανάπτυξη Κανόνων του ΠΟΕ μέσω Νομοθεσίας και Διαπραγματεύσεων στη Σκιά του.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορούν επίσης να ασκήσουν εξουσία μέσω του ΠΟΕ. Ακόμα κι αν οι κανόνες του ΠΟΕ μπορούν να φαίνονται ουδέτεροι, δεν χρησιμοποιούνται ισότιμα από όλα τα μέλη. Όπως και στην εγχώρια νομική διαδικασία, τα "haves" έρχονται μπροστά σε νομικά θέματα σε διεθνές επίπεδο όπου η νομική εξειδίκευση είναι εξαιρετικά εξειδικευμένη και δαπανηρή. Τα πιο ισχυρά μέλη του ΠΟΕ και οι ψηφοφόροι τους έχουν τους πόρους και τα κίνητρα να εφαρμόσουν το εμπορικό δίκαιο προς όφελός τους μέσω των νομικών διαδικασιών του ΠΟΕ και των διμερών διαπραγματεύσεων στη σκιά ενός πιθανού αιτήματος του ΠΟΕ. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι οι μεγαλύτεροι έμποροι στον κόσμο και κατά συνέπεια οι πιο άμεσα επηρεασμένοι από τις λεπτομέρειες και τις ερμηνευτικές αποχρώσεις των κανόνων του ΠΟΕ⁴⁰.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ παραμένουν μακράν οι κύριοι χρήστες του συστήματος και, ως εκ τούτου, είναι πιθανότερο να προωθήσουν τα μεγαλύτερα συστημικά τους συμφέροντα μέσω της δικαστικής διαδικασίας. Τα ποσοστά συμμετοχής τους ως συμβαλλόμενα μέρη ή τρίτα μέρη σε δικαστικές περιπτώσεις είναι περίπου 97% (ΗΠΑ) και 82% (ΕΕ) αντίστοιχα. Αν και οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν υψηλά κατά κεφαλήν μερίδια στις εμπορικές διαφορές (συχνά υψηλότερες από τις Ηνωμένες Πολιτείες ή την Ευρώπη σε σχέση με τις οικονομίες τους), τα συνολικά μερίδια τους είναι μικρότερα. Λόγω των μικρότερων μεριδίων τους στο σύστημα συναλλαγών είναι λιγότερο πιθανό να είναι επαναληπτικοί παίκτες που επωφελούνται από οικονομίες κλίμακας. Τα αβέβαια οφέλη από τις διαφορές είναι λιγότερο πιθανό να ξεπεράσουν το κόστος ανάπτυξης ή πρόσληψης εμπειρογνομosύνης για την επίλυση διαφορών, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ο κίνδυνος απώλειας ή μη συμμόρφωσης.

⁴⁰ Έχουν τους πόρους για να συμμετάσχουν σε πολύπλοκες και παρατεταμένες νομικές συζητήσεις σε ένα απομακρυσμένο forum, το οποίο είναι πρόθυμο να αφιερώσει σε αυτά τα θέματα εξαιτίας των πιθανοτήτων επιτυχίας που έχουν. Μεγάλα και καλά οργανωμένα συμφέροντα προσλαμβάνουν δικηγόρους και οικονομολόγους και σχηματίζουν εταιρικές σχέσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με τις δημόσιες αρχές των ΗΠΑ και της ΕΕ, προκειμένου είναι αυτοί που θα επικρατήσουν στις νομικές συζητήσεις και στις διαπραγματεύσεις διευθέτησης διαφορών που διεξάγονται στη σκιά του νόμου του ΠΟΕ.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ είναι επίσης καλύτερα τοποθετημένες για να διαπραγματευτούν στη σκιά ενός πιθανού αιτήματος του ΠΟΕ. Όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ μπορούν να απορροφήσουν υψηλά έξοδα δικαστικών διαφορών, επιμηκύνοντας χρονικά μια υπόθεση και επιβάλλοντας ταυτόχρονα στις καταγγέλλουσες αναπτυσσόμενες χώρες τα ανάλογα κόστη, μπορούν να περιορίσουν σοβαρά το κίνητρο των αναπτυσσόμενων χωρών να εκκινήσουν μια υπόθεση και, αντίστοιχα, να ενισχύσουν τα κίνητρα των αναπτυσσόμενων χωρών να διευθετήσουν δυσμενώς τη διαφορά. Ο νόμος του ΠΟΕ ρίχνει μια πιο αδύναμη σκιά στις διαπραγματεύσεις διευθέτησης για τις χώρες που δεν διαθέτουν δικηγόρους που γνωρίζουν το δίκαιο του ΠΟΕ. Όταν οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν είναι σε θέση να κινητοποιήσουν οικονομικά τους νομικούς πόρους, οι απειλές τους για προσφυγή στις νομικές διαδικασίες του ΠΟΕ δεν έχουν αξιοπιστία. Κατ'αυτόν τον τρόπο ασκούν λιγότερη διαπραγματευτική δύναμη στη σκιά του νόμου του ΠΟΕ.

Επιπλέον, οι διαπραγματεύσεις διευθέτησης των εμπορικών διαφορών έχουν αμοιβαίο αντίκτυπο στη λήψη αποφάσεων του ΠΟΕ. Η λήψη δικαστικών αποφάσεων λαμβάνει χώρα στη σκιά της διαπραγμάτευσης, φαινόμενο που είναι ιδιαίτερα έντονο στο πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου⁴¹. Αντίθετα, οι υποθέσεις του ΠΟΕ τελικά επιλύονται μέσω διπλωματικών διαπραγματεύσεων που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των δικαστικών αποφάσεων. Οι δικαστικές ομάδες του ΠΟΕ μπορούν να διαμορφώσουν τις αποφάσεις τους για να επιφέρουν συμμόρφωση ή φιλικό διακανονισμό και, ως εκ τούτου, να υποστηρίξουν το σύστημα. Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ χρησιμοποίησε διαφορούμενες έννοιες για να διευκολύνει την ικανότητα των ισχυρών μελών του ΠΟΕ να συμμορφώνονται, όπως θα φανεί στο δεύτερο μέρος.

Θεσμική Εξουσία: Ιδεολογικοί Πόροι σε Θεσμικό Πλαίσιο

Τα ιδρύματα ευνοούν διαφορετικές νόρμες και τη συμμετοχή διαφορετικών φορέων. Οι υπάλληλοι του εμπορίου και οι εμπορικές νόρμες διαμορφώνουν τις διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ σε μεγαλύτερο βαθμό από ό, τι στα περιβαλλοντικά forum. Οι υπάλληλοι του εμπορίου προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν

⁴¹ Είναι ένα κοινό λάθος των ακαδημαϊκών του εμπορικού δικαίου να βλέπουν τις δικαστικές απόψεις ως το τέλος της διαδικασίας.

τις διαπραγματεύσεις για το εμπόριο στο πλαίσιο του ΠΟΕ για να πλαισιώσουν τις διαπραγματεύσεις σε άλλα θεσμικά όργανα. Ομοίως, με τη συγκέντρωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στον ΠΟΕ σε αντίθεση με έναν οργανισμό που επικεντρώνεται στην ανάπτυξη, όπως η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δομήσει τις διαπραγματεύσεις σε μεγάλο βαθμό όσον αφορά τις «αμοιβαίες» εμπορικές παραχωρήσεις, σε αντίθεση με τα δικαιώματα "ανάπτυξης", την κατανομή του πλούτου ή τη συνάντηση των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ χρησιμοποίησαν παρομοίως την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για να ωθήσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να απελευθερώσουν τις αγορές τους. Τα ιδρύματα του Bretton Woods χρησιμοποίησαν τόσο καταναγκαστικά μέσα (απελευθέρωση ως προϋπόθεση της χρηματοδότησης) όσο και κανονιστικές ιδεολογίες (απελευθέρωση ως «καλή διακυβέρνηση») (Stiglitz 2002b). Οι αναπτυσσόμενες χώρες συμβουλεύονται να απελευθερωθούν μονομερώς για το "δικό τους συμφέρον" , μολονότι οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ίδια η ΕΕ απαιτούν "αμοιβαιότητα" για να ανοίξουν τις αγορές τους (Lawrence, 2003), γεγονός που θα μπορούσε να βλάψει τους όρους του εμπορίου τους.

Οι αμερικανικοί δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς προσπαθούν να σχηματίσουν τις αντιλήψεις των μελών του ΠΟΕ που λαμβάνουν τις νομικές αποφάσεις. Οι Αμερικανικοί εμπορικοί και μη κυβερνητικοί φορείς απαιτούν οι επιτροπές του ΠΟΕ να αποδέχονται τις ανακοινώσεις της *amicus curiae*, γνωρίζοντας ότι είναι σε θέση να υποβάλουν νομικές παρατηρήσεις. Αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις νομιμότητας του ΠΟΕ απαιτώντας μεγαλύτερη εκτίμηση για την επανεξέταση από τον ΠΟΕ για τα μέτρα απαγόρευσης εισαγωγών από τις ΗΠΑ που επιβάλλονται για (υποτιθέμενους) περιβαλλοντικούς λόγους.

Ασύμμετρη Αποφυγή Θεσμικών Περιορισμών: Η Χρήση «Νομικής» Προστασίας και Εξωδικαστικού Εξαναγκασμού

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ έχουν αναπτύξει εξωδικαστικά εργαλεία για να επιφέρουν αλλαγές στις κανονιστικές πρακτικές των αναπτυσσόμενων χωρών που συμμορφώνονται πραγματικά με τους κανόνες του ΠΟΕ. Οι επιχειρήσεις πνευματικής ιδιοκτησίας χρησιμοποίησαν τις αμερικανικές εσωτερικές νομικές

διαδικασίες (σύμφωνα με το άρθρο 301 του νόμου περί εμπορίου του 1974) για να πιέσουν τις αμερικανικές αρχές να καταργήσουν ειδικές δασμολογικές προτιμήσεις που χορηγούνται στις αναπτυσσόμενες χώρες, αν δεν παρέχουν επαρκή και αποτελεσματική προστασία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Με τον τρόπο αυτό, οι ιδιωτικοί φορείς προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν την ισχύ της αγοράς των ΗΠΑ για να αναγκάσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να χορηγήσουν μεγαλύτερη προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας από εκείνη που απαιτείται βάσει της συμφωνίας TRIPS. Οι πιο αδύναμες χώρες και τα μέλη τους δεν είναι σε θέση να αναπτύξουν αυτά τα εξω-νομικά εργαλεία επειδή δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα καρότα και μαστίγια⁴².

Τα ισχυρά μέλη του ΠΟΕ, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ, και οι ισχυροί ψηφοφόροι τους διατηρούν επίσης μεγαλύτερη ευελιξία για να αποφύγουν τους περιορισμούς των κανόνων του ΠΟΕ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ εξασφάλισαν ότι οι κανόνες του ΠΟΕ προβλέπουν πολλές νομικές εξαιρέσεις στην πρόσβαση στην αγορά, στις οποίες είναι ειδικό στο να χειραγωγούν, ιδίως διατάξεις αντιντάμπινγκ και αντεπιδοτήσεων. Σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η ΕΕ και οι εταιρικοί και εργατικοί ψηφοφόροι τους μπορούν να κινήσουν διαδικασίες ενώπιον των εγχώριων διοικητικών οργάνων με το επιχείρημα ότι τα εισαγόμενα αλλοδαπά προϊόντα πωλούνται κατά τρόπο «άδικο», δικαιολογώντας έτσι την αντισταθμιστική δασμολογική προστασία. Οι γραφειοκρατικές υπηρεσίες των ΗΠΑ και της ΕΕ, σε συνεργασία με τα εγχώρια συμφέροντα των παραγωγών, μπορούν να χειραγωγήσουν τις διαφορές τιμών για να εξασφαλίσουν υψηλά περιθώρια ντάμπινγκ και επιδοτήσεων, ενεργοποιώντας έτσι απαγορευτικά τιμολόγια που εξαλείφουν τον ξένο ανταγωνισμό. Η απλή απειλή μιας μήνυσης για αντιντάμπινγκ μπορεί να εξαναγκάσει τους ξένους παραγωγούς να αυξήσουν τις τιμές, να μειώσουν τις εισαγωγές τους ή απλώς να σταματήσουν τις εισαγωγές. Παρόμοια με τις συμβουλές του φορολογικού δικηγόρου σε πελάτες υψηλής αξίας, γιατί να εξαπατάς και να κινδυνεύεις να πιάσεις για εξαπάτηση, όταν μπορείς να πληρώσεις έναν "καλό" δικηγόρο για να έχεις το ίδιο "νόμιμο" αποτέλεσμα (Weidlich, 2002). Τα στατιστικά

⁴² Δεν διαθέτουν επαρκή ισχύ στην αγορά για να συνιστούν ουσιαστική απειλή (μαστίγια) και έχουν λιγότερα κίνητρα, όπως η χορήγηση ειδικών δασμολογικών προτιμήσεων (καρότα), τα οποία μπορούν να παρακρατήσουν.

στοιχεία δείχνουν ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες με χαμηλότερο εισόδημα είναι πολύ χειρότερες στις διαδικασίες αντιντάμπινγκ των ΗΠΑ. Αυτά είναι πιο πιθανό να είναι στοχευμένα, λιγότερο πιθανό να επιλύσουν υποθέσεις, πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν υψηλούς δασμούς αντιντάμπινγκ και είναι λιγότερο πιθανό να φέρουν υποθέσεις στον ΠΟΕ". Και πάλι, είναι πιο δύσκολο για τα ασθενέστερα κράτη να παίξουν με επιτυχία αυτά τα νομικά παιχνίδια.

Έμμεση Διακυβέρνηση: Ο Αντίκτυπος των Αποφάσεων του ΠΟΕ στη Συμμετοχή σε άλλους Θεσμούς

Η θεσμική επιλογή δεν τελειώνει με την παραπομπή ενός ζητήματος στον ΠΟΕ. Αντίθετα, η ίδια η νομική διαδικασία του ΠΟΕ πρέπει να κάνει θεσμικές επιλογές δεύτερης τάξης όταν αντιμετωπίζει νομική απαίτηση. Κατά την εφαρμογή του "νόμου" του ΠΟΕ, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ μπορεί να καταλείψει αποτελεσματικά την εξουσία λήψης αποφάσεων στους μηχανισμούς της αγοράς, στις πολιτικές ή διοικητικές διαδικασίες σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο ή στον εαυτό του. Κάθε θεσμική επιλογή παρέχει διάφορες άμεσες και έμμεσες ευκαιρίες για τα επηρεαζόμενα μέρη να συμμετέχουν στη στάθμιση των ανταγωνιστικών συμφερόντων και ανησυχιών. Με τη διαμόρφωση της σχετικής συμμετοχής ενός μέλους στην επίλυση της διαφοράς, αυτή η θεσμική επιλογή επηρεάζει το τελικό αποτέλεσμα.

Στην παγκόσμια διακυβέρνηση, τα θεσμικά όργανα ενυπάρχουν κάθετα και οριζόντια. Η κάθετη κατανομή αρμοδιοτήτων περιλαμβάνει το επίπεδο της κοινωνικής οργάνωσης που αποφασίζει την κανονιστική πολιτική, από το τοπικό στο παγκόσμιο επίπεδο. Η οριζόντια κατανομή αρμοδιοτήτων περιλαμβάνει επιλογές μεταξύ διαδικασιών της αγοράς, πολιτικών και διοικητικών διαδικασιών, δικαστικών διαδικασιών και άλλων μηχανισμών διακυβέρνησης. Όταν το δευτεροβάθμιο όργανο του ΠΟΕ αποφασίζει μια νομική απαίτηση, αντιμετωπίζει κατ' ανάγκη ζητήματα κάθετης και οριζόντιας κατανομής εξουσίας⁴³.

⁴³ Το δευτεροβάθμιο όργανο, για παράδειγμα, πρέπει να καθορίσει το ύψος της εκτίμησης που πρέπει να επιδεικνύει στους εθνικούς και τοπικούς κανονισμούς που επηρεάζουν τους ξένους. Με τον τρόπο αυτό, διαμορφώνει τη λειτουργία αυτών των μηχανισμών διακυβέρνησης δεύτερης τάξης.

Η μεροληπτική συμμετοχή χαρακτηρίζει κάθε μια από τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων στις οποίες ένα δικαστικό όργανο του ΠΟΕ μπορεί να εκχωρήσει εξουσία. Αν και οι προκαταλήψεις μπορεί να είναι παράλληλες, δεν είναι ποτέ ομοιόμορφες. Αυτό το μέρος συγκρίνει τις προκύπτουσες προκαταλήψεις για τα κράτη που επηρεάζονται κάτω από πέντε θεσμικές επιλογές. Προκειμένου να γίνει μια ανάλυση σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, το μέρος αυτό χρησιμοποιεί μια ιδιαίτερα αμφισβητούμενη διεθνή εμπορική διαμάχη ως όχημα - την περίπτωση γαρίδας-χελώνας του ΠΟΕ. Η υπόθεση του ΠΟΕ περιλάμβανε συγκρούσεις σχετικά με την κατάλληλη εξισορρόπηση των εμπορικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών προτεραιοτήτων κρατών σε πολύ διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης.

Η ιστορία της διαμάχης για τις γαρίδες και τις χελώνες ξεκινά με την αμερικανική νομοθεσία που εν μέρει θεσπίστηκε για την προστασία του περιβάλλοντος και εν μέρει για την προστασία της εγχώριας βιομηχανίας. Η νομοθεσία των ΗΠΑ έλαβε τη μορφή απαγόρευσης εισαγωγής γαρίδας από χώρες που δεν επιβάλλουν κανονισμούς αλιείας γαρίδας για την προστασία των θαλάσσιων χελωνών που απειλούνται με εξαφάνιση κατά τρόπο συγκρίσιμο με τον εσωτερικό κανονισμό των ΗΠΑ. Οι υποστηρικτές της νομοθεσίας των ΗΠΑ περιελάμβαναν περιβαλλοντολόγους που ανησυχούσαν για τα θαλάσσια είδη που απειλούνται με εξαφάνιση και την αμερικανική βιομηχανία γαρίδας που ανησυχούσε για τον ανταγωνισμό από την Ταϊλάνδη και άλλες εισαγωγές. Αυτές οι δύο ομάδες συγκρούστηκαν στον εγχώριο αγώνα των ΗΠΑ για το κατά πόσον τα σκάφη που αλιεύουν γαρίδες πρέπει να χρησιμοποιούν "συσκευές εξαιρέσεως των χελωνών" (ονομαζόμενες TEDs) στα δίχτυα τους για την προστασία των θαλάσσιων χελωνών από το πνιγμό. Συγκρούστηκαν ενώπιον ενός διοικητικού οργάνου (την Εθνική Υπηρεσία Αλιείας) και ενώπιον των ομοσπονδιακών δικαστηρίων των ΗΠΑ. Η αμερικανική βιομηχανία γαρίδας ονόμαζε τις TEDs, "συσκευές εξάλειψης τράτας" λόγω της απώλειας αλιευμένων γαρίδων και του κόστους χρήσης τους. Οι περιβαλλοντολόγοι ισχυρίστηκαν ότι τα TEDs είναι φθηνά και ότι η απώλεια γαρίδας ελαχιστοποιείται εάν χρησιμοποιούνται σωστά οι TED. Όταν οι οικολόγοι κυριαρχούσαν στην εγχώρια αγορά, οι δύο ομάδες ένωσαν τις δυνάμεις τους για να πιέσουν το Κογκρέσο και στη συνέχεια το αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών και τα ομοσπονδιακά δικαστήρια να απαγορεύσουν τις εισαγωγές άγριων γαρίδων από οποιαδήποτε χώρα που δεν επιβάλλει συγκρίσιμες μεθόδους με τράτες γαρίδας (πχ τη χρήση TEDs) σε ύδατα όπου ενδέχεται να

υπάρχουν θαλάσσιες χελώνες. Οι προκύπτοντες περιορισμοί των εισαγωγών ώθησαν τα κράτη της Νότιας και της Νοτιοανατολικής Ασίας να ξεκινήσουν μια εμπορική αξίωση τον Ιανουάριο του 1997 εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών πριν από το σύστημα διευθέτησης διαφορών του ΠΟΕ.

Εναλλακτικές Θεσμικές Επιλογές

Κατά την εξέταση της υπόθεσης, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ αντιμετώπισε σιωπηρά την επιλογή μεταξύ τουλάχιστον πέντε θεσμικών εναλλακτικών επιλογών. Κάθε θεσμικό όργανο θα ευνοούσε ορισμένα μέλη έναντι άλλων εξαιτίας της δυναμικής της συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι πέντε θεσμικές εναλλακτικές λύσεις ήταν:

(1) να επιδείξει εκτίμηση προς την εγχώρια πολιτική αρχή που επιβάλλει τους εμπορικούς περιορισμούς, παρέχοντας έτσι τη λήψη αποφάσεων στις εθνικές πολιτικές και δικαστικές διαδικασίες των ΗΠΑ · αυτή η κατανομή, με τη σειρά της, θα ευνοούσε τους Αμερικανούς ψηφοφόρους που συμμετέχουν σε αυτές τις διαδικασίες, οι οποία αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από Αμερικανικές ομάδες παραγωγών και περιβαλλοντικές ομάδες

(2) να εκδώσει διαταγή για την απαγόρευση του εμπορικού περιορισμού, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων στην αγορά, πράγμα που ευνοεί πιθανώς τα συμφέροντα των παραγωγών στις αναπτυσσόμενες χώρες

(3) να παραπέμψει το ζήτημα σε άλλο διεθνές πολιτικό όργανο που συστάθηκε βάσει διεθνούς συνθήκης, και έτσι να καταλείψει τη λήψη αποφάσεων σε μια διεθνή πολιτική διαδικασία · εδώ οι συνέπειες στη συμμετοχή είναι ασαφείς, εν μέρει λόγω της αβέβαιης και κατακερματισμένης κατάστασης των διεθνών οργανισμών.

(4) να εξισορροπήσει τα ουσιαστικά συμφέροντα που διακυβεύονται βάσει ασαφούς προτύπου σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά, παρέχοντας κατ'αυτόν τον τρόπο στην ουσία τη λήψη ουσιαστικών αποφάσεων για τη διαμάχη στον εαυτό του· το δευτεροβάθμιο όργανο, φυσικά, υπόκειται επίσης σε πολιτικές πιέσεις και περιορισμούς ·

(5) να επανεξετάσει τη διαδικασία, σε αντίθεση με την ουσία, της εθνικής απόφασης, συνδυάζοντας έτσι την αρχή λήψης αποφάσεων μεταξύ ενός εθνικού

οργανισμού που καθορίζει ουσιαστική πολιτική και ενός διεθνούς δικαστικού οργάνου που εξετάζει την εθνική διαδικασία διαφάνειας, και "καλής πίστης" των πολύπλευρων προσπαθειών, ευνοώντας και πάλι τους Αμερικανούς ψηφοφόρους, αν και σε μικρότερο βαθμό από ό, τι στο (1) παραπάνω.

(1) Πολιτική εκτίμησης: κατανομή αρμοδιοτήτων στις εθνικές πολιτικές και δικαστικές διαδικασίες

Πρώτον, το δικαστικό σώμα του ΠΟΕ θα μπορούσε να δείξει την εκτίμηση του προς τη χώρα που εφαρμόζει τον εμπορικό περιορισμό, αναθέτοντας έτσι την εξουσία λήψης αποφάσεων σε μια εθνική πολιτική διαδικασία υπό δικαστικό έλεγχο ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Για παράδειγμα, μια δικαστική ομάδα του ΠΟΕ θα μπορούσε να διαπιστώσει ότι η εθνική νομοθεσία των ΗΠΑ και οι εκτελεστικοί κανονισμοί συμμορφώνονται με τις ισχύουσες διατάξεις, εφόσον έχουν περιβαλλοντικό στόχο. Οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές και πολλοί νομικοί ακαδημαϊκοί υποστηρίζουν ότι οι κανόνες του ΠΟΕ θα πρέπει να ερμηνεύονται ώστε να επιτρέπουν μονομερείς εμπορικούς περιορισμούς λόγω αλλοδαπών διαδικασιών παραγωγής που είναι επιβλαβείς για το περιβάλλον (Bodansky, 2000). Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι κανόνες του ΠΟΕ θα πρέπει να ερμηνεύονται με γνώμονα τις «τοπικές αξίες» της χώρας που επιβάλλει τον εμπορικό περιορισμό (Nichols, 1996). Άλλοι προτείνουν ότι οι επιτροπές θα πρέπει να αρνούνται τη δικαιοδοσία ή να εφαρμόζουν ένα δόγμα πολιτικής εξαίρεσης σε πολιτικές υποθέσεις που συνεπάγονται εμπορικές και περιβαλλοντικές πολιτικές, οπότε ο εθνικός περιορισμός εισαγωγών παραμένει αδιαμφισβήτητος (Dunoff, 1999). Οι υποστηρικτές της πολιτικής εκτίμησης του ΠΟΕ σε μια τέτοια τοπική λήψη αποφάσεων υποστηρίζουν ότι η προγενέστερη οργάνωση του ΠΟΕ (GATT) ήταν προκατειλημμένη προς το εμπόριο, διότι οι επιτροπές της επικεντρώθηκαν στην προστασία του εμπορίου προϊόντων, και όχι στην προστασία των κοινωνικών αξιών που αντανakλούνται στην διαδικασία παραγωγής.

Η διεθνής εκτίμηση για τις εθνικές κανονιστικές αποφάσεις έχει ορισμένα πλεονεκτήματα από την άποψη της συμμετοχής. Η συμμετοχή σε δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο είναι υψηλότερης ποιότητας λόγω της στενότερης σχέσης του πολίτη με το κράτος, του επακόλουθου μειωμένου κόστους οργάνωσης και συμμετοχής και της ύπαρξης αίσθησης κοινής ταυτότητας και

κοινοτικής συνοχής - δηλαδή, ενός "δήμου". Επιπλέον, δεδομένης της έλλειψης διεθνούς πολιτικής διαδικασίας για την υιοθέτηση κανονιστικών ελέγχων που να ταιριάζουν με τα μεταβαλλόμενα πλαίσια, υπάρχουν ισχυροί πολιτικοί λόγοι για την αναβολή των εγχώριων πολιτικών επιλογών για τη ρύθμιση των συναλλαγών στην αγορά.

Οι εθνικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων μπορούν επίσης να είναι ιδιαίτερα προβληματικές από την άποψη της συμμετοχής. Τα συμφέροντα των παραγωγών γενικά αντιπροσωπεύονται καλύτερα από τα συμφέροντα των καταναλωτών λόγω του υψηλότερου κατά κεφαλή μεριδίου τους στα ρυθμιστικά αποτελέσματα. Η υπεροχή του παραγωγού εξηγεί αναμφισβήτητα μια μεγάλη προστατευτική νομοθεσία (Olson, 1965, McGinnis και Movsian, 2000). Επιπλέον, ακόμη και όταν οι εθνικές διαδικασίες είναι σχετικά πλουραλιστικές δεν λαμβάνουν υπόψη τις δυσμενείς επιπτώσεις στους αλλοδαπούς που δεν αντιπροσωπεύονται. Ούτε οι περιβαλλοντικές ομάδες, ούτε οι αμερικανικές ενώσεις που ασχολούνται με τις γαρίδες ούτε οι πολιτικοί αντιπρόσωποί τους, έλαβαν υπόψη τα συμφέροντα των ασιατικών ψαράδων γαρίδων, παρόλο που η αμερικανική απαγόρευση επηρέασε περίπου 1 δισεκατομμύριο εισαγωγές από την Ταϊλάνδη, γεμίζοντας την αγορά της Ταϊλάνδης με γαρίδες χαμηλού κόστους, εξαλείφοντας τις επενδύσεις και υποκινώντας, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς, αρκετές αυτοκτονίες παραγωγών γαρίδας της Ταϊλάνδης.

Μια πολιτική εκτίμησης για τις εθνικές απαγορεύσεις εισαγωγών που επιβάλλονται λόγω των ξένων περιβαλλοντικών πρακτικών έχει επίσης ασύμμετρες επιπτώσεις. Αυτή η θεσμική επιλογή επιτρέπει στις ισχυρές χώρες με μεγάλες αγορές, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, να χρησιμοποιήσουν τη δύναμή τους στην αγορά για να αναγκάσουν τις ξένες ρυθμιστικές αλλαγές, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες, που κατέχουν το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού, δεν έχουν τέτοια επιρροή. Οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν είναι σε θέση να επιβάλλουν μονομερείς εμπορικές απαγορεύσεις στα αμερικανικά προϊόντα εξαιτίας της τεράστιας κατανάλωσης ενέργειας των Ηνωμένων Πολιτειών, ούτε οι αμερικανικές περιβαλλοντικές ομάδες ζητούν αυτά τα μέτρα. Εάν η υπερθέρμανση του πλανήτη προκαλεί την άνοδο του Ινδικού Ωκεανού, μεγάλο μέρος του Μπαγκλαντές θα βυθιστεί - ίσως καλό για τις θαλάσσιες χελώνες, αλλά όχι για τους εκατομμύρια κατοίκους του Μπαγκλαντές.

Με λίγα λόγια, εάν το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ κατέτρεχε στην αμερικανική νομοθεσία και την εφαρμογή της, θα κατένειμε ουσιαστικά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την ισορροπία των εμπορικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών ανησυχιών σε μια πολιτική και διοικητική διαδικασία των ΗΠΑ. Μια τέτοια διαδικασία λήψης αποφάσεων, ωστόσο, θα ήταν ιδιαίτερα προκατειλημμένη έναντι των αλλοδαπών που έχουν πληγεί. Η ισχύς της αγοράς των Ηνωμένων Πολιτειών και της ΕΕ ενισχύει την ικανότητά τους να αναγκάσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να τροποποιήσουν την ρυθμιστική πολιτική, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν ασκούν τέτοια επιρροή.

(2) Διαταγή του ΠΟΕ: κατανομή στην αγορά

Δεύτερον, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ θα μπορούσε εναλλακτικά να εφαρμόσει αυστηρότερα πρότυπα για την αναθεώρηση των εθνικών περιορισμών στις εισαγωγές. Το δευτεροβάθμιο όργανο θα μπορούσε να εφαρμόσει έναν κανόνα σύμφωνα με τον οποίο όλες οι απαγορεύσεις εισαγωγής παραβιάζουν το διεθνές εμπορικό δίκαιο, εάν δεν προστατεύουν την υγεία ή τη ζωή στη δικαιοδοσία που επιβάλλει τον περιορισμό. Το δευτεροβάθμιο όργανο δεν θα εξετάσει το σκοπό της νομοθεσίας, αλλά τις επιπτώσεις της.

Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο θα μπορούσε να επανεξετάσει τους εμπορικούς περιορισμούς σε σχέση με εναλλακτικά μέτρα που περιορίζουν λιγότερο το εμπόριο. Οι απαγορεύσεις των εισαγωγών θα εξετάζονται ιδιαίτερα εξαιτίας των πιο φιλικών προς την αγορά μέσων που είναι διαθέσιμα για την ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά με τις ξένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ειδικότερα, η σήμανση των προϊόντων θα μπορούσε να ενημερώσει τις καταναλωτικές αποφάσεις (και, έμμεσα, τις αλλοδαπές αποφάσεις παραγωγής) με λιγότερο αυστηρό τρόπο. Μια τέτοια προσέγγιση θα μετέφερε αποτελεσματικά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την κατάλληλη ισορροπία μεταξύ εμπορικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών στόχων από μια εθνική πολιτική διαδικασία προς την αγορά.

Η αρχική ομάδα του ΠΟΕ στην υπόθεση γαρίδας-χελώνας ακολούθησε αυτό το δρόμο. Ο Υπουργός Εξωτερικών έδειξε λίγο σεβασμό στον αμερικανικό εθνικό κανονισμό και δεν αντιμετώπισε σοβαρά τα περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα του κανονισμού. Παρόλο που ο αμερικανικός κανονισμός δεν φαινόταν να κάνει διακρίσεις, η επιτροπή έκρινε ότι η ίδια η φύση του αμερικανικού μέτρου, μια απαγόρευση

εμπορίου που βασίζεται σε ξένες μεθόδους παραγωγής που δεν απειλούν την υγεία ή τη ζωή στις Ηνωμένες Πολιτείες, παραβίαζε τους κανόνες του ΠΟΕ και απειλούσε το εμπορικό σύστημα. Η απόφαση της επιτροπής - βασισμένη στο είδος του μέτρου και όχι στον υποτιθέμενο σκοπό του ή στις λεπτομέρειες εφαρμογής του - θα μπορούσε να ενισχύσει την εμπορική ασφάλεια, διευκολύνοντας έτσι το διασυνοριακό εμπόριο, προωθώντας την ανάπτυξη και προστατεύοντας ένα φιλελεύθερο διεθνές σύστημα συναλλαγών.

Αυτό το μοντέλο που βασίζεται στην αγορά έχει πολλά οφέλη από την άποψη της συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με τις υπάρχουσες ανησυχίες. Ένας μηχανισμός λήψης αποφάσεων βασισμένος στην αγορά μπορεί να επιτρέψει πιο εξατομικευμένη συμμετοχή στον προσδιορισμό της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ εμπορικών και περιβαλλοντικών στόχων. Με αυτόν τον τρόπο, οι αγορές μπορούν να ενισχύσουν τη δημοκρατική φωνή. Οι έμποροι γαρίδων που αλιεύονται με TEDs θα μπορούσαν να χαρακτηρίσουν τα προϊόντα τους ως "ασφαλή για τις θαλάσσιες χελώνες". Οι καταναλωτές, ενημερωμένοι μέσω διαφημιστικών εκστρατειών, θα μπορούσαν να επιλέξουν ποιες γαρίδες να αγοράσουν με βάση τον τρόπο με τον οποίο αλιεύτηκαν οι γαρίδες. Κατά την επιλογή μεταξύ των γαρίδων, οι Αμερικανοί καταναλωτές θα επιλέγουν σιωπηρά εναλλακτικά ρυθμιστικά καθεστώτα για την αλιεία γαρίδας. Μια τέτοια προσέγγιση του ΠΟΕ θα μπορούσε να ενθαρρύνει όχι μόνο τον ανταγωνισμό των προϊόντων, αλλά και τον ρυθμιστικό ανταγωνισμό. Οι κανονιστικές απαιτήσεις της Ταϋλάνδης και των ΗΠΑ για την αλιεία γαρίδας θα ανταγωνίζονται όταν οι καταναλωτές επιλέγουν ποιες γαρίδες να αγοράσουν.

Ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων της αγοράς, ωστόσο, υπόκειται επίσης σε προκαταλήψεις, με αποτέλεσμα τη στρέβλωση της συμμετοχής στον προσδιορισμό της κατάλληλης ισορροπίας των πολιτικών ανησυχιών. Οι αγορές υπόκεινται σε ασυμμετρίες πληροφόρησης, εξωτερικούς παράγοντες και προβλήματα συλλογικής δράσης. Το κόστος πληροφόρησης θα είναι υψηλό. Οι ετικέτες μπορεί να είναι παραπλανητικές. Ακόμη και αν οι ετικέτες ήταν ακριβείς, πολλοί καταναλωτές δεν θα αφιερώσουν χρόνο για να τις διαβάσουν. Μερικοί καταναλωτές, ακόμη και αν ενημερώνονται, ενδέχεται να αποφασίσουν να αγοράσουν τις φθηνότερες γαρίδες. Άλλοι αγοραστές ενδέχεται να μην αγοράζουν γαρίδες "ασφαλείς για τις θαλάσσιες χελώνες" επειδή αμφιβάλλουν ότι οι αποφάσεις τους θα ήταν αποτελεσματικές ενάντια

των ενεργειών άλλων καταναλωτών. Οι απόψεις των περιβαλλοντικά ενδιαφερόμενων πολιτών που δεν τρώνε γαρίδες δεν θα εκπροσωπούνται στη διαδικασία της αγοράς. Οι περιβαλλοντολόγοι των ΗΠΑ φοβούνται έτσι ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των περιβαλλοντικών προστατευτικών κανόνων των αμερικανικών γαρίδων και των ανύπαρκτων ξένων κανόνων γαρίδας θα οδηγούσε σε λιγότερο προστατευτικούς κανονισμούς. Οι αμερικανικές περιβαλλοντικές ομάδες ανησυχούν για το γεγονός ότι οι αμερικανοί παραγωγοί γαρίδας θα ενταχθούν σε άλλες ομάδες παραγωγών ζητώντας από το αμερικανικό Κογκρέσο να επανεξετάσει ή να δημιουργήσει εξαιρέσεις στο νόμο για τα απειλούμενα είδη των ΗΠΑ, προκειμένου να εξισορροπηθεί ο ανταγωνισμός με τους ξένους ανταγωνιστές. Στην περίπτωση αυτή, οι ομάδες παραγωγών ενδέχεται να πιέσουν το Κογκρέσο να χαλαρώσει τις απαιτήσεις των ΗΠΑ σχετικά με τη χρήση των TED.

Ωστόσο, μια διαταγή του ΠΟΕ κατά των εμπορικών μέτρων των ΗΠΑ, η οποία οδηγεί σε κανονιστικό ανταγωνισμό μεταξύ των κανόνων αλιείας γαρίδας, θα μπορούσε επίσης να διευκολύνει μια τρίτη τάξη λήψης αποφάσεων πέραν της δικαστικής διαδικασίας του ΠΟΕ και της αγοράς. Όπως συμβαίνει με όλες τις αγωγές, στο βαθμό που τα έξοδα συναλλαγών είναι χαμηλά, τα μέρη θα μπορούσαν να διαπραγματευτούν μια διμερή ή πολύπλευρη λύση που θα επιτύγχανε τους εμπορικούς και περιβαλλοντικούς στόχους των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην περίπτωση της γαρίδας, οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι ασιατικές χώρες θα μπορούσαν να συμφωνήσουν με σύμβαση ότι όλοι οι αλιείς γαρίδας θα πρέπει να χρησιμοποιούν συσκευές προστασίας για τις χελώνες, και σε αντάλλαγμα οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πληρώνουν κάποια μορφή αποζημίωσης στις ασιατικές χώρες. Η πληρωμή μπορεί να λάβει τη μορφή μετρητών, τεχνικής βοήθειας ή αυξημένης πρόσβασης στην αμερικανική αγορά σε άλλους εμπορικούς τομείς. Με άλλα λόγια, ο ρυθμιστικός ανταγωνισμός μπορεί να προωθήσει τη σύγκλιση των κανονισμών, ειδικά όταν οι ρυθμιστικές αρχές των ΗΠΑ φοβούνται ότι οι επιχειρήσεις που ασκούν ρυθμιστικό arbitrage μπορούν να υπονομεύσουν την εξουσία των ρυθμιστικών αρχών των ΗΠΑ (Macey, 2003).

Μια πολιτική λύση μέσω διαπραγματεύσεων του συνδέσμου εμπορίου-περιβάλλοντος-ανάπτυξης, που προκλήθηκε από μια διαταγή του ΠΟΕ για μονομερή μέτρα των ΗΠΑ, θα μπορούσε να είναι πιο αποτελεσματική και πιο δίκαιη. Η παράπλευρη πληρωμή θα μπορούσε να αποτελέσει ανταλλαγή προτιμήσεων,

εξισορροπώντας τις ανησυχίες των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι πλουσιότερες χώρες θα καταβάλλουν αποζημίωση στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες, αντίθετα, θα θεσπίσουν και θα εφαρμόσουν κανονισμούς για την προστασία των θαλάσσιων χελωνών που απειλούνται με εξαφάνιση, σύμφωνα με τις προτεραιότητες των πλούσιων χωρών. Οι πλουσιότερες και φτωχότερες χώρες απλώς θα διαπραγματεύονται το ποσό που εξισορροπεί τις αντίστοιχες προτεραιότητές τους για την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική ανάπτυξη. Από άποψη δικαιοσύνης, οι αναπτυσσόμενες χώρες θα λάβουν κάτι σε αντάλλαγμα για την επιβολή των ρυθμιστικών μέτρων που επιθυμεί το Κογκρέσο των ΗΠΑ. Δεν θα υπάρχει πλέον φορολόγηση των αναπτυσσόμενων χωρών χωρίς εκπροσώπηση. Το κόστος των προγραμμάτων προστασίας της θάλασσας χελώνας στη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία, σύμφωνα με τις προτιμήσεις των ΗΠΑ, δεν θα επιβαρύνει μόνο τη Νότια και τη Νοτιοανατολική Ασία. Οι αναπτυσσόμενες χώρες θα προστατεύονταν καλύτερα από τον εξαναγκασμό των ισχυρών.

Ωστόσο, η διαπραγμάτευση των απαιτούμενων παράπλευρων πληρωμών θα μπορούσε να είναι περίπλοκη, δεδομένου ότι οι γαρίδες και οι θαλάσσιες χελώνες βρίσκονται σε πολλαπλές δικαιοδοσίες. Οι διαπραγματεύσεις θα μπορούσαν να δημιουργήσουν διεστραμμένα κίνητρα, με μια χώρα να βλάπτει σκόπιμα το περιβάλλον προκειμένου να αποζημιωθεί περισσότερο (Chang, 1995). Επίσης, οι διαπραγματευτές θα αντιμετώπιζαν προβλήματα συλλογικής δράσης, καθώς οι χώρες ενδέχεται να φοβούνται ότι κάποιος που δεν θα εφαρμόζε τους κανονισμούς θα μπορούσε να αποκτήσει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι αυτών. Ως εκ τούτου, θα μπορούσαν να αρνηθούν μια συμφωνία που θα είχε αμοιβαίο όφελος.

Εν ολίγοις, εάν το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ έκανε τη θεσμική επιλογή να καταλείψει τη λήψη αποφάσεων στην αγορά μέσω της έκδοσης μιας διαταγής, θα διαμόρφωνε τον τρόπο με τον οποίο τα εμπλεκόμενα μέρη συμμετέχουν σε μια θεσμική διαδικασία που βασίζεται στην αγορά⁴⁴. Από την άλλη πλευρά, αν ένα δικαστήριο έδειχνε απόλυτο σεβασμό στις κανονιστικές απαιτήσεις

⁴⁴ Αυτή η θεσμική διαδικασία θα προσέφερε διαφορετικές ευκαιρίες συμμετοχής σε σχέση με την πρώτη εναλλακτική λύση της εκτίμησης. Αφενός, η κατανομή της λήψης αποφάσεων σε μια διαδικασία αγοράς θα υπόκειται σε προβλήματα συλλογικής δράσης και εξωτερικές επιδράσεις, με αποτέλεσμα λιγότερες πράξεις ώστε να αντιμετωπιστεί η κατάσταση των απειλούμενων θαλάσσιων χελωνών.

των ΗΠΑ, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα είχαν κίνητρα να συμμετάσχουν σε πολύ-πλευρες διαπραγματεύσεις, έτσι ώστε να μην γνωρίζουμε ποτέ τον αντίκτυπο των προβλημάτων συλλογικής δράσης στις διεθνείς πολιτικές διαπραγματεύσεις που προκλήθηκαν από μια διαταγή του ΠΟΕ . Συνολικά, μια διαταγή του ΠΟΕ θα μπορούσε να ενισχύσει τη δύναμη των αναπτυσσόμενων χωρών στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για την κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των εμπορικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών ζητημάτων που διακυβεύονται.

(3) Η διεθνής ρυθμιστική εναλλακτική λύση: η κατανομή αρμοδιοτήτων σε ένα διεθνές πολιτικό σώμα

Τρίτον, ένα αρμόδιο σώμα του ΠΟΕ θα μπορούσε να παραπέμψει το θέμα σε ένα άλλο διεθνές όργανο λήψης αποφάσεων για να εξισορροπήσει τις ανταγωνιστικές εμπορικές, αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές απαιτήσεις των μελών σε όλο τον κόσμο. Αυτή η εναλλακτική θεσμική κατανομή θα συνεπαγόταν μεγαλύτερη συγκέντρωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο, η οποία συχνά αναφέρεται ως "θετική ενσωμάτωση", σε αντίθεση με την "αρνητική ενσωμάτωση" που προωθήθηκε μέσω του μοντέλου κανονιστικού ανταγωνισμού (Tinbergen, 1965). Τα μέλη του ΠΟΕ έχουν ήδη εναρμονίσει το ουσιαστικό δίκαιο για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στο πλαίσιο της συμφωνίας TRIPS. Όσον αφορά τα περιβαλλοντικά θέματα, οι εναρμονισμένοι κανόνες εκπονούνται επί του παρόντος σε ad hoc βάση σε πολυάριθμα φόρουμ, συνήθως υπό την αιγίδα των οργανώσεων των Ηνωμένων Εθνών (όπως το περιβαλλοντικό πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών, UNEP), σε συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα κράτη και μερικές φορές με μη κυβερνητικούς οργανισμούς. Ο πρώην διευθυντής του ΠΟΕ Renato Ruggiero υποστήριξε τη σύσταση ενός Παγκόσμιου Οργανισμού Περιβάλλοντος για να ενεργήσει ως αντιστάθμισμα του ΠΟΕ για θέματα εμπορίου και περιβάλλοντος. Ορισμένοι σχολιαστές έχουν προωθήσει την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών συμφωνιών στον ίδιο τον ΠΟΕ, έτσι ώστε ο ΠΟΕ να γίνει ένας παγκόσμιος ρυθμιστικός οργανισμός και όχι μόνο ένας εμπορικός οργανισμός με κανονιστικές συνέπειες (Guzman, 2004).

Το πρωταρχικό πρόβλημα με τη συγκέντρωση της δημιουργίας διεθνών κανόνων είναι ότι τα έθνη δεν εμπιστεύονται τις διεθνείς πολιτικές διαδικασίες για την κανονιστική πολιτική και επιθυμούν να μεγιστοποιήσουν την εθνική τους αυτονομία.

Για το λόγο αυτό απαιτούν τη θέσπιση διεθνούς νομοθεσίας από μια Συνθήκη, η οποία δεσμεύει μόνο τα υπογράφοντα κράτη που επικυρώνουν τη Συνθήκη. Η δευτερογενής θέσπιση κανόνων, εάν προβλέπεται, συχνά απαιτεί συναίνεση, είτε από τους όρους της συνθήκης είτε από τα έθνη, έτσι ώστε κάθε έθνος να διατηρεί ουσιαστικά δικαίωμα βέτο. Εάν η συνθήκη προβλέπει απλή ή ειδική πλειοψηφία, τα ψηφίσματα που προκύπτουν μπορεί να μην είναι δεσμευτικά, η δικαιοδοσία του σώματος μπορεί να περιορίζεται αυστηρά ή τα μέλη μπορεί να αγνοούν τους επίσημους κανόνες ψηφοφορίας και να λειτουργούν κατά συναίνεση. Παρόλο που η Συμφωνία για την ίδρυση του ΠΟΕ προβλέπει επίσημα η ψηφοφορία να γίνεται με πλειοψηφία ή υπερκάλυψη, συμπεριλαμβανομένων ερμηνειών και τροποποιήσεων, οι αποφάσεις του ΠΟΕ γίνονται πάντα κατά συναίνεση. Το πολιτικό / νομοθετικό σύστημα του ΠΟΕ, σε αντίθεση με το δικαστικό του σύστημα, είναι συνεπώς σχετικά αδύναμο.

Η σημερινή δομή των διεθνών εμπορικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών οργανισμών είναι εξάλλου κατακερματισμένη. Τα διάφορα ιδρύματα έχουν αλληλοεπικαλυπτόμενη και αβέβαιη δικαιοδοσία, αντανακλώντας την ad hoc φύση της δημιουργίας τους. Για παράδειγμα, επί του παρόντος δεν υπάρχει πολύπλευρη συνθήκη που να καλύπτει άμεσα τις περισσότερες συγκρούσεις σχετικά με τις εμπορικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις, όπως συνέβη στη διαμάχη γαρίδας-χελώνας⁴⁵. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τη βιοποικιλότητα, αν και αντιμετωπίζει την ανάγκη δημιουργίας νέων μηχανισμών σε εθνικό επίπεδο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, δεν επιβάλλει συγκεκριμένα πρότυπα και δεν δημιουργεί κανένα παγκόσμιο σώμα καθορισμού προτύπων. Ακόμη και αν η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας είχε δώσει σαφέστερη καθοδήγηση, ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες ούτε η Ταϊλάνδη την έχουν επικυρώσει. Ομοίως, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ταϊλάνδη και η Μαλαισία δεν είναι μέρη της Σύμβασης της Βόννης για τη διατήρηση των μεταναστευτικών ειδών άγριων ζώων, η οποία έχει υποστηρίξει πρωτοβουλίες για τη διατήρηση των θαλάσσιων χελωνών. Ο ίδιος ο ΠΟΕ διαθέτει επιτροπή για το εμπόριο και το περιβάλλον που συνεχίζει να συζητά πως οι κανόνες

⁴⁵ Το Συνέδριο για το διεθνές εμπόριο των ειδών που απειλούνται με εξαφάνιση καλύπτει μόνο το εμπόριο των απειλούμενων ειδών και όχι τη διατήρησή τους μέσω των εγχώριων κανονιστικών απαιτήσεων.

του ΠΟΕ πρέπει να χειρίζονται τις απαγορεύσεις εισαγωγής που επιβάλλονται λόγω των ξένων περιβαλλοντικών πρακτικών, αλλά δεν μπόρεσε να επιτύχει συναίνεση.

Κάθε εναλλακτικός κεντρικός πολιτικός φορέας θα μπορούσε να ευνοήσει διάφορους παράγοντες, λόγω των κανόνων και των διαδικασιών του εν λόγω θεσμικού οργάνου. Οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ τείνουν να ευνοούν ένα περιβαλλοντικό φόρουμ που συγκεντρώνει τα υπουργεία περιβάλλοντος καθώς και τις ίδιες τις ΜΚΟ, διότι το θεσμικό πλαίσιο και μπορεί να προωθήσει καλύτερα ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα. Ο εντοπισμός της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στην UNCTAD, αντίθετα, θα μπορούσε να διευκολύνει περισσότερο τον αναπτυξιακό προσανατολισμό στη χάραξη πολιτικής.

Ωστόσο, ο ορισμός του φόρουμ ως περιβαλλοντικού, εμπορικού ή αναπτυξιακού οργάνου μπορεί να μην έχει σημασία αν η διεθνής περιβαλλοντική νομοθεσία επηρέαζε τα οικονομικά συμφέροντα των κρατών και μπορούσε να εκτελεστεί ενώπιον δικαστηρίου που θα μπορεί να ασκήσει κυρώσεις. Ένας από τους λόγους για τους οποίους οι ΜΚΟ έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο UNEP είναι επειδή είναι ένας σχετικά αδύναμος οργανισμός που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ανάπτυξη προτύπων μέσω μηχανισμών «ελαστικών νόμων». Εφόσον το UNEP ή άλλος περιβαλλοντικός οργανισμός αναλάμβανε μεγαλύτερη εξουσία λήψης αποφάσεων και επιβολής του νόμου, θα μπορούσε να είναι λιγότερο αποτελεσματικό, διότι τα κράτη θα ήταν πιο προσεκτικά για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων τους⁴⁶.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι επίσης επιφυλακτικές με την UNCTAD, θεωρώντας την ως μια οργάνωση που κυριαρχείται από αναπτυσσόμενες χώρες που ζητούσαν τη δημιουργία μιας «νέας διεθνούς οικονομικής τάξης» καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 και εξακολουθεί να προωθεί μεγάλες μεταφορές κεφαλαίων και τεχνολογίας. Ως εκ τούτου, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν υποβαθμίσει ουσιαστικά την UNCTAD ως ένα ερευνητικό όργανο για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Εφόσον οι

⁴⁶ Για παράδειγμα, εγκρίθηκαν εναρμονισμένα διεθνή πρότυπα ασφάλειας τροφίμων μέσω της Επιτροπής Codex-Alimentarius, μιας κοινής επιχείρησης του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών και του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Ωστόσο, η ενσωμάτωση των προτύπων του Codex στη συμφωνία του ΠΟΕ για τα υγειονομικά και φυτοϋγειονομικά πρότυπα έχει μετασηματίσει τη λήψη αποφάσεων του Codex. Σε απάντηση μιας σειράς από διαμάχες του ΠΟΕ σχετικά με τα πρότυπα τροφίμων, τα έθνη άρχισαν να στέλνουν εμπορικούς αντιπροσώπους στις συνεδριάσεις του Codex αντί για τους ειδικούς για την ασφάλεια των τροφίμων.

αναπτυσσόμενες χώρες προσπαθούσαν να καταστήσουν τη UNCTAD διαπραγματευτικό φόρουμ για τη θέσπιση κανόνων σχετικά με τις εμπορικές, περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές πολιτικές, οι ΗΠΑ θα αρνούνταν να συμμετάσχουν και θα χρησιμοποιούσαν τους ποικίλους υλικούς και ιδεολογικούς πόρους για να υπονομεύσουν τις πρωτοβουλίες της UNCTAD.

Η κατανομή της λήψης αποφάσεων σε μια κεντρική διεθνή πολιτική διαδικασία είναι - όπως συμβαίνει σε κάθε εναλλακτική λύση - αντικείμενο συμβιβασμών όσον αφορά τη συμμετοχή σε μια κατάλληλη στάθμιση των εμπορικών, περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών ανησυχιών. Ακόμη και αν οι διεθνείς πολιτικές διαδικασίες ήταν πιο ισχυρές, θα έπεφταν θύματα σοβαρών προκαταλήψεων λόγω των ανισοροπιών των πόρων, των προβλημάτων συλλογικής δράσης και της γενικής έλλειψης ενδιαφέροντος των πολιτών για ένα μακρινό φόρουμ. Πρώτον, οι γραφειοκρατίες των Βόρειων χωρών έχουν μεγαλύτερους πόρους και μεγαλύτερα και πιο έμπειρα στελέχη. Δεύτερον, οι ομάδες συμφερόντων των Βόρειων χωρών, εμπορικές ή περιβαλλοντικές, έχουν τα χρήματα για να εκπροσωπούν καλύτερα τις απόψεις τους σε διεθνές επίπεδο από ό, τι οι ΜΚΟ και τα εμπορικά συμφέροντα των αναπτυσσόμενων χωρών. Τρίτον, οι μηχανισμοί ψηφοφορίας θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να σχεδιαστούν (Kahler, 1993). Η ψηφοφορία ανά χώρα θα ήταν αντιδημοκρατική και η ψηφοφορία αναλογικά με τον πληθυσμό θα ευνοούσε μερικές χώρες, όπως η Κίνα, έναντι άλλων. Επιπλέον, ακόμη και οι κεντρικοί μηχανισμοί διεθνούς διακυβέρνησης μεγάλων τη φωνή ενός ευρύτερου αριθμού ενδιαφερομένων, αυτοί οι μηχανισμοί μπορεί να μην ανταποκρίνονται στις τοπικές προδιαγραφές, τις ανάγκες και τις συνθήκες σε ταχέως μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα και θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις στη νομιμότητά τους.

Ωστόσο, δεδομένου ότι τα ισχυρά κράτη ασκούν την αγορά και την πολιτική στρατιωτική εξουσία ελλείψει διεθνών πολιτικών δομών, η ανάπτυξη νέων μηχανισμών διεθνούς διακυβέρνησης θα μπορούσε να είναι πιο σημαντική για τα μέλη των λιγότερο ισχυρών κρατών, στο βαθμό που αυτά τα κράτη συμμετέχουν στο σχεδιασμό, τη λειτουργία και την εποπτεία. Οι συγκεντρωτικές διαπραγματεύσεις που αντιμετωπίζουν τις ανησυχίες για την βιώσιμη ανάπτυξη θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα κεντρικό σημείο για τις πολιτικές διαπραγματεύσεις που θα μπορούσαν να καταστήσουν διαφανέστερους τους αντιφατικούς κανόνες, τις προτεραιότητες και τα συμφέροντα που διακυβεύονται στις συγκρούσεις μεταξύ εμπορίου-περιβάλλοντος-

ανάπτυξης. (Shaffer, 2001). Μέσω της ώθησης των απόψεων των αναπτυσσόμενων χωρών που διαφορετικά θα μπορούσαν να σπαταληθούν σε ένα πολωμένο πλαίσιο εμπορικών και περιβαλλοντικών διαφορών, οι συγκεντρωτικές διαπραγματεύσεις θα μπορούσαν ενδεχομένως να διευκολύνουν στοχευμένες μεταφορές χρημάτων που θα ήταν πιο δίκαιες και αποτελεσματικές στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών στόχων.

Εν ολίγοις, η συμμετοχή σε μια διεθνή πολιτική δευτεροβάθμια διαδικασία θέσπισης κανόνων θα ήταν επίσης λανθασμένη. Υπό το φως του σημερινού αποκεντρωμένου και κατακερματισμένου χαρακτήρα των διεθνών οργανισμών, δεν είναι σαφές που θα γίνουν οι διεθνείς κανονιστικές αποφάσεις. Η άμεση χρήση αυτής της θεσμικής εναλλακτικής δυνατότητας από το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ ήταν αυστηρά περιορισμένη. Εάν το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ προσπαθούσε να διευκολύνει τις διεθνείς πολιτικές διαπραγματεύσεις σχετικά με την κατάλληλη στάθμιση των ανταγωνιστικών ανησυχιών στη διαμάχη γαρίδας-χελώνας, θα έπρεπε να ακολουθήσει μια διαφορετική πορεία, όπως εξετάζεται παρακάτω.

(4) Η δικαστική εναλλακτική λύση: η εξισορρόπηση των ουσιαστικών κανόνων και συμφερόντων από ένα διεθνές δικαστήριο.

Σύμφωνα με μια τέταρτη προσέγγιση, τα ίδια τα δικαστικά όργανα του ΠΟΕ θα μπορούσαν να εξισορροπήσουν τις ανταγωνιστικές εμπορικές, αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές προτιμήσεις κατά την εξέταση γεγονότων συγκεκριμένων υποθέσεων. Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ ακολούθησε αυτή την κατεύθυνση, εν μέρει, όταν ανακάλεσε μεγάλο μέρος της απόφασης της αρχικής επιτροπής στην υπόθεση γαρίδας-χελώνας. Αντί να εφαρμόσει μια γενική ανάλυση σε όλες τις απαγορεύσεις εισαγωγών που βασίζονται σε ξένες μεθόδους παραγωγής και επεξεργασίας, και έτσι να μεταβιβάσει την λήψη αποφάσεως στην αγορά, το δευτεροβάθμιο όργανο στράφηκε στα «γεγονότα που συνθέτουν» την «συγκεκριμένη περίπτωση» και επεδίωξε να διατηρήσει "μια ισορροπία. . . μεταξύ του δικαιώματος ενός μέλους να επικαλεστεί μια εξαίρεση βάσει του άρθρου XX και την υποχρέωση του ίδιου αυτού μέλους να σέβεται τα δικαιώματα των άλλων μελών. »

Τα δικαστικά όργανα βρίσκονται σε καλύτερη θέση να αξιολογήσουν τα αποδεικτικά στοιχεία και τα αμφισβητούμενα γεγονότα σε μια συγκεκριμένη περίπτωση,

προκειμένου να εξισορροπήσουν τις συγκρουόμενες ανησυχίες. Οι ομάδες του ΠΟΕ καλούν όλο και περισσότερο ειδικούς να καταθέσουν σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα και ζητήματα σχετικά με την υγεία που σχετίζονται με τις εμπορικές διαμάχες, προκειμένου οι επιτροπές να αξιολογήσουν τα πραγματικά στοιχεία. Η επιτροπή στην υπόθεση γαρίδας-χελώνας ζήτησε από τα συμβαλλόμενα μέρη να καταρτιστεί κατάλογος ατόμων με εξειδίκευση σε θέματα διατήρησης των θαλάσσιων χελωνών και εν συνεχεία όρισε πέντε θαλάσσιους βιολόγους από αυτή τη λίστα για να την αναφέρουν ως «ομάδα ειδικών». Η ομάδα ρώτησε την ομάδα ειδικών λεπτομερή ερωτήματα σχετικά με την κατάσταση των θαλάσσιων χελωνών στα ύδατα των καταγγελλόντων, τα μεταναστευτικά τους πρότυπα, τη σχετική αποτελεσματικότητα των μέτρων διατήρησης των θαλάσσιων χελωνών από τους καταγγέλλοντες, τη σχέση αλιείας γαρίδων με τη διατήρηση των θαλάσσιων χελωνών και τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες της βιομηχανίας γαρίδας. Με τον τρόπο αυτό, τα δικαστικά όργανα του ΠΟΕ μπορούν να προσπαθήσουν να λάβουν υπόψη τα εμπορικά, περιβαλλοντικά και αναπτυξιακά συμφέροντα και ανησυχίες.

Ωστόσο, η συμμετοχή στη δικαστική διαδικασία απέχει πολύ από την ουδετερότητα. Πρώτον, όπως συζητείται στο πρώτο μέρος, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ, ως επαναλαμβανόμενοι παίκτες στα νομικά του ΠΟΕ, είναι σε θέση να κινητοποιήσουν τους νομικούς πόρους πιο αποδοτικά από τις κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών. Η δυναμική αυτή των διαφορών έτσι τους ευνοεί. Για παράδειγμα, η Μαλαισία απέτυχε να αναπτύξει διαθέσιμα πραγματικά και νομικά επιχειρήματα στην πρότασή της στον ΠΟΕ σχετικά με την εφαρμογή από μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών της απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου για την υπόθεση χελώνας-γαρίδας. Δεύτερον, τα μέλη εξαρτώνται από τους εθνικούς αντιπροσώπους τους για να εκφράσουν τις ανησυχίες τους και δεν έχουν ίση πρόσβαση σε αυτούς. Η πρόσβασή τους αποτελεί συνάρτηση εσωτερικών πολιτικών διαδικασιών που ευνοούν διακριτές ομάδες παραγωγών με υψηλά κατά κεφαλή μερίδια σε μια δεδομένη απαίτηση. Τρίτον, όταν ένα δικαστικό όργανο του ΠΟΕ αποδέχεται μια σύντομη αναφορά από ένα ιδιωτικό συμβαλλόμενο μέρος, οι ανεπτυγμένες χώρες και οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ των ανεπτυγμένων χωρών είναι πιθανότερο να διαθέτουν τους πόρους και τη νομική εξειδίκευση για την υποβολή πειστικών επιχειρημάτων ενώπιον των δικαστικών επιτροπών του ΠΟΕ. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες φοβούνται ότι τα επιχειρήματα που παρουσιάστηκαν στις επιτροπές δικαιοσύνης

του ΠΟΕ θα μπορούσαν ως εκ τούτου να στρεβλωθούν περαιτέρω υπέρ των ανεπτυγμένων χωρών. Οι ΜΚΟ αναπτυγμένων χωρών βρίσκονται επίσης πιο κοντά στη Γενεύη για να οργανώσουν παράλληλες εκδηλώσεις εκτός των εγκαταστάσεων του ΠΟΕ στη Γενεύη και να συμπληρώσουν τα νομικά επιχειρήματα με πιο άμεση πίεση στους δικαστές.

Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ ήταν απρόθυμο να διαθέσει ουσιαστική εξουσιοδότηση λήψης αποφάσεων στον εαυτό του στην περίπτωση της γαρίδας-χελώνας. Διαπίστωσε ότι δεν είχε τη νομιμότητα να προβεί σε μια λεπτή εξισορρόπηση των προτεραιοτήτων των μελών από χώρες με πολύ διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης. Παρόλο που, όπως και κάθε δικαστήριο, τα δικαστικά όργανα του ΠΟΕ δεν εκλέγονται, υπόκεινται ακόμη περισσότερο σε προκλήσεις νομιμότητας από τα εθνικά δικαστήρια λόγω της πιο ευάλωτης κοινωνικής αποδοχής των αποφάσεών τους. Ως εκ τούτου, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ έκανε μια διαδικαστική στροφή.

(5) Η διαδικαστική στροφή: διεθνής δικαστικός έλεγχος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο

Σύμφωνα με μια πέμπτη θεσμική εναλλακτική λύση, αντί να επιδιώκεται η εξισορρόπηση ουσιαστικών ανησυχιών, το δευτεροβάθμιο όργανο του ΠΟΕ μπορεί να εξετάσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο, για να επιβεβαιώσει ότι λαμβάνει υπόψη τις απόψεις όλων των ξένων μερών που επηρεάζονται. Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ εφάρμοσε αυτή την προσέγγιση στην περίπτωση της γαρίδας-χελώνας. Το δευτεροβάθμιο όργανο επέστρεψε το ουσιώδες ζήτημα σε ένα χαμηλότερο κάθετο επίπεδο λήψης αποφάσεων - δηλαδή στο Υπουργείο Εσωτερικών των Η.Π.Α., το οποίο ήταν υπεύθυνο για την εφαρμογή της αμερικανικής νομοθεσίας - υπό κάποιους περιορισμούς. Αναθεωρώντας την ορθή διαδικασία και τη διαφάνεια των διαδικασιών εφαρμογής των ΗΠΑ, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο προσπάθησε να ενισχύσει την εκπροσώπηση των αλλοδαπών που έχουν επηρεασθεί και έτσι να αντιμετωπίσει τις εθνικές μεροληψίες των εθνικών νομοθετικών και διοικητικών οργάνων.

Προκειμένου να διευκολυνθεί η συμμετοχή των ξένων ενδιαφερομένων, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο προέβη σε δύο βασικές αλλαγές. Πρώτον, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο θεώρησε εσφαλμένους τους εκτελεστικούς

κανονισμούς του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για έλλειψη πολυμέρειας. Η έκθεση του δευτεροβάθμιου οργάνου σημείωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν διαπραγματευτεί επιτυχώς την υπογραφή μιας διαμερικανικής σύμβασης για την προστασία και διατήρηση των θαλάσσιων χελωνών, η οποία αποδεικνύει ότι "οι πολυμερείς διαδικασίες είναι διαθέσιμες και εφικτές". Η έκθεση διαπίστωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν προσπάθησαν σοβαρά να διαπραγματευτούν παρόμοια συμφωνία με τους τέσσερις καταγγέλλοντες της Ασίας. Με τον τρόπο αυτό, το δευτεροβάθμιο όργανο προσπάθησε να προωθήσει μια περισσότερο συγκεντρωτική πολιτική προσέγγιση απαιτώντας από τις Ηνωμένες Πολιτείες να προσπαθήσουν πρώτα να διαπραγματευτούν εναρμονισμένους ουσιαστικούς κανόνες πριν εφαρμόσουν μια απαγόρευση που θα μπορούσε να προκαλέσει μια διαμάχη πριν από τη δικαστική διαδικασία του ΠΟΕ.

Δεύτερον, το δευτεροβάθμιο όργανο επέκρινε τις Ηνωμένες Πολιτείες για τις εθνικές προκαταλήψεις στις διαδικασίες καθορισμού των περιορισμών εισαγωγής. Ο δευτεροβάθμιος φορέας ουσιαστικά απαίτησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες να δημιουργήσουν μια διοικητική διαδικασία σύμφωνα με την οποία οι ξένες κυβερνήσεις ή οι έμποροι θα είχαν την ευκαιρία να σχολιάσουν τις κανονιστικές αποφάσεις των ΗΠΑ που τις επηρεάζουν. Το δευτεροβάθμιο όργανο έκρινε ότι η εφαρμογή του αμερικανικού μέτρου ήταν "αυθαίρετη", καθώς η διαδικασία πιστοποίησης δεν ήταν "διαφανής" ή «προβλέψιμη» και δεν παρείχε «καμία επίσημη ευκαιρία για μια υποψήφια χώρα να ακουστεί ή να απαντήσει σε τυχόν επιχειρήματα που μπορεί να διατυπωθούν εναντίον της». Προειδοποίησε τις Ηνωμένες Πολιτείες επειδή δεν έλαβαν "υπόψη τις διαφορετικές συνθήκες που μπορεί να εμφανιστούν στα εδάφη. . . άλλων μελών". Απαίτησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες να διασφαλίσουν ότι οι πολιτικές τους ήταν κατάλληλες για τις τοπικές «συνθήκες που επικρατούν» στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η αναθεώρηση με βάση τις διαδικασίες μπορεί να φαίνεται ιδανική, καθώς είναι σχετικά λιγότερο παρεμβατική από την ουσιαστική αναθεώρηση και επικεντρώνεται άμεσα στο ζήτημα της συμμετοχής εγχώριων και ξένων μερών. Ωστόσο, η αναθεώρηση με βάση τις διαδικασίες εγείρει επίσης σοβαρές ανησυχίες, ιδίως επειδή οι διαδικασίες μπορούν να χειραγωγηθούν για να δώσουν την εμφάνιση της εξέτασης των ξένων που επηρεάζονται, χωρίς να τροποποιήσουν με κανένα τρόπο ένα προκαθορισμένο αποτέλεσμα. Ακόμη και αν ήταν δυνατή η διεξαγωγή διεθνούς

επανεξέτασης κατά περίπτωση (που δεν είναι), θα είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, ένας διεθνής οργανισμός να καθορίσει σε ποιο βαθμό ένας εθνικός οργανισμός λαμβάνει πράγματι υπόψη τα ξένα συμφέροντα. Οι ισχυροί παίκτες μπορούν έτσι να περάσουν από τα επίσημα βήματα της διαδικασίας χωρίς να λάβουν σοβαρά υπόψη τις απόψεις των εμπλεκόμενων μερών⁴⁷.

Επικεντρώνοντας στη διαδικασία, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο δημιούργησε επίσης νομική αβεβαιότητα για μελλοντικές διαφορές όπου οι διαπραγματεύσεις πραγματοποιούνται υπό τη σκιά του νόμου του ΠΟΕ. Οι χώρες με ισχύ στην αγορά, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, μπορούν να εκμεταλλευτούν αυτή την αβεβαιότητα αξιοποιώντας την δύναμή τους στην αγορά για να ασκούν πιέσεις στις πιο αδύναμες χώρες. Οι ασθενέστερες χώρες δεν μπορούν να ασκήσουν νομική αμφισβήτηση επειδή είναι απλούστερο και φθηνότερο να υποκύψουν απλώς στις απαιτήσεις της ισχυρότερης χώρας, λόγω της αβεβαιότητας του ουσιαστικού δικαίου και του κόστους των νομικών διαδικασιών (Hudec, 2000). Παρ'όλα αυτά, δημιουργώντας αβεβαιότητα, η απόφαση του δευτεροβάθμιου οργάνου μπορεί επίσης να έχει ανοίξει χώρο για πολύπλευρες πολιτικές διαπραγματεύσεις. Μέσω της εμπειριστατωμένης εξέτασης της νομιμότητας των περιβαλλοντικών απαιτήσεων και της ανάγκης προσαρμογής στα πλαίσια των αναπτυσσόμενων χωρών, η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου μπορεί να συνέβαλε στο πλαίσιο μεταγενέστερων διμερών διαπραγματεύσεων μεταξύ των μερών της διαμάχης, όπως αναφέρεται στο τρίτο μέρος.

Κανονιστικές Επιλογές: Η Ανάγκη Συγκριτικής Θεσμικής Ανάλυσης

Όπως φαίνεται στο δεύτερο μέρος, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ, όπως κάθε δικαστήριο, ασκεί θεσμική εξουσία δεύτερης τάξης. Κατά τη

⁴⁷ Στην περίπτωση της γαρίδας, το αμερικανικό υπουργείο απλώς αναθεώρησε τους διαδικαστικούς κανόνες της για να συμμορφωθεί με τα κριτήρια του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου, ενώ εξακολουθεί να απαιτεί από τους παραγωγούς γαρίδας των αναπτυσσόμενων χωρών να χρησιμοποιούν "συσκευές αποκλεισμού χελωνών" με εντολή των ΗΠΑ, εάν επιθυμούν να πουλήσουν τις γαρίδες τους στην αγορά των ΗΠΑ.

λήψη απόφασης, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ μπορεί να διαμορφώσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων με διάφορες θεσμικές διαδικασίες στις οποίες ευνοούνται διαφορετικά μέρη. Η συμμετοχή είναι μεροληπτική σε κάθε μια από τις πέντε εξεταζόμενες θεσμικές επιλογές, όπως σε κάθε μηχανισμό διακυβέρνησης⁴⁸.

Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ έπρεπε τελικά να κηρύξει την αμερικανική απαγόρευση εισαγωγών είτε νόμιμη είτε παράνομη ή να αρνηθεί τη δικαιοδοσία, οπότε η απαγόρευση θα παρέμενε σε ισχύ. Η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ έθεσε έτσι έναν προκαθορισμένο κανόνα, τον οποίο θα μπορούσαν να έχουν οι ενδιαφερόμενοι ως αρχή διαπραγμάτευσης. Αυτός ο προκαθορισμένος κανόνας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διάρθρωση κάθε πολιτικής διαπραγμάτευσης, τόσο για τη συγκεκριμένη διαφορά όσο και για μελλοντικές διαφορές. Εάν ο προκαθορισμένος κανόνας είναι ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούν να περιορίσουν τις εισαγωγές αναπτυσσόμενων χωρών για περιβαλλοντικούς λόγους, οι αναπτυσσόμενες χώρες θα αναγκαστούν πιθανότατα να δεχθούν τις αμερικανικές απαιτήσεις χωρίς καμία αποζημίωση λόγω της μεγαλύτερης δύναμης των Ηνωμένων Πολιτειών στις διαπραγματεύσεις. Εάν ο προκαθορισμένος κανόνας είναι ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν μπορούν να απαγορεύσουν τις εισαγωγές για τους λόγους αυτούς, αλλά μπορούν να στραφούν μόνο σε μηχανισμούς σήμανσης στην αγορά, οι αναπτυσσόμενες χώρες βρίσκονται σε ισχυρότερη διαπραγματευτική θέση για να ζητήσουν αποζημίωση για την τροποποίηση των εσωτερικών κανονισμών τους.

Δεδομένου ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν κεντρική θέση στην ύπαρξη του ΠΟΕ και δεδομένου ότι η υπόθεση γαρίδας-χελώνας ακολουθήθηκε στενά από τις αμερικανικές περιβαλλοντικές και παραγωγικές ομάδες, το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο ήταν κάπως περιορισμένο για να θεωρήσει ότι όλοι οι εμπορικοί περιορισμοί των ΗΠΑ που βασίζονται σε ξένες μεθόδους παραγωγής είναι παράνομοι από τον ΠΟΕ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες πιθανότατα δεν θα είχαν συμμορφωθεί με μια τέτοια απόφαση, μειώνοντας την αποτελεσματικότητα του νομιμοποιημένου

⁴⁸ Ωστόσο, από κανονιστική άποψη, το τελικό πολιτικό ερώτημα είναι ποιος θεσμικός μηχανισμός οδηγεί σε σχετικά λιγότερο μεροληπτική συμμετοχή σε σύγκριση με τις μη εξευγενισμένες εναλλακτικές λύσεις.

συστήματος επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ. Επιπλέον, οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορεί να είχαν αρνηθεί να διαπραγματευτούν γύρω από την εντολή να παράσχουν οικονομική βοήθεια προς τα κράτη της Νότιας και της Νοτιοανατολικής Ασίας σε αντάλλαγμα με την εφαρμογή των πολιτικών προστασίας των θαλάσσιων χελωνών. Η εξήγηση έγκειται στον τρόπο με τον οποίο η αμερικανική πολιτική διαδικασία αποδίδει τις αντίστοιχες δαπάνες και οφέλη στις Ηνωμένες Πολιτείες για την απαγόρευση των εισαγωγών, αφενός, και στη χρηματοδοτική βοήθεια για προσπάθειες διατήρησης στο εξωτερικό, αφετέρου. Μια απαγόρευση εισαγωγών καταλήγει σε υψηλότερες τιμές για τους καταναλωτές, αλλά το κόστος αυτό δεν εμφανίζεται στα έσοδα από τις πωλήσεις και είναι δύσκολο να υπολογιστεί. Ένα κονδύλιο του προϋπολογισμού για τη διατήρηση της ασιατικής θαλάσσιας χελώνας, αντίθετα, αναφέρεται εύκολα στα μέσα ενημέρωσης. Επιπλέον, η απαγόρευση των εισαγωγών ωφελεί άμεσα τα συμφέροντα των παραγωγών των ΗΠΑ και οι παραγωγοί αυτοί ενδιαφέρονται ελάχιστα για τη χρηματοδότηση προσταθειών περιβαλλοντικής προστασίας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Συνεπώς, το Κογκρέσο των ΗΠΑ ήταν λιγότερο πιθανό να εγκρίνει τέτοιες περιβαλλοντικές δαπάνες.

Το αποτέλεσμα της μη συμμόρφωσης των ΗΠΑ και της άρνησης χρηματοδότησης της περιβαλλοντικής προσαρμογής στις αναπτυσσόμενες χώρες θα ήταν το χειρότερο σενάριο για τον θεσμικό φορέα του ΠΟΕ. Δεν θα υπάρξει βελτίωση στη διατήρηση της θαλάσσιας χελώνας, καμία προστασία των αναπτυσσόμενων χωρών από τον εξαναγκασμό των ΗΠΑ, απαξίωση της απόφασης του ΠΟΕ, και πιθανή εξάπλωση περαιτέρω μαζικών διαμαρτυριών κατά του θεσμού. Ο ΠΟΕ για μια ακόμη φορά θα ήταν εύκολος στόχος για τις βόρειες περιβαλλοντικές ομάδες να τον καταδικάσουν ως αντιεμπορικό, αντιπεριβαλλοντικό, αντιδημοκρατικός οργανισμό υπεύθυνο για την καταστροφή του περιβάλλοντος. Οι περιβαλλοντολόγοι, οι προστατευτές του εμπορίου και οι εθνικιστές στις Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορούσαν να ενωθούν ενάντια στη συνεχιζόμενη ύπαρξη του ΠΟΕ. Μια τέτοια απόφαση θα μπορούσε να απειλήσει να υπονομεύσει το ίδιο το σύστημα που η αρχική επιτροπή γαρίδας-χελώνας του ΠΟΕ προσπαθούσε να προστατεύσει. Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ λειτουργεί όχι ως ένας ιδανικός ουδέτερος δικαστής, αλλά λαμβάνοντας υπόψη τα δικά του συμφέροντα και διαμορφώνοντας έτσι αποφάσεις για την ενθάρρυνση της συμμόρφωσης και της διευθέτησης μέσω

διαπραγματεύσεων (Jay Smith, 2003). Δεν είναι ελεύθερο από πολιτική πίεση, ακόμη και αν δεν λαμβάνει ρητά υπόψη αυτή την πίεση στη γλώσσα των αποφάσεών της.

Σε ότι αφορά τον ίδιο τον ΠΟΕ, θα πρέπει να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι ο ΠΟΕ είναι στραμμένος ενάντια στα συμφέροντα των αναπτυσσόμενων χωρών, ώστε να μην έπρεπε ποτέ να έχουν προσχωρήσει στο θεσμικό όργανο και θα έπρεπε να διαλυθεί ή να περιοριστεί ριζικά; Στην περίπτωση της γαρίδας-χελώνας, εάν δεν υπήρχε κανένας νόμος, η αμερικανική νομοθεσία και οι κανονισμοί εφαρμογής θα είχαν θεσπιστεί σύμφωνα με μια πολιτική διαδικασία στην οποία τα μέλη των αναπτυσσόμενων χωρών δεν ήταν θα αντιπροσωπεύονταν. Οι αναπτυσσόμενες χώρες θα είχαν αναγκαστεί να αλλάξουν τις μεθόδους αλιείας γαρίδων για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των ΗΠΑ, προκειμένου να διατηρήσουν την πρόσβαση στην αμερικανική αγορά για τα προϊόντα τους.

Η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου στην περίπτωση της γαρίδας-χελώνας, στην πραγματικότητα, παρότρυνε μια αμερικανική διοικητική υπηρεσία να αναθεωρήσει τους κανόνες της ώστε να συνεργαστεί στενότερα με τα επηρεαζόμενα ξένα συμφέροντα προτού περιορίσει τις εισαγωγές τους. Το κυριότερο, οι Ηνωμένες Πολιτείες περιόρισαν τους εμπορικούς περιορισμούς που εφαρμόζαν σε μεμονωμένες βάσεις⁴⁹. Μετά την απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου του ΠΟΕ, ένα εφετείο των ΗΠΑ απέρριψε τη διαπίστωση του κατώτερου δικαστηρίου ότι το αμερικανικό καταστατικό απαιτούσε απαγόρευση σε όλη τη χώρα, λαμβάνοντας υπόψη την απόφαση του ΠΟΕ. Εν ολίγοις, τόσο οι διοικητικοί όσο και οι δικαστικοί αξιωματούχοι των ΗΠΑ απάντησαν στην απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου. Η αναθεωρημένη πολιτική των ΗΠΑ σχετικά με τις εισαγωγές γαρίδας ήταν σημαντικά λιγότερο καταναγκαστική, δεδομένου ότι δεν υποχρέωνε τις αναπτυσσόμενες χώρες να αλλάξουν τους εσωτερικούς κανονισμούς για όλες τις μηχανότρατες αλιείας γαρίδας (ανεξάρτητα από τον προορισμό

⁴⁹ Δηλαδή, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν απαγορεύουν πλέον όλες τις εισαγωγές άγριων γαρίδων από μια χώρα που παραλείπει να θεσπίσει νομοθεσία που επιβάλλει τις ρυθμιστικές απαιτήσεις των ΗΠΑ. Αντίθετα, οι Ηνωμένες Πολιτείες εφάρμοσαν ένα σύστημα πιστοποίησης που περιορίζει τις εισαγωγές γαρίδας μόνο εάν αλιεύονται από μηχανότρατες που δεν χρησιμοποιούν συσκευές εξαίρεσης χελωνών.

της γαρίδας), αλλά μόνο για την αλιεία γαρίδων που πωλούνται στην αμερικανική αγορά.

Επιπλέον, οι Ηνωμένες Πολιτείες αύξησαν τις προσπάθειές τους για τη διαπραγμάτευση μιας περιφερειακής συνθήκης για την αντιμετώπιση των απειλούμενων θαλάσσιων χελωνών στον Ινδικό Ωκεανό και στον Νότιο Ειρηνικό, οδηγώντας σε ένα μνημόνιο κατανόησης και ένα σχέδιο δράσης που υπογράφηκε το 2001. Εάν οι περιβαλλοντικές ομάδες των ΗΠΑ εξακολουθούν να επιθυμούν οι αναπτυσσόμενες χώρες να αλλάζουν τους κανονισμούς τους για να καλύψουν όλες τις επιχειρήσεις αλιείας γαρίδας, ανεξάρτητα από τον προορισμό της γαρίδας και εάν οι Ηνωμένες Πολιτείες συνεχίσουν να διαπραγματεύονται μια συνθήκη με τις χώρες αυτές, και οι δυο πλευρές διατηρούν διαπραγματευτική δύναμη για την επίτευξη ενός σχετικά ισορροπημένου πιο αποτελέσματος. Ο βασικός όρος εδώ είναι, *σχετικά πιο ισορροπημένος* σε σχέση με τις θεσμικές εναλλακτικές λύσεις για την εξάλειψη του ΠΟΕ ή τη μείωση της δικαιοδοσίας του συστήματος επίλυσης διαφορών. Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ, στο πλαίσιο των θεσμικών περιορισμών που αντιμετώπισε, προσπάθησε να ενθαρρύνει θεσμικές διαδικασίες δεύτερης τάξης με λιγότερο μεροληπτική συμμετοχή που συνεπάγονται μειωμένο εξαναγκασμό και αυξημένη ένταξη των εμπλεκόμενων μερών.

Σε έναν κόσμο μεγάλων αριθμών και πολυπλοκότητας, κανένας μηχανισμός διακυβέρνησης δεν προβλέπει εντελώς αμερόληπτη συμμετοχή ή εκπροσώπηση των επηρεαζόμενων μελών. Όλα τα θεσμικά όργανα είναι ατελή. Ασυμμετρίες ισχύος είναι πάντα παρούσες. Κατά συνέπεια, το κεφάλαιο αυτό υποδεικνύει ότι η αξιολόγηση του ρόλου της εξουσίας στον ΠΟΕ ή σε οποιονδήποτε άλλο μηχανισμό παγκόσμιας διακυβέρνησης θα πρέπει να είναι πολυεπίπεδη, συγκριτικά θεσμική, ή η αξιολόγηση θα είναι περιορισμένης χρήσης από άποψη πολιτικής.

Οι μελετητές με διαφορετικούς ιδεολογικούς προσανατολισμούς τείνουν να εντοπίζουν τους ιδεολογικούς τους στόχους με συγκεκριμένους θεσμούς και έτσι τείνουν να εξιδανικεύουν αυτούς τους θεσμούς. Η δύναμη τείνει να εξαφανίζεται μέσα στους προτιμώμενους θεσμούς. Οι νεοφιλελεύθεροι, οδηγούμενοι από τα νεοκλασικά οικονομικά, τείνουν να εξιδανικεύουν τη λειτουργία των «ελεύθερων» αγορών που λειτουργούν χωρίς τριβή προς μια «ισορροπία» προσφοράς και ζήτησης. Οι μαρξιστές τείνουν να εξιδανικεύουν την εναλλακτική λύση του κρατικού ελέγχου

των πόρων μέσω πολιτικών διαδικασιών, μερικές φορές μετά από μια επαναστατική αλλαγή που οδηγεί σε μια "αταξική" κοινωνία απόλυτης ισότητας. Οι κομμουνιστές τείνουν να εξιδανικεύουν τη λήψη αποφάσεων από τις τοπικές κοινότητες στις οποίες κυριαρχεί η «συζήτηση» και όχι η στρατηγική διαπραγμάτευση. Οι υποστηρικτές της κοινωνίας των πολιτών τείνουν να εξιδανικεύουν τα μοντέλα της παγκόσμιας δημοκρατίας μέσω αυτο-οργανωτικών διακρατικών μη κυβερνητικών δικτύων. Οι υποστηρικτές του "κράτους δικαίου" τείνουν να εξιδανικεύουν το ρόλο των παντογνώστων δικαστηρίων που εφαρμόζουν ουδέτερα το δίκαιο.

Ωστόσο, αυτές οι θεσμικές προτιμήσεις είναι λανθασμένες. Οι ισχυροί παίκτες μπορούν να χειραγωγούν τις αγορές, καθώς οι αγορές αντιμετωπίζουν προβλήματα εξωτερικών παραγόντων, ασυμμετρίες πληροφόρησης και στρατηγική ολιγοπωλιακή συμπεριφορά. Οι τοπικές κοινότητες μπορούν να προκαλέσουν σοβαρές δαπάνες στους ξένους, όπως καταδεικνύουν οι αποφάσεις για την τοποθέτηση ζωνών που αποκλείουν τις μειονότητες και τους φτωχούς. Τα δικαστήρια έχουν περιορισμένους πόρους για να αντιμετωπίσουν το φάσμα των κοινωνικών συγκρούσεων και η χρήση δικαστικών διαδικασιών είναι εξαιρετικά δαπανηρή, ευνοώντας τα μέρη με οικονομικούς πόρους και υψηλά κατά κεφαλήν μερίδια. Οι αυτοεξυπηρετούμενες ελίτ μπορούν να λάβουν συγκεντρωτικές διοικητικές διαδικασίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα συλλογικής δράσης⁵⁰. Εν ολίγοις, η ουσιαστική ανάλυση πολιτικής δεν μπορεί να επικεντρωθεί στα ελαττώματα ενός ενιαίου ιδρύματος ενώ παράλληλα δεν εφαρμόζει την ίδια αυστηρότητα στις εναλλακτικές της λύσεις.

Η θεσμική επιλογή χρησιμοποιείται συχνά στρατηγικά. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, σε συνεργασία με εκπροσώπους των επιχειρήσεων, προβαίνουν σε μετατοπίσεις των φόρουμ για την επίτευξη των στόχων τους διαδοχικά. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έφεραν τελικά την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και την απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών στον ΠΟΕ μέσω της μετατόπισης φόρουμ μεταξύ των διμερών διαπραγματεύσεων, των περιφερειακών συμφωνιών και των εναλλακτικών πολύπλευρων θεσμών. Οι μη επιχειρηματικοί παίκτες χρησιμοποιούν επίσης εναλλακτικά φόρουμ για να προωθήσουν τους στόχους τους. Οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές μπόρεσαν να πιέσουν ένα ισχυρό κράτος (Ηνωμένες Πολιτείες) να υιοθετήσει

⁵⁰ Τα προβλήματα συλλογικής δράσης υπονομεύουν επίσης την αντιπροσωπευτικότητα των αυτορρυθμιζόμενων δικτύων της «κοινωνίας των πολιτών».

εσωτερικούς κανονισμούς για την προστασία των θαλάσσιων χελωνών και στη συνέχεια να αναγκάσουν το κράτος αυτό να χρησιμοποιήσει την ισχύ του στην αγορά για την αποτελεσματική εξάπλωση αυτών των ρυθμιστικών απαιτήσεων.

Οι στρατηγικοί παίκτες, ωστόσο, δεν ελέγχουν τη θεσμική επιλογή. Λειτουργούν σε έναν κόσμο αβεβαιότητας, στον οποίο δεν μπορούν να προβλέψουν με ακρίβεια τα αποτελέσματα των εναλλακτικών θεσμικών διαδικασιών. Όταν ένα θέμα παρουσιάζεται σε ένα πολυμερές θεσμικό όργανο, δεν ελέγχουν πλήρως ούτε τη διαδικασία ούτε το αποτέλεσμα. Οι πολυμερείς φορείς, περιλαμβανομένων των δικαστηρίων, έχουν έτσι τη διακριτική ευχέρεια να λαμβάνουν αποφάσεις που περιλαμβάνουν θεσμικές επιλογές που διαμορφώνουν τη συμμετοχή στην εξισορρόπηση των ανταγωνιστικών προτεραιοτήτων, όπως φαίνεται στην περίπτωση της γαρίδας-χελώνας.

Η ανάλυση της λειτουργίας της εξουσίας στην παγκόσμια διακυβέρνηση είναι απαραίτητη επειδή μας επιτρέπει να κατανοήσουμε καλύτερα πώς είναι διαρθρωμένοι οι μηχανισμοί γενικής διακυβέρνησης, πώς διαμορφώνουν τη συμμετοχή και τις αποφάσεις μέσα σε αυτές και πώς επηρεάζουν τα αποτελέσματα της κατανομής και, ενδεχομένως, τις κοινωνικές δομές. Το πρώτο μέρος αξιολόγησε τον τρόπο με τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στον καθορισμό των κανόνων του ΠΟΕ, στη διαμόρφωση εμπορικών αρχών και κανόνων, στη χρήση της δικαστικής διαδικασίας του ΠΟΕ και στην προώθηση των συμφερόντων τους στη σκιά του συστήματος διακανονισμού διαφορών. Το δεύτερο μέρος έδειξε πώς το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ, όπως κάθε δικαστήριο, μπορεί να ασκεί θεσμική εξουσία δεύτερης τάξης. Το δευτεροβάθμιο δικαιοδοτικό όργανο του ΠΟΕ μπορεί να καταναίμει τη λήψη αποφάσεων σχετικά με θέματα πολιτικής που του υποβάλλονται σε εναλλακτικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, καθεμία από τις οποίες ευνοεί διαφορετικούς παίκτες σε ποικίλους βαθμούς.

Ωστόσο, το τρίτο μέρος δείχνει γιατί η αξιολόγηση της λειτουργίας της εξουσίας σε ένα μόνο θεσμικό όργανο είναι ανεπαρκής, καθώς η ανάλυση πολιτικής απαιτεί κατανόηση των σχετικών μεροληπτικών παραγόντων στις διαθέσιμες θεσμικές εναλλακτικές λύσεις. Η κατάργηση του ΠΟΕ δεν θα εξαλείψει την άσκηση εξουσίας. Αντίθετα, η εξουσία απλώς θα εκδηλωθεί με άλλους τρόπους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η προσπάθεια μείωσης της μεροληψίας στον ΠΟΕ μπορεί να μειώσει

τις ευκαιρίες για τα πιο αδύναμα κράτη, διότι η εξουσία των Ηνωμένων Πολιτειών και της ΕΕ θα εκδηλωθεί εκτός θεσμικού πλαισίου του ΠΟΕ με πιο μεροληπτικούς τρόπους. Σε κοινωνικά πλαίσια με μεγάλους αριθμούς και πολυπλοκότητα, οι θεσμικές εναλλακτικές λύσεις συχνά υποφέρουν από παρόμοιες μεροληψίες (Komesar, 1995: 23). Ακόμα και όταν υπάρχουν παράλληλες μεροληψίες, δεν θα είναι ομοιόμορφες. Επικρίνοντας τον τρόπο λειτουργίας της εξουσίας σε οποιοδήποτε θεσμικό όργανο, οι αναλυτές πολιτικής πρέπει να τη δουν αντισταθμιστικά προς τις μη εξιδανικευμένες θεσμικές εναλλακτικές λύσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «3^ο»

ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

Η ιστορία είναι γενικά γεμάτη από εμπορικούς πολέμους, οι επιπτώσεις των οποίων είναι κατά βάση οικονομικές. Η μια πλευρά θεσμοθετεί εμπορικά εμπόδια και η άλλη προβαίνει σε αντίστοιχη δράση και ούτω καθεξής. Η αντιπαλότητα μεταξύ των κρατών συνεχίζεται και σταδιακά κλιμακώνεται, έως ότου να βρεθεί κοινός τόπος συνεννόησης και να επέλθει κάποια συμφωνία που θα αποκλιμακώσει την κατάσταση. Σε κάποιες σπάνιες περιπτώσεις οι εμπορικοί πόλεμοι μπορούν να εξελιχθούν σε κανονικούς πολέμους (Desjardins 2018). Η περιπτωσιολογική μελέτη των σημαντικότερων εμπορικών πολέμων του παρελθόντος, θα μας βοηθήσει να επισημάνουμε τα στοιχεία εκείνα που μπορούν να οδηγήσουν μια τεταμένη σχέση μεταξύ δύο κρατών στα άκρα, με σημαντικές οικονομικές συνέπειες όχι μόνο για τους δύο βασικούς παίκτες. Η αύξηση της αλληλεξάρτησης⁵¹ μεταξύ των κρατών, αλλά και η ευρύτερη διεθνής συνεργασία, δεν σημαίνει εξάλειψη των συγκρούσεων. Ακόμη και σε καταστάσεις αμοιβαίου κέρδους, υφίστανται συγκρούσεις ως προς τη διανομή των κερδών. Η όποια προσπάθεια μείωσης της αλληλεξάρτησης από την πλευρά των κρατών, θα έχει αρνητικές συνέπειες στην αγορά εργασίας, στην ανεργία και μπορεί να δημιουργήσει τις συνθήκες που θα οδηγήσουν σε έναν εμπορικό πόλεμο, με απρόβλεπτες ενδεχομένως συνέπειες (Κουσκουβέλης 2007, 449 - 452). Η μελέτη των περιπτώσεων του παρελθόντος, θα μας βοηθήσει να διερευνήσουμε τα αίτια που οδήγησαν σε αυτές.

Ο Πόλεμος του Οπίου

Ο Πόλεμος του Οπίου είναι ουσιαστικά ένας πόλεμος σε δυο φάσεις ή δυο πόλεμοι. Ο πρώτος πόλεμος έγινε μεταξύ 1839 και 1842 και ο δεύτερος 1856 και 1860. Οι δυο χώρες που αντιπαρατέθηκαν είναι η Αγγλία και η Κίνα (στο δεύτερο ενεπλάκη και η Γαλλία). Στα μέσα του 18ου αιώνα, το εμπορικό ισοζύγιο μεταξύ

⁵¹ Γενικά η αλληλεξάρτηση περιγράφει στην παγκόσμια πολιτική, καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από αμοιβαίες συνέπειες μεταξύ κρατών ή μεταξύ παραγόντων σε διάφορες χώρες. Η δημιουργία αλληλεξάρτησης εξαρτάται από το κατά πόσο οι ανταλλαγές μεταξύ των παραγόντων δημιουργούν αμοιβαία δεσμεύσεις, περιορισμούς ή κόστος (Κουσκουβέλης 2007, 449 - 452).

Αγγλίας και Κίνας ήταν ελλειμματικό (για την Αγγλία). Οι Άγγλοι ήθελαν πολλά προϊόντα που παρήγαν οι Κινέζοι: τσάι, πορσελάνες, μετάξι, μπαχαρικά, ασήμι. Αντιθέτως, οι Κινέζοι δεν χρειάζονταν τίποτα από τους Άγγλους. Επίσης, για πάνω από χίλια χρόνια, οι Κινέζοι ήλεγχαν το ανατολικό άκρο του λεγόμενου Δρόμου του Μεταξιού, του εμπορικού δικτύου όπου διακινήθηκαν τα πιο ακριβά και πολυτελή εμπορεύματα όλων των εποχών (τηρουμένων αναλογιών πάντα). Και – κυρίως – λόγω νοοτροπίας, οι Κινέζοι δεν ενδιαφέρονταν κανένα από τα βιομηχανικά προϊόντα που είχε να προσφέρει η Δύση. Έπρεπε λοιπόν, πάση θυσία, να βρεθεί έστω ένα προϊόν που να θέλουν πολύ οι Κινέζοι. Το πλεονέκτημα που είχαν οι Βρετανοί στην Ασία άκουγε στο όνομα «Βρετανική Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών». Μέσω της εταιρείας αυτής, κατάφεραν να διοχετεύσουν όπιο στην Κίνα⁵² (Δεληγιάννη 2017).

Οι Κινέζοι ανταποκρίθηκαν πολύ και η ζήτηση για όπιο εκτοξεύτηκε. Μέσα σε λιγότερο από έναν αιώνα, η Κίνα εισήγε από 15 τόνους ετησίως (στα μέσα περίπου του 18ου αιώνα), 1.400 τόνους στις αρχές της δεκαετίας του 1830. Ο Κινέζος αυτοκράτορας, Τζιαντζίνγκ, της δυναστείας των Τσινγκ, βλέποντας όλο και περισσότερους υπηκόους του να εθίζονται στο όπιο, το απαγόρευσε. Όμως, η κινεζική δυναστεία βρισκόταν σε μεγάλη παρακμή, και οι Άγγλοι – αποφασισμένοι να αυξήσουν τη ζήτηση για το προϊόν τους – αγνόησαν τη διαταγή. Οι Κινέζοι βλέποντας την κατάσταση να επιδεινώνεται και την απαγόρευση να μένει ανεφάρμοστη, το 1838 απαγόρευσαν πλήρως κάθε εισαγωγή οπίου ενώ καταδίκασαν σε θάνατο όποιον ντόπιο έμπορο συλλαμβανόταν να αγνοεί την απαγόρευση και να πουλά όπιο. Οι Άγγλοι εξακολουθούσαν να μην συμμορφώνονται και οι Κινέζοι απάντησαν με εμπάργκο σε όλα τα αγγλικά προϊόντα. Αυτό αποτέλεσε και το *casus belli*.

⁵² Ενδεικτικά, στις αρχές του 1800 οι εξαγωγές των Άγγλων στην Κίνα άξιζαν 9 εκατ. λίρες, ενώ εισήγαγαν προϊόντα αξίας 27 εκατ. λιρών. Το όπιο ήταν πολύ διαδεδομένο την εποχή εκείνη σε όλη την Άπω Ανατολή (Δεληγιάννη 2017).

Ο Πρώτος Πόλεμος του Οπίου (1839 – 1942)

Το μόνο που ήθελαν πλέον οι Άγγλοι ήταν μια αφορμή, μια θρυαλλίδα. Δεν άργησε να έρθει: τον Ιούλιο του 1839 Άγγλοι ναύτες, που είχαν μεθύσει δολοφόνησαν έναν Κινέζο. Η Κίνα ζήτησε την έκδοσή τους για να δικαστούν. Η Αγγλία αρνήθηκε. Στις 4 Σεπτεμβρίου 1839 ξέσπασαν οι μάχες. Το αγγλικό βασιλικό ναυτικό σάρωσε κυριολεκτικά τις ακτές της Κίνας. Οι Άγγλοι όμως είχαν στα χέρια τους την τελευταία λέξη της τεχνολογίας της εποχής. Οι Κινέζοι από την άλλη αρνούσανται πεισματικά την τεχνολογία, τη θεωρούσαν διαφθορέα των ηθών και της παράδοσής τους. Έτσι, δεν άργησαν να χάσουν από τα προηγμένα όπλα των Άγγλων. Ορόσημο στον Πρώτο Πόλεμο του Οπίου ήταν η κατάληψη της Σανγκάης (1842), που μέχρι σήμερα αποτελεί μεγάλο εμπορικό και οικονομικό κέντρο. Ο πόλεμος έληξε με συνθηκολόγηση των Κινέζων και τη Συνθήκη του Νανκίγγκ, που υπεγράφη στις 29 Αυγούστου 1842. Όροι της συμφωνίας ήταν:

- Η παράδοση του Χονγκ Κονγκ στην Αγγλία
- Παραχώρηση πέντε λιμανιών της νοτιοανατολικής Κίνας για το εμπόριο και τη διαμονή των Άγγλων (Καντώνα, Αμόι, Φουτσόου, Νίγκμπο και Σαγκάη).
- Ετεροδικία για τους βρετανούς υπηκόους
- Τεράστιες πολεμικές αποζημιώσεις από την Κίνα

Στον πρώτο αυτό πόλεμο του Οπίου σκοτώθηκαν 69 Άγγλοι στρατιώτες και 18.000 Κινέζοι. Πέρα από τις τεράστιες απώλειες, η ήττα ήταν ταπεινωτική για τους Κινέζους. Ο τότε αυτοκράτορας Γκουάνγκ Ντάο, αντιμετώπισε τεράστιο ξεσηκωμό από την πανίσχυρη κινεζική γραφειοκρατία αλλά και το στρατό. Μάλιστα δυνάμεις των γραφειοκρατών (Μανδαρίνων) της κινεζικής αυτοκρατορίας και του στρατού ανακήρυξαν ξεχωριστό κράτος από την αυτοκρατορική Κίνα με το όνομα «Ουράνιο Βασίλειο της Αιώνιας Ειρήνης (Ταίρίνγκ Τιαν Γουο)», το 1850. Το όπιο είχε πλέον πλημμυρίσει κυριολεκτικά την Κίνα πλέον. Εκατομμύρια Κινέζων ήταν εθισμένοι. Με το τέλος του πρώτου πολέμου του οπίου υπολογίζεται ότι το 90% του ανδρικού πληθυσμού της χώρας ήταν εθισμένοι στο όπιο (Δεληγιάννη 2017).

Ο Δεύτερος Πόλεμος του Οπίου (1856 – 1960)

Τον Οκτώβριο του 1856, Κινέζοι αξιωματούχοι συνέλαβαν το πλήρωμα ενός πλοίου με βρετανική σημαία για λαθρεμπόριο. Οι Κινέζοι έσκισαν τη βρετανική σημαία και η θρυσάλιδα για τη δεύτερη φάση του πολέμου είχε μόλις ανάψει. Αυτή τη φορά, στο πλευρό των Άγγλων συντάχθηκαν και οι Γάλλοι, με το πρόσχημα της δολοφονίας ενός συμπατριώτη τους ιεραποστόλου στις αρχές του χρόνου. Την αγγλογαλλική συμμαχία στήριξαν και οι ΗΠΑ και η Ρωσία. Για τους λόγους που έχασαν και τον πρώτο πόλεμο, οι Κινέζοι γρήγορα έχασαν και τον δεύτερο πόλεμο του Οπίου. Υπέγραψαν νέα συνθηκολόγηση, τη Συνθήκη του Τιεντσίν (1858), με όρους ακόμη βαρύτερους:

- Μέσα στο Πεκίνο, που τότε ήταν ακόμη η Απαγορευμένη Πόλη, εγκαταστάθηκαν αποστολές με διπλωμάτες από Βρετανία, Γαλλία, ΗΠΑ και Ρωσία.
- Οι σύμμαχοι πήραν δέκα ακόμη λιμάνια υπό τον πλήρη έλεγχο τους
- Οι πολίτες των συμμαχικών χωρών κινούνταν στο εσωτερικό της Κίνας χωρίς κανένα περιορισμό
- Το ίδιο και οι Χριστιανοί ιεραπόστολοι των παραπάνω χωρών
- Οι εισαγωγές οπίου νομιμοποιήθηκαν πλήρως (στην πραγματικότητα του εμπορίου, η ζήτηση κερδίζει τα πάντα)
- Νέες τεράστιες αποζημιώσεις από μέρους της Κίνας

Ο Κινέζος αυτοκράτορας αρνήθηκε να επικυρώσει τους ταπεινωτικούς όρους και οι Άγγλοι και Γάλλοι σύμμαχοι άρχισαν να προελαύνουν και να λεηλατούν τα πάντα στην Κίνα. Για ένα χρόνο, η αχανής χώρα έγινε θέατρο του μεγαλύτερου κουρσέματος στη σύγχρονη ιστορία. Τον Οκτώβριο του 1860, ο αυτοκράτορας δεν είχε άλλη επιλογή από το να σηκώσει λευκή σημαία και να υπογράψει ό,τι του ζητήθηκε. Αυτή η δεύτερος γύρος του πολέμου ήταν ακόμη πιο αιματηρός και για τις δυο πλευρές. Σχεδόν 3.000 δυτικοί στρατιώτες (Άγγλοι και Γάλλοι κατά συντριπτική πλειονότητα) σκοτώθηκαν ενώ η Κίνα μέτρησε 30.000 νεκρούς, στρατιώτες και αμάχους. Το τραγικό – για την Κίνα- τέλος των Πολέμων του Οπίου υπήρξε η αρχή για την σύγχρονη ιστορία της Κίνας και η εθνική αφύπνιση του κινεζικού λαού.

Έκτοτε, οι Κινέζοι, μέχρι και σήμερα κοιτούν πάντα τη Δύση με καχυποψία και θεωρούν τους δυτικούς υποτελείς του χρήματος (Δεληγιάννη 2017).

Ο Εμπορικός Πόλεμος ΗΠΑ – Καναδά του 1866

Το 1854 οι Ηνωμένες Πολιτείες υπέγραψαν με τον Καναδά μια εμπορική συνθήκη που μείωσε τους φόρους επί των εμπορευμάτων που αντάλασαν οι δύο χώρες. Οι μειώσεις των τιμολογίων επέτρεπαν την ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ τους, υπερδιπλασιάζοντας τις συναλλαγές σε λιγότερο από 10 χρόνια. Οι δασμοί όμως από την πλευρά των ΗΠΑ αυξήθηκαν, γεγονός που υποδήλωνε ότι η άλλη πλευρά επωφελήθηκε δυσανάλογα από τη συμφωνία. Έτσι, οι ΗΠΑ κατήργησαν τη συνθήκη, πυροδοτώντας ουσιαστικά έναν εμπορικό πόλεμο⁵³.

Οι δύο χώρες εν συνεχεία επιδόθηκαν σε ένα μπαράζ εμπορικών περιορισμών για δεκαετίες. Ο συντηρητικός John A. Macdonald, ο πρώτος πρωθυπουργός του Καναδά, θέσπισε την ανταποδοτική Εθνική Πολιτική το 1879, υποσχόμενος να αποπληρώσει τις ΗΠΑ «με το δικό τους νόμισμα», επιβάλλοντας 35% δασμούς επί της αξίας, για τα εισαγόμενα βιομηχανικά προϊόντα. Αντίστοιχα ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών, James G. Blaine, δήλωνε ότι «θα έδινε στους καναδούς ... την πραγματική αμοιβή των αμερικανικών αγορών» αυξάνοντας τους δασμούς εισαγωγών σχεδόν στο 50%. Οι καναδικές γενικές εκλογές επιβεβαίωσαν την υποστήριξη στην πολιτική του Macdonald. Οι Αμερικανοί συνέχισαν με τους φόρους εισαγωγής και η ένταση κορυφώθηκε (Watkins 2016).

Όταν οι Η.Π.Α. εγκατέλειψαν τη Συνθήκη Αμοιβαιότητας, πολλές αμερικανικές εταιρείες μετέφεραν πράγματι τις δραστηριότητές τους στον Καναδά για να αποκτήσουν αφορολόγητη πρόσβαση στην καναδική αγορά. Μέχρι τα τέλη της

⁵³ Για να είμαστε ακριβείς, η λεγόμενη Συνθήκη Αμοιβαιότητας είχε υπογραφεί μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Βρετανίας (οι επαρχίες που αργότερα θα αποτελούσαν το έθνος του Καναδά εξακολουθούσαν να είναι βρετανικές κατοχές την εποχή εκείνη). Παρείχε στις περιοχές αυτές πρόσβαση χωρίς δασμούς στην αμερικανική αγορά για τους φυσικούς τους πόρους, σε αντάλλαγμα για την παροχή στους Αμερικανούς διευρυμένων αλιευτικών δικαιωμάτων. Η πραγματική αιτία όμως για τις Η.Π.Α. για την κατάργηση της Συνθήκης του 1854 ήταν πολιτική - διαμαρτυρόμενες για τη σιωπηρή υποστήριξη που είχαν δείξει οι Βρετανοί στη Συνομοσπονδία κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο. Βοήθησε επίσης ότι ορισμένοι Αμερικανοί πίστευαν ότι η πρόκληση οικονομικών επιπτώσεων στη βόρεια περιοχή, θα μπορούσε να τους εξαναγκάσει να «εισέλθουν στο μαγικό κύκλο της Αμερικανικής Ένωσης», όπως το έθεσε τότε ο υπουργός Εξωτερικών William Seward. Αντίθετα, η κίνηση ώθησε στην Καναδική Συνομοσπονδία (Watkins 2016).

δεκαετίας του 1880, τουλάχιστον 65 Αμερικανοί κατασκευαστές, συμπεριλαμβανομένων των Singer Manufacturing και Ford Motor Co., είχαν περάσει τα σύνορα. Αυτές οι εταιρείες έφεραν στον Καναδά την εκβιομηχάνιση, απασχόληση στον πληθυσμό και αύξηση του βιοτικού επιπέδου που πιθανότατα δεν θα είχε επιτευχθεί με μια ομαλή πορεία. , ο Marc-William Palen, ιστορικός εμπορίου στο Πανεπιστήμιο του Exeter, αναφέρει πως «ο προστατευτισμός, που μπορεί να επιδείξει μια χώρα, επιβάλλοντας δασμούς εντελώς κατά το δοκούν, μπορεί να οδηγήσει στην εξωτερική ανάθεση» (Watkins 2016).

Ο Εμπορικός Πόλεμος Ιταλίας – Γαλλίας του 1866 – 1895

Λίγο μετά την ενοποίηση της Ιταλίας το 1871, το νέο κράτος στράφηκε στον προστατευτισμό για να προωθήσει τις νεοσύστατες του βιομηχανίες, και τερματίζοντας την εμπορική συμφωνία με τη Γαλλία του 1866. Η Ιταλία αύξησε τους δασμούς εισαγωγής έως 60% για να προστατεύσει τις βιομηχανίες της από τον γαλλικό ανταγωνισμό. Η γαλλική κυβέρνηση με τη σειρά της, απειλούσε τους Ιταλούς με αντίστοιχους δικούς της δασμούς. Η επιβολή δασμών έγινε λοιπόν εκατέρωθεν υπό τύπου αντιποίνων. Και τα δύο έθνη αισθάνθηκαν το κόστος του εμπορικού πολέμου, αλλά η ζημία επεκτάθηκε ευρύτερα. Το γαλλο-ιταλικό εμπόριο υποχώρησε δραστικά⁵⁴, με επιπτώσεις και στις χώρες απ' όπου εφοδιάζοντας τις πρώτες ύλες. Ένα άλλο αποτέλεσμα ήταν ότι η Ιταλία ωθήθηκε πιο κοντά στη Γερμανία και την Αυστρία-Ουγγαρία τα χρόνια που ακολούθησαν και οδήγησαν στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο (Pallen 2018).

Ο Νόμος Smoot – Hawley του 1930

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκεσε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται στον 21ο αιώνα ως παράδειγμα για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Η «Μεγάλη Ύφεση», όπως χαρακτηρίστηκε στις

⁵⁴ Ιδιαίτερα στη Γαλλία, τα ισχυρώς προστατευτικά μέτρα που ονομάστηκαν «οι δασμοί του Μελανέ», ήταν η ταφόπλακα στην μέχρι τότε τάση της χώρας να στραφεί προς το τελείως ελεύθερο εμπόριο (Pallen 2018).

ΗΠΑ⁵⁵, σύμφωνα με τους αναλυτές προκλήθηκε μετά από το χρηματιστηριακό κραχ, που ξεκίνησε στις 24 Οκτωβρίου του 1929. Το τέρμα της κρίσης στις ΗΠΑ ταυτίστηκε με το έναυσμα της πολεμικής οικονομίας του Β' Παγκόσμιου Πολέμου γύρω στο 1939 (<https://www.timesnews.gr> 2017).

Η μεγάλη κρίση δεν ήταν αποτέλεσμα μιας απότομης πτώσης. Οι χρηματιστηριακές αγορές κινούνταν ανοδικά στις αρχές του 1930, επιστρέφοντας στα αρχικά επίπεδα των αρχών του 1929 τον Απρίλιο, αν και ακόμη περίπου 30% κάτω από τα μέγιστα του Σεπτεμβρίου του 1929. Η αμερικανική κυβέρνηση και η βιομηχανία ξόδεψαν περισσότερα στο πρώτο εξάμηνο του 1930 απ' ό,τι στην αντίστοιχη περίοδο του 1929. Όμως, οι καταναλωτές, πολλοί από τους οποίους είχαν υποστεί σημαντικές απώλειες στην αγορά τον προηγούμενο χρόνο, είχαν περικόψει τα έξοδά τους κατά 10%, ενώ μια μεγάλη περίοδος ξηρασίας κατέστρεψε τις αγροτικές περιοχές των ΗΠΑ, μια περίοδος που κράτησε μέχρι το καλοκαίρι του 1930 (<https://www.timesnews.gr> 2017)⁵⁶.

Υπήρξαν πολλοί παράγοντες που προκάλεσαν την κρίση, όπως δομικές αδυναμίες και συγκεκριμένα περιστατικά τα οποία τη μετέτρεψαν σε μια γενικευμένη ύφεση, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο μεταφέρθηκε από χώρα σε χώρα. Σχετικά με την περίοδο αυτή, οι ιστορικοί αναφέρουν ως δομικούς παράγοντες μεγάλες

⁵⁵ Η κρίση είχε καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Επηρεάστηκε το διεθνές εμπόριο, καθώς επίσης και τα προσωπικά εισοδήματα, τα έσοδα από φόρους, οι τιμές και τα κέρδη. Η οικονομία πόλεων ανά τον κόσμο επλήγη, ιδίως εκείνων που εξαρτώνταν άμεσα από τη βαριά βιομηχανία. Οι κατασκευές πάγωσαν, οι αγροτο-κτηνοτροφικές εργασίες υποχώρησαν λόγω πτώσης των τιμών στις σοδειές κατά 40% με 60%. Με τη ζήτηση σε διαρκή υποχώρηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη εναλλακτικών εργασιών, περιοχές που εξαρτώνταν από τον πρωτογενή τομέα όπως εκμετάλλευση γης, ορυχείων και ξύλου υπέφεραν ακόμη περισσότερο (<https://www.timesnews.gr> 2017).

⁵⁶ Στις αρχές του 1930, η τραπεζική πίστη ήταν διάχυτη και διαθέσιμη σε χαμηλά επιτόκια, αλλά ο κόσμος ήταν συντηρητικός στη λήψη δανείων. Τον Μάιο οι πωλήσεις αυτοκινήτων σημείωναν πτώση κάτω από τα επίπεδα του 1928. Οι τιμές άρχισαν να πέφτουν, αλλά οι μισθοί διατηρούνταν σταθεροί μέχρι το 1930, οπότε και άρχισε να υποχωρεί η αγοραστική δύναμη. Η κατάσταση ήταν ακόμα χειρότερη στις αγροτικές περιοχές, όπου οι τιμές των εμπορευμάτων έπεφταν απότομα, καθώς επίσης και σε ορυχεία και δάση, όπου η ανεργία ανέβαινε και υπήρχαν ελάχιστες δουλειές. Η υποχώρηση της αμερικανικής οικονομίας ήταν ο παράγοντας που συμπαρέσυρε και τις υπόλοιπες χώρες αρχικά, ενώ αργότερα η εσωτερική κατάσταση στις οικονομίες της κάθε χώρας καθόρισαν τις συνθήκες σε εθνικό επίπεδο. Απέλπιδες προσπάθειες για έξοδο από την κρίση μέσα από προστατευτικές πολιτικές, όπως η Πράξη Smooth-Hawley Tariff το 1930 στις ΗΠΑ και ανταποδοτικοί δασμοί σε άλλες χώρες, κατέστησαν τελικά πιο εύκολη την κατακρήμνιση του διεθνούς εμπορίου. Από τα τέλη του 1930 μέχρι και το Μάρτιο του 1933 η οικονομία ακολουθούσε σταθερή πτώση (<https://www.timesnews.gr> 2017).

καταστροφές τραπεζών και το χρηματιστηριακό κράχ, ενώ αναλυτές όπως ο Πίτερ Τέμιν και ο Μπάρρυ Άιχενγκριν δίνουν έμφαση στην απόφαση της Βρετανίας να επιστρέψει στις ισοτιμίες που υπήρχαν πριν το Gold Standard προτού ξεσπάσει ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος⁵⁷.

Οι καταρρεύσεις πήραν μορφή χιονοστιβάδας καθώς απελπισμένοι τραπεζίτες απέσυραν δάνεια, τα οποία δεν είχαν χρόνο ή χρήματα οι δανειολήπτες να αποπληρώσουν. Όντας τα μελλοντικά κέρδη χαμηλά, η επένδυση κεφαλαίων και οι κατασκευές περιορίστηκαν ή πάγωσαν τελείως. Εν όψει προβληματικών δανείων και χειροτέρευσης μελλοντικών προγραμμάτων, οι διασωθείσες τράπεζες κατέστησαν ακόμη πιο συντηρητικές στις χορηγήσεις δανείων. Άρχισαν να «κτίζουν» κεφαλαιακά αποθέματα και να περικόπτουν τα δάνεια, εντείνοντας την υποτίμηση του χρήματος. Ένας φαύλος κύκλος σχηματίστηκε, ενώ ακολούθησε και η οικονομική κατακύλα. Αυτή η αυτοεκπληρούμενη προφητεία προκάλεσε μετέτρεψε την οικονομική ύφεση του 1930 σε μια μεγάλη οικονομική εξαθλίωση μέχρι το 1933 (<https://www.timesnews.gr> 2017).

Πολλοί οικονομολόγοι είχαν υποστηρίξει πως η απότομη πτώση στις διεθνείς συναλλαγές μετά το 1930 οδήγησαν στη χειροτέρευση της εξαθλίωσης, ιδίως στις χώρες που εξαρτιόνταν άμεσα από το διεθνές εμπόριο. Πολλοί ιστορικοί και οικονομολόγοι κατηγορήσαν εν μέρει την αμερικανική ρύθμιση Smoot-Hawley Tariff, που ετέθη σε εφαρμογή το 1930, λόγω της μείωσης των διεθνών συναλλαγών και της εφαρμογής ανταποδοτικών δασμών και στις άλλες χώρες. Οι παγκόσμιες συναλλαγές αποτελούσαν ένα μικρό κομμάτι της καθολικής οικονομικής δραστηριότητας των ΗΠΑ και επικεντρωνόταν σε μερικές επιχειρήσεις, όπως τις αγροτικές. Στις άλλες χώρες όμως ήταν ένας σημαντικός πυλώνας της οικονομίας. Ο μέσος όρος των δασμών που αναλογούσαν κατά κεφαλήν στα δασμολογημένες εισαγωγές μεταξύ

⁵⁷ Ο υπερβολικός δανεισμός θεωρείται μία από τις αιτίες της μεγάλης κρίσης. Μακροοικονομολόγοι, όπως ο Μπεν Μπερνάνκι, πρόεδρος της Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ (Fed), επανέφεραν την άποψη της σχέσης χρέους-ύφεσης που πρωτοδιατυπώθηκε από τον Ίρβινγκ Φίσερ. Ο τελευταίος συνέδεσε την χαλαρή πίστωση με την υπερχρέωση, κάτι που προλείανε το έδαφος για κερδοσκοπικά παιχνίδια και επενδυτικές φούσκες. Επιπλέον, ο Μπερνάνκε προχώρησε στην ενοχοποίηση εννέα αλληλοσυσχετιζόμενων παραγόντων υπό συνθήκες χρέους και ύφεσης για να διευκρινήσει το μηχανισμό της αποτυχίας (<https://www.timesnews.gr> 2017).

1921-1925 ανερχόταν στο 25,0%, αλλά μετά τη νέα ρύθμιση κυμάνθηκε στο 50% μεταξύ 1931-1935 (<https://www.britannica.com> 2009)⁵⁸.

Οι μονεταριστές, όπως ο Μίλτον Φρίντμαν, αλλά και ο πρόεδρος της Fed, Μπέν Μπερνάνκε, υποστηρίζουν πως η μεγάλη εξαθλίωση προκλήθηκε από τη συντηρητική νομισματική πολιτική, τις συνέπειες του φτωχού προγραμματισμού από την Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) και τις συνεχείς κρίσεις στο τραπεζικό σύστημα. Κατ' αυτή την άποψη, η Fed, με την έλλειψη δράσης, επέτρεψε στα χρηματικά αποθέματα, όπως μετρούνται από το M2 να συρρικνωθούν κατά το ένα τρίτο μεταξύ 1929 και 1933. Ο Φρίντμαν ισχυρίστηκε ότι η επακόλουθη πτώση της οικονομίας, που ξεκίνησε από το χρηματιστηριακό κράχ, θα αποτελούσε υπό φυσιολογικές συνθήκες μια ακόμη ύφεση. Το πρόβλημα εστιάστηκε στο γεγονός πως πολλές δημόσιες τράπεζες κατέρρευσαν, ιδίως στην περίπτωση της Αμερικανικής Τράπεζας της Νέας Υόρκης, όπου προκλήθηκε πανικός και εκτεταμένες τραπεζικές ουρές, τη στιγμή που η Fed έμενε απαθής στη θέα της κατάρρευσης. Υποστήριξε πως, εάν η Fed είχε εξασφαλίσει έκτακτο δανεισμό σε αυτές τις νευραλγικές τράπεζες, ή είχε απλά χορηγήσει κρατικά ομόλογα στην αγορά ώστε να προμηθεύσει ρευστότητα και αύξηση της ποσότητας του διακινούμενου χρήματος μετά την πτώση των τραπεζών, όλες οι υπόλοιπες τράπεζες θα διασφαλιζόνταν από το ντόμινο της πτώσης και τα χρηματικά αποθέματα δε θα είχαν πέσει σε τόσο χαμηλό σημείο, σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα. Με σημαντικά περιορισμένη διακίνηση χρήματος, οι επιχειρηματίες αδυνατούσαν να λάβουν νέα δάνεια και να ανανεώσουν τα παλιά, αποτρέποντας πολλούς από νέες επενδύσεις. Αυτή η ερμηνεία κατηγορεί τη Fed για απραξία, ιδίως το κατάστημα της Νέας Υόρκης.

Ένας από τους λόγους που η Fed δεν έσπευσε να περιορίσει την πτώση των χρηματικών αποθεμάτων αφορούσε νομικές δεσμεύσεις. Εκείνη την περίοδο, το μέγεθος των πιστώσεων που η Fed μπορούσε να εκδώσει περιοριζόταν από νόμους

⁵⁸ Σε όρους δολαρίου, οι αμερικανικές εξαγωγές έπεσαν από τα \$ 5,2 δισ. το 1929 στα \$ 1,7 δισ. το 1933. Όμως, έπεσαν και οι τιμές, συνεπώς ο όγκος των εξαγωγών περιορίστηκε κατά το ήμισυ. Το πιο αδυσώπητο χτύπημα εδόθη από την κατάσταση που επικρατούσε στις τιμές των αγροτικών προϊόντων, όπως το σιτάρι, το βαμβάκι, ο καπνός και το ξύλο. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η πτώση στις αγροτικές εξαγωγές εμπόδισε πολλούς Αμερικάνους αγρότες από την αποπληρωμή των δανείων τους, προκαλώντας τραπεζικές ουρές σε μικρές αγροτικές τράπεζες που ήταν κοινές στα πρώτα χρόνια της μεγάλης εξαθλίωσης (<https://www.timesnews.gr> 2017).

που απαιτούσαν μερική υποστήριξη των πιστώσεων με χρυσό. Μέχρι τα τέλη του 1920, η Fed είχε σχεδόν φτάσει τα επιτρεπτά πιστωτικά όρια που μπορούσαν να υποστηριχθούν με το χρυσό που διέθετε. Επειδή όμως ο απαραίτητος χρυσός όμως δε συνοδευόταν και από τα αντίστοιχα αποθέματα, κατά τη διάρκεια του τραπεζικού πανικού, ένα μέρος αυτών των απαιτήσεων σε χρυσό εξαργυρώθηκαν με χρυσό της Fed. Λόγω όμως των υψηλών ορίων υποστήριξης της πίστωσης της Fed με χρυσό, οποιαδήποτε μετατροπή σε χρυσό στα θησαυροφυλάκια έπρεπε να συνοδευτούν από ένα μεγαλύτερο περιορισμό στην πίστωση. Κατά τη διάρκεια της μεγάλης εξαθλίωσης, οι ιδιωτικές επενδύσεις σε χρυσό κατέστησαν παράνομες, περιορίζοντας τις πιέσεις προς τη Fed για χρυσό (<https://www.timesnews.gr> 2017).

Μια άλλη ερμηνεία της κρίσης προσπαθεί να δώσει η Αυστριακή Σχολή Οικονομικών. Θεωρητικοί της σχολής που έγραψαν για τη μεγάλη εξαθλίωση περιλαμβάνουν τον αυστριακό οικονομολόγο Φρίντριχ Χάιεκ και τον αμερικανό Μούρεϋ Ρόθμπαρντ, οι οποίοι έγραψαν την πραγματεία *America's Great Depression* το 1963. Κατά την άποψή τους, ο βασικός παράγοντας της κρίσης ήταν η εξάπλωση των χρηματικών αποθεμάτων το 1920 που οδήγησε σε μια τεράστια φούσκα, καθοδηγούμενη από την πιστωτική εξάπλωση. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, η Fed, η οποία ιδρύθηκε το 1913, φέρει μεγάλο μέρος της ευθύνης.

Ο Χάιεκ, σε μια αναφορά στο Αυστριακό Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών, το Φεβρουάριο του 1929 είχε προβλέψει την οικονομική πτώση, δηλώνοντας πως «η φούσκα θα σκάσει μέσα στους επόμενους μήνες»⁵⁹. Ένας από τους λόγους του νομισματικού πληθωρισμού ήταν η απόπειρα βοήθειας της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία το 1920 προσπαθούσε μετά δυσκολίας να επιστρέψει στα προπολεμικά της επίπεδα χρυσού. Κατά την προσπάθεια επιστροφής στα παλαιά επίπεδα χρυσού, η Βρετανία αντιμετώπιζε πιέσεις υποτίμησης του νομίσματός της. Σύμφωνα με τον Ρόθμπαρντ, η έλλειψη ευελιξίας των τιμών στη Βρετανία υποδήλωνε και αύξηση των ποσοστών της ανεργίας, ζητώντας τη βοήθεια της αμερικανικής κυβέρνησης. Οι ΗΠΑ ελάμβαναν μια καθαρή εισροή αποθεμάτων χρυσού, τα οποία διογκώθηκαν

⁵⁹ Ο Λούντβιχ βον Μις περίμενε επίσης τη χρηματοοικονομική καταστροφή, δηλώνοντας πως «Έρχεται ένα μεγάλο κραχ και δεν επιθυμώ το όνομά μου να ταυτιστεί με αυτό καθ' οποιονδήποτε τρόπο», όταν απέρριψε μια σημαντική θέση στην Kreditanstalt Bank στις αρχές του 1929 (<https://www.timesnews.gr> 2017).

ώστε να βοηθήσουν τη Βρετανία να επιστρέψει στις παλιές της δόξες. Ο Μονταγκού Νόρμαν, πρόεδρος της Τράπεζας της Αγγλίας, είχε μια ιδιαίτερως θερμή σχέση με τον Μπέντζαμιν Στρόνγκ, τον de facto πρόεδρο της Fed. Ο κ. Νόρμαν πίεζε τους προέδρους των κεντρικών τραπεζών της Γαλλίας και της Γερμανίας να αυξήσουν τα αποθέματά τους, σε αντίθεση όμως με τον Στρόνγκ, αρνήθηκαν. Ο Ρόθμπαρντ υποστηρίζει πως η αμερικανική διόγκωση είχε στόχο να επιτρέψει στη Βρετανία να αναπτυχθεί, καθώς δεν μπορούσε να αναπτυχθεί από μόνη της (<https://www.timesnews.gr> 2017).

Ο Πόλεμος του Κοτόπουλου του 1963

Η μακρά διαμάχη μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κοινής Αγοράς με αφορμή του δασμούς στο εμπόριο κοτόπουλων το 1963 είχε αντιπάλους επιχειρηματίες και κυβερνητικούς αξιωματούχους και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού, δημιουργώντας μια κατάσταση κλαυσίγελου. Το ίδιο το όνομα που δόθηκε σε αυτή τη διαμάχη - ο πόλεμος κοτόπουλου - ήταν περιπαικτικό, προκαλώντας διάφορα σχόλια. Θεωρήθηκε χαριτολογώντας ως μια μικρή αντιπαράθεση σε έναν κόσμο με πολύ σοβαρά προβλήματα. Αλλά ο πόλεμος κοτόπουλου ήταν τελικά κάτι ιδιαίτερως σοβαρό (The NY Times 1964).

Για τους κτηνοτρόφους των Ηνωμένων Πολιτειών, οι αυξημένοι δασμοί της Κοινής Αγοράς στα επιτραπέζια πουλερικά σήμαιναν την εξάλειψη της πλούσιας εξαγωγικής τους δραστηριότητας στη Δυτική Γερμανία και σε άλλες ευρωπαϊκές περιοχές. Και για τους Ευρωπαίους και για τους Αμερικανούς που ελπίζουν ότι οι φιλελεύθερες εμπορικές πολιτικές θα προκύψουν από τις διαπραγματεύσεις δασμών την επόμενη άνοιξη, ο εμπορικός πόλεμος ήταν μια δυσοίωνη προοπτική. Ο πόλεμος κοτόπουλου ξεκίνησε στα μέσα του 1962, όταν τα έξι κράτη μέλη της Κοινής Αγοράς (Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ιταλία, Βελγίο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο) αύξησαν τους δασμούς σε εισαγόμενα πουλερικά σε 13,43 σεντς ανά λίβρα. Στη Γερμανία, τη μεγαλύτερη αγορά αμερικανικών κοτόπουλων, ο δασμός ανήλθε σε 4,8 σεντς ανά λίβρα. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούσαν να αποτελέσουν εμπόδιο στις εισαγωγές κοτόπουλου. Οι Δυτικοευρωπαίοι, ιδιαίτερα οι Δυτικοί Γερμανοί, εισήγαγαν κοτόπουλο σε μεγάλες ποσότητες από τους πολύ αποδοτικούς Αμερικανούς παραγωγούς. Με την επιβολή των δασμών επιδιωκόταν η ενθάρρυνση της ανάπτυξης

των γερμανών παραγωγών πουλερικών και η συμβολή στη γεωργική αυτάρκεια της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Ο νέος δασμός εκμηδένισε το πλεονέκτημα τιμής των αμερικανικών πουλερικών και οι εξαγωγές τους άρχισαν να σημειώνουν πτώση από τις αρχές του 1963⁶⁰.

Η αμερικανική βιομηχανία πουλερικών προέβη σε έντονες διαμαρτυρίες. Οι καταγγελίες έφτασαν στην Ουάσινγκτον, επειδή διακυβεύονταν πολύ περισσότερα από την απώλεια των εξαγωγών κοτόπουλου. Οι διοικητικοί υπάλληλοι φοβόταν ότι ο πόλεμος κοτόπουλου ήταν το πρώτο βήμα σε μια γενική ανισορροπία, και την έναρξη μιας προστατευτικής πολιτικής σχετικά με τα γεωργικά προϊόντα από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Ακόμη πιο σημαντικό είναι ότι ο πόλεμος των κοτόπουλων, έθεσε το ερώτημα εάν η Δύση θα μπορέσει να προχωρήσει προς την κατεύθυνση των φιλελεύθερων εμπορικών πολιτικών και της στενότερης εμπορικής συνεργασίας που φάνηκε τόσο πιθανό το 1962.

Λίγο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Πρόεδρος Johnson ανακοίνωσε αυξημένα τιμολόγια για τα φορτηγά, το κονιάκ, τη δεξτρίνη και το άμυλο πατάτας που ανέρχονται σε περίπου 26 εκατομμύρια δολάρια. Οι νέοι δασμοί επηρέασαν την παραγωγή οχημάτων της Δυτικής Γερμανίας, το γαλλικό κονιάκ και τα προϊόντα ολλανδικής πατάτας. Έτσι, επιτεύχθηκε ανακωχή στον πόλεμο κοτόπουλου. Και οι δύο πλευρές υποστήριξαν ότι βγήκαν νικητές από τη διαμάχη, οι Ηνωμένες Πολιτείες σχετικά με τους επιβληθέντες δασμούς και η κοινή αγορά σχετικά με τη χαμηλή εκτίμηση των απωλειών των Ηνωμένων Πολιτειών. Λίγοι όμως ήταν πραγματικά ευχαριστημένοι με τη λύση που δόθηκε (The NY Times 1964).

Ο Πόλεμος της Μπανάνας του 1993

Στην Ευρώπη καταναλώνονται ετησίως πάνω από 2,5 δις τόνοι μπανάνας. Ο «πόλεμος της μπανάνας» είναι το αποκορύφωμα μιας εξαετούς διαμάχης μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΕ. Οι ΗΠΑ διαμαρτυρήθηκαν για το γεγονός ότι με μια ρύθμιση

⁶⁰ Υπήρχαν μεγάλες διαφωνίες σχετικά με τη ζημία που θα προκαλούσαν τα μέτρα στις εξαγωγές των Ηνωμένων Πολιτειών. Η κοινή αγορά δήλωσε ότι η ζημία θα ανερχόταν μόνο σε 19 εκατομμύρια δολάρια. Η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών δήλωσε ότι η ζημία ήταν 46 εκατομμύρια δολάρια. Οι εξαγωγείς πουλερικών επέμειναν ότι οι απώλειές τους θα ήταν υψηλότερες (The NY Times 1964).

της ΕΕ παρέχονταν στους παραγωγούς μπανάνας από πρώην αποικίες στην Καραϊβική ειδική πρόσβαση στις ευρωπαϊκές αγορές παραβιάζοντας τους κανόνες ελεύθερου εμπορίου. Μόνο 7% της ποσότητας της μπανάνας που καταναλώνεται στην Ευρώπη προέρχεται από την Καραϊβική. Οι πολυεθνικές των ΗΠΑ που ελέγχουν τη διακίνηση των οπωροκηπευτικών προϊόντων της Λατινικής Αμερικής κατέχουν τα τρία τέταρτα της αγοράς της ΕΕ και οι ίδιες οι ΗΠΑ δεν εξάγουν μπανάνες στην Ευρώπη. Οι ΗΠΑ υπέβαλαν καταγγελία κατά της ΕΕ στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) και, το 1997, κέρδισαν. Η ΕΕ κλήθηκε να τροποποιήσει τους κανόνες της.

Από το 1975, κάθε χώρα της Καραϊβικής έχει τη δυνατότητα να εξάγει στην Ευρώπη όση ποσότητα μπορεί. Αυτό, όπως ελπίζει η ΕΕ, θα επέτρεπε στις οικονομίες αυτών των αναπτυσσόμενων χωρών να αναπτυχθούν, χωρίς να εξαρτώνται από την ενίσχυση των αναπτυγμένων κρατών. Το αποτέλεσμα αυτής της συμφωνίας ήταν να προστατευθούν οι παραγωγοί μπανανών στην Καραϊβική από τον ανταγωνισμό της Λατινικής Αμερικής, των οποίων οι μπανάνες είναι φθηνότερες, επειδή καλλιεργούνται σε μεγάλης κλίμακας, φυτείες με αντίστοιχη τεχνολογική υποστήριξη και που διοικούνται από μεγάλες αμερικανικές εταιρείες.

Μετά την απόφαση του ΠΟΕ, η αμερικανική κυβέρνηση συνέχισε να υποστηρίζει ότι το ελεύθερο εμπόριο μπανανών δεν είχε αποκατασταθεί, ενώ η ΕΕ υποστήριζε ότι είχε αλλάξει τους κανόνες της. Οι ΗΠΑ λοιπόν επέβαλλαν μια σειρά δασμών για τα ευρωπαϊκά προϊόντα, που περιλάμβαναν τα πάντα, από το κασμίρ της Σκωτίας μέχρι το γαλλικό τυρί. Ο Βρετανός Γραμματέας Εμπορίου και Βιομηχανίας Stephen Byers ανέφερε ότι αυτή η δράση των ΗΠΑ ήταν «εντελώς μη εξουσιοδοτημένη» από τον ΠΟΕ. Η βρετανική κυβέρνηση ασχολήθηκε με την πίεση των Αμερικανών, ενώ ο ΠΟΕ είχε υποσχεθεί να διερευνήσει το θέμα ξανά.

Είτε Δημοκρατικοί είτε Ρεπουμπλικάνοι, οι αμερικανικές κυβερνήσεις έχουν από καιρό υποστηρίξει μια ιδεολογική δέσμευση για το ελεύθερο εμπόριο. Αλλά ο «πόλεμος μπανάνας» είναι πιο σκοτεινός από αυτή τη σαφή αρχή. Η αμερικανική κυβέρνηση ανησυχεί για την οικονομία της. Το εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ ήταν ιδιαίτερα υψηλό σε εννέα χρόνια. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών θα μπορούσε να φθάσει τα 300 δισ. δολ. Η κυβέρνηση αισθανόταν ότι δεν είχε

την πολυτέλεια να επιτρέψει οποιοδήποτε ευρωπαϊκό προστατευτισμό, ανεξάρτητα από το αν επέφερε σημαντικές ή όχι επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο. Η αμερικανική κυβέρνηση πείστηκε επίσης από ισχυρές πολυεθνικές με έδρα τις ΗΠΑ που κυριαρχούσαν στη βιομηχανία μπανάνας της Λατινικής Αμερικής ⁶¹ (Barkham 1999).

Ορισμένοι ισχυριζόταν ότι η διένεξη αυτή απειλούσε ολόκληρο το μέλλον του ελεύθερου εμπορίου. Το «ελεύθερο εμπόριο» υπήρξε ανέκαθεν μια λεπτή κατάσταση διαπραγματεύσεων μεταξύ των εθνών. Οι υποστηρικτές του ελεύθερου εμπορίου επισημαίνουν ότι ο τελευταίος σημαντικός αγώνας του προστατευτισμού και του ανταγωνισμού που βασίζεται στο εμπόριο μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης προκάλεσε τη μαζική οικονομική ύφεση στη δεκαετία του 1930. Από το μικρό σημείο εκκίνησης που είναι η μπανάνα, είναι εύκολο να δούμε πώς ο προστατευτισμός θα μπορούσε να είναι σπειροειδής, καθώς οι διαφορετικοί εμπορικοί όμιλοι θέτουν αντίποινα στις εισαγωγές άλλων κρατών. Μερικοί μάλιστα προειδοποιούσαν ότι οι πόλεμοι μπανάνας καθιστούν την παγκόσμια οικονομική αστάθεια επικείμενη. Πιο συγκεκριμένα, έχει σημασία για χιλιάδες ανθρώπους των οποίων οι θέσεις εργασίας, οι βιομηχανίες και τα μέσα διαβίωσης διακυβεύονται στην Ευρώπη και στον αναπτυσσόμενο κόσμο (Barkham 1999).

Ωστόσο, μόλις το 2012, η ΕΕ και δέκα χώρες της Λατινικής Αμερικής υπέγραψαν συμφωνία για να τερματίσουν επισήμως όλες τις οκτώ υποθέσεις του ΠΟΕ, καταλήγοντας στον 20χρονο πόλεμο για τις μπανάνες (Ranjan Mishra 2018).

Η Διαφωνία των Ζυμαρικών του 1985

Ο πόλεμος των ζυμαρικών ξεκίνησε το Νοέμβριο του 1985, όταν οι ΗΠΑ επέβαλλαν δασμούς στις εισαγωγές ζυμαρικών από την Ευρώπη, ενώ ταυτόχρονα

⁶¹ Χαρακτηριστικό είναι ότι η κυβέρνηση Κλίντον έφερε τους «πολέμους μπανάνας» στον ΠΟΕ εντός 24 ωρών από τη στιγμή που η Chiquita Brands, μια ισχυρή, παλαιά πολυεθνική εταιρεία που προηγουμένους υποστήριζε τους Ρεπουμπλικάνους, έκανε δωρεά 500.000 δολαρίων στο Δημοκρατικό Κόμμα (Barkham 1999).

καθυστέρησαν εφαρμόσουν την συμφωνία που είχε επιτευχθεί νωρίτερα για την εισαγωγή ημικατεργασμένου χάλυβα (<http://bankingnews.gr> 2018).

Όπως είχε δηλωθεί από την πλευρά των ΗΠΑ, οι τελευταίες είχαν συμφωνήσει να μην αμφισβητήσουν τις συμφωνίες της Ευρώπης με τις μεσογειακές χώρες. Οι Ηνωμένες Πολιτείες διαμαρτύρονταν για 16 χρόνια ότι το προτιμησιακό καθεστώς της κοινότητας που αφορούσε τους 11 μεσογειακούς εμπορικούς εταίρους, συμπεριλαμβανομένου του Ισραήλ, του Μαρόκου, της Αλγερίας και της Τυνησίας, μείωσε τις εξαγωγές εσπεριδοειδών των Ηνωμένων Πολιτειών. Η κοινή αγορά είχε υποστηρίξει ότι η προτιμησιακή μεταχείριση είχε ως στόχο να βοηθήσει αυτές τις χώρες να αναπτυχθούν οικονομικά και να γίνουν πιο σταθερές πολιτικά. Με τον τρόπο αυτό πυροδοτήθηκε η διαφωνία μεταξύ των δύο πλευρών, με τις ΗΠΑ να επιβάλλουν τους δασμούς στα ζυμαρικά. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα με τη σειρά της αντέδρασε με την επιβολή υψηλών δασμών στις εισαγωγές λεμονιών και καρυδιών από τις ΗΠΑ. Η διαμάχη εντάθηκε τον Ιούνιο του 1986, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες απειλούσαν να περιορίσουν τις άλλες κοινοτικές εξαγωγές εκτός αν υπήρχε λύση στο πρόβλημα των εσπεριδοειδών και η κοινότητα είπε ότι θα αντιδράσει με αντίστοιχα μέτρα κατά των εξαγωγών φρούτων των Ηνωμένων Πολιτειών (<https://www.nytimes.com> 1986)⁶².

Τελικά οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συμφώνησαν στις 11 Αυγούστου 1986, να τερματίσουν τον «πόλεμο ζυμαρικών» και να καταργήσουν τους περιορισμούς που ίσχυαν. Η συμφωνία αποκλιμάκωνε τον σημαντικό εμπορικό πόλεμο που είχε ξεσπάσει και δημιουργούσε τις προοπτικές να εξομαλυνθούν οι σχέσεις ενόψει της συνεδρίασης στην Punta del Este της Ουρουγουάης, στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (<https://www.nytimes.com> 1986).

⁶² Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν αρχικά καθορίσει ποσόστωση 400.000 τόνων ημιτελών προϊόντων από την Ευρώπη, συν επιπλέον 200.000 για τις εξαγωγές της British Steel σε θυγατρική στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η κοινότητα διαπραγματεύθηκε αύξηση της ποσόστωσης κατά 200.000 τόνους, αλλά οι αρχές των Ηνωμένων Πολιτειών καθυστέρησαν τη συμφωνία εν αναμονή της διευθέτησης της διαφοράς μεταξύ ζυμαρικών και εσπεριδοειδών (<https://www.nytimes.com> 1986).

Ο Πόλεμος για το Ατσάλι του 2002

Εδώ ανήκουν οι τελευταίοι μεγάλοι δασμοί που επέβαλλαν οι ΗΠΑ στην εισαγωγή ατσαλιού, πριν από τις πρόσφατες. Ο στόχος ήταν παρόμοιος με τον αντίστοιχο σημερινό της κυβέρνησης Τραμπ. Να ανανεωθεί δηλαδή και να επανεκκινήσει η εγχώρια παραγωγή στις ΗΠΑ. Ωστόσο μετά από μια μικρή περίοδο σχετικής σταθερότητας, οι εργασίες άρχισαν να παρουσιάζουν μείωση και πάλι. Η ΕΕ απάντησε επιβάλλοντας δασμούς στα εισαγόμενα πορτοκάλια της Φλόριντα.

Ο Μπους ανακοίνωσε τιμολόγια για τις εισαγωγές χάλυβα λίγο περισσότερο από ένα χρόνο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, στις 5 Μαρτίου 2002. Αυτά κυμαίνονταν από 8% έως 30% για 10 κατηγορίες εισαγόμενων προϊόντων, όπως φύλλα χάλυβα, σύρμα μηχανής και μεταλλικούς σωλήνες. Αυτές οι διασφαλίσεις θα παρέμεναν σε ισχύ για τρία χρόνια και μία ημέρα για να στηρίξουν τη χαλυβουργία των ΗΠΑ, η οποία αγωνιζόταν να ανακάμψει μπροστά στον υφιστάμενο παγκόσμιο ανταγωνισμό. Οι δασμοί επηρέασαν το 29% περίπου των όγκων των εισαγωγών. Ωστόσο, η Ουάσιγκτον απέκλεισε τον Καναδά, το Μεξικό, το Ισραήλ και την Ιορδανία, οι οποίες είχαν συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών με τις Ηνωμένες Πολιτείες⁶³.

Οι κανόνες του ΠΟΕ επιτρέπουν ορισμένους εμπορικούς περιορισμούς που βασίζονται στα προβλήματα εθνικής ασφάλειας, αλλά όπως έδειξαν τα μεταγενέστερα γεγονότα, είναι δύσκολο να υποστηριχθούν. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και αρκετές άλλες χώρες υπέβαλαν αμέσως καταγγελία στον ΠΟΕ και δημοσίευσαν τον Μάιο του 2002 κατάλογο προϊόντων των ΗΠΑ που επρόκειτο να πληγούν με αντίποινα μέχρι και 100%, συμπεριλαμβανομένων των χυμών φρούτων, των ρούχων και των εσώρουχων. Αυτό πυροδότησε την διαδοχική επιβολή δασμών εκατέρωθεν, μεταξύ της Ουάσιγκτον και των εταίρων της, οι οποίοι προσπαθούσαν να χρησιμοποιήσουν τα όπλα που επιτρέπονται από τους διεθνείς εμπορικούς κανόνες. Η αμερικανική κυβέρνηση προσπάθησε επίσης να κατευνάσει μερικούς εταίρους διευρύνοντας τον κατάλογο των εξαιρέσεων. Αλλά η πολιτική προστατευτισμού προκάλεσε απότομη πτώση στο δολάριο ΗΠΑ, η οποία επιδεινώθηκε από το διευρυνόμενο

⁶³ Bush said such safeguard measures are expressly provided for by the rules of the World Trade Organization, that allows temporary restrictions in cases when imports damage domestic industries (<https://www.france24.com> 2018).

δημοσιονομικό έλλειμμα που προκλήθηκε από τις φορολογικές περικοπές που εκδόθηκαν την ίδια χρονική στιγμή, (Ιαπωνία, Κίνα, Βραζιλία, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Νότια Κορέα, Ελβετία). Ο Λευκός Οίκος συνθηκολόγησε εν μέσω της απειλής των δασμών έως και 2,2 δισεκατομμυρίων δολαρίων για τα προϊόντα των ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένων των φρούτων, των λαχανικών, των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, των υποδημάτων και των μοτοσικλετών, ιδιαίτερα επειδή ορισμένα προϊόντα ήταν σημαντικά για τις περιοχές που παρείχαν βασική υποστήριξη στην κυβέρνηση Μπους (<https://www.france24.com> 2018)⁶⁴.

⁶⁴ Ο Μπους είχε εκφράσει την «πεποίθησή του ότι οι Αμερικανοί καταναλωτές και η αμερικανική οικονομία εν γένει είναι καλύτερα με έναν κόσμο που εμπορεύεται ελεύθερα και έναν κόσμο που εμπορεύεται δίκαια». οι συνεχιζόμενες συνέπειες της διαμάχης κόστισαν περίπου 200.000 θέσεις εργασίας στην οικονομία των ΗΠΑ (<https://www.france24.com> 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «3^ο»

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Η 22 Μαρτίου ίσως θεωρηθεί στο μέλλον ιστορική ημέρα. Ενδεχομένως να μνημονεύεται ως το σημείο που άρχισε να αλλάζει το σύστημα διεθνούς εμπορίου, τουλάχιστον στη μορφή που καθιερώθηκε τις τελευταίες δυόμιση δεκαετίες παγκοσμιοποίησης. Και τούτο διότι στις 22/3 υπεγράφη τελικά από τον Ντόναλντ Τραμπ το διάταγμα για την επιβολή δασμών σε εισαγόμενα στις ΗΠΑ προϊόντα χάλυβα και αλουμινίου.

Βεβαίως, μετά τις αντιδράσεις που προκάλεσε στις διεθνείς αγορές, ο Αμερικανός Πρόεδρος έκανε εν μέρει πίσω, εξαιρώντας -προσωρινά- από τους δασμούς αρκετούς σημαντικούς εμπορικούς εταίρους και συμμάχους των ΗΠΑ, όπως είναι οι χώρες μέλη της ΕΕ, η Αργεντινή, η Αυστραλία, η Βραζιλία, ο Καναδάς, το Μεξικό και η Νότια Κορέα. Έτσι, η απόφαση του Αμερικανού πρόεδρου προς το παρόν ανοίγει τον δρόμο για την επιβολή δασμών έως και 60 δισ. δολαρίων κυρίως σε εισαγόμενα προϊόντα από την Κίνα. Ωστόσο, αρκετοί αναλυτές, συνυπολογίζοντας και άλλες σχετικές εξελίξεις τα τελευταία χρόνια θεωρούν ότι οι διεθνείς εμπορικές συναλλαγές δεν θα είναι ίδιες μετά την 22 Μαρτίου (Παπαδόπουλος 2018).

Οι τελευταίες ενδείξεις δείχνουν ότι ο Πρόεδρος Τράμπ ασκεί την απειλή των δασμών σε όλο τον κόσμο. Το Μεξικό, ο Καναδάς, η Κίνα, η Ευρώπη και η Ιαπωνία αντιμετωπίζουν ήδη αυστηρούς δασμούς για τα εισαγόμενα αγαθά, ως αποτέλεσμα της εμπορικής στρατηγικής «America First»⁶⁵ του Τράμπ (<https://socialnomics.net> 2018).

⁶⁵ Ο πρόεδρος των ΗΠΑ ήδη από την ανάληψη των καθηκόντων του, έδωσε το στίγμα του. Όσοι περίμεναν αναδίπλωση του Ντόναλντ Τραμπ στο μέτωπο του εμπορίου και της οικονομίας, μάλλον θα διαψευστούν. Από τις αλλαγές στην επίσημη ιστοσελίδα του Λευκού Οίκου έως τα πρώτα διατάγματα, που υπέγραψε, αλλά και τις διαβουλεύσεις του με εκπροσώπους του επιχειρηματικού κόσμου, όλα επιβεβαιώνουν ότι θα κινηθεί με οδηγό του το «πρώτα η Αμερική», ότι θα επιδιώξει τόσο τη στροφή στον οικονομικό προστατευτισμό όσο και την επιστροφή σε ένα μοντέλο ανάπτυξης, στο οποίο δεν «χωρούν» στόχοι για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Η συνάντησή του με τους επικεφαλής των μεγάλων αμερικανικών αυτοκινητοβιομηχανιών ήταν ενδεικτική. Ο νέος

Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, δηλώνοντας ότι γίνονται διαπραγματεύσεις με την Κίνα και επιχειρώντας να χαμηλώσει τους τόνους, περιέλαβε στο διάταγμα τον όρο ότι οι δασμοί θα επιβάλλονται έπειτα από διαβουλεύσεις με λομππίστες και μέλη του Κογκρέσου, προκειμένου να επιλεγούν οι στόχοι από λίστα 1.300 κινεζικών προϊόντων. Ακόμη, το ίδιο το νομοθέτημα αφήνει περιθώρια στην Κίνα για να αντιδράσει στα μέτρα του Λευκού Οίκου, μετριάζοντας έτσι τον κίνδυνο δραματικών αντιποίνων από το Πεκίνο.

Από την άλλη, η βασική ανάλυση του Αμερικανού προέδρου παραμένει στη θέση της: υπάρχει σημαντική απώλεια θέσεων εργασίας στις ΗΠΑ εξαιτίας αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, κλοπής πνευματικών δικαιωμάτων κλπ. χωρών όπως η Κίνα. Η αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης ήταν ένας βασικός λόγος που τον ψήφισαν οι Αμερικανοί στις εκλογές το 2016, με στόχο το εμπορικό έλλειμμα των 375 δις \$ με τη χώρα αυτή να μειωθεί κατά τουλάχιστον 100 δις το χρόνο.

Ο πόλεμος δασμών που έχει κηρύξει στους εταίρους των ΗΠΑ τίθεται, πλέον, στην κρίση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Οικονομικοί και πολιτικοί αναλυτές εκτιμούν, όμως, πως η όποια απόφαση του ΠΟΕ ενδέχεται να υπονομεύσει τον διεθνή οργανισμό είτε αυτή αγνοηθεί είτε οδηγήσει σε πλήρη αποχώρηση της Ουάσιγκτον. Στο μεταξύ, ο Ντόναλντ Τραμπ σχεδιάζει να προσεγγίσει τις μεγαλύτερες γερμανικές αυτοκινητοβιομηχανίες, BMW, Daimler και Volkswagen, σε συνάντηση που θα έχει με τους επικεφαλής τους. Στόχος του, σύμφωνα με πηγές προσκείμενες στην αμερικανική κυβέρνηση, είναι να επαναδιαπραγματευθεί τις εμπορικές σχέσεις των ΗΠΑ με την Ε.Ε.

Ο διεθνής οργανισμός είχε φανεί έως τώρα απρόθυμος να αναλάβει την ευθύνη για ένα ακανθώδες θέμα πολιτικής φύσης όπως το αν νομιμοποιείται η Ουάσιγκτον να επιβάλλει δασμούς επικαλούμενη θέμα εθνικής ασφάλειας. Αρχές

πρόεδρος τους κάλεσε να αυξήσουν παραγωγή και θέσεις εργασίας στις ΗΠΑ, δεσμευόμενος ο ίδιος από την πλευρά του να μειώσει τα φορολογικά βάρη τους, αλλά και να χαλαρώσει αισθητά το πλαίσιο για τις εκπομπές ρύπων. Ως αντάλλαγμα για τα «δώρα» αυτά, ορισμένοι εκπρόσωποι της αυτοκινητοβιομηχανίας έσπευσαν να επικροτήσουν την απόφασή του να εγκαταλείψει τη συμφωνία ελευθέρου εμπορίου με τις χώρες του Ειρηνικού TPP (Στασινού 2017).

Νοεμβρίου 2018 ανακοίνωσε ότι θεσπίζει επιτροπή για την εξέταση σχετικής προσφυγής Ε.Ε. και Κίνας. Ανάλογες επιτροπές θεσπίζει, παράλληλα, για την προσφυγή της Ουάσιγκτον κατά του Πεκίνου για κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς και άλλων χωρών κατά των ΗΠΑ και αντιστρόφως.

Σε ό,τι αφορά, όμως, τη νομιμότητα των δασμών για λόγους εθνικής ασφάλειας, η Ουάσιγκτον έχει έως τώρα υποστηρίξει πως ο ΠΟΕ δεν έχει καμία αρμοδιότητα να μεσολαβεί σε ζητήματα εθνικής ασφάλειας και έπρεπε να δηλώσει αναρμόδιος για το θέμα. Οι εταίροι των ΗΠΑ διαφωνούν και κατηγορούν την κυβέρνηση Τραμπ για συγκεκριαυμμένο προστατευτισμό, που στρέφεται κατά οποιουδήποτε ανταγωνιστή της υπερδύναμης⁶⁶.

Όπως τονίζει ο Τσαντ Μπάουν, συνεργάτης του Ινστιτούτου Peterson στην Ουάσιγκτον, αν ο ΠΟΕ αποφανθεί ότι οι δασμοί του Τραμπ επιτρέπονται για λόγους εθνικής ασφάλειας, ανοίγει ο δρόμος σε οποιαδήποτε άλλη χώρα να κάνει το ίδιο. Στην αντίθετη περίπτωση, ενδέχεται ο Αμερικανός πρόεδρος να το εκμεταλλευθεί πολιτικά και να προχωρήσει ακόμη και στην αποχώρηση των ΗΠΑ από τον διεθνή οργανισμό. «Δεν υπάρχει καλή έκβαση της υπόθεσης» σχολιάζει ο Τζόσουα Μέλτζερ, στέλεχος του Brookings Institution (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

Ωστόσο, οι προστατευτικές τάσεις των ΗΠΑ απέναντι στην Κίνα δεν είναι άνευ λόγου και έρχονται να συμπέσουν πλέον με ανάλογες ανησυχίες και ευρωπαϊκών χωρών, όπως κυρίως της Γαλλίας. Και τούτο διότι από το 2001, που η Κίνα έγινε δεκτή στο σύστημα του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου με αμερικανική, αλλά ευρωπαϊκή, υποστήριξη, είχε υποσχεθεί να ανοίξει τις πόρτες της στις εξαγωγές των νέων εμπορικών εταιρών της. Ωστόσο, αυτό που κυρίως έκανε η Κίνα στα 17 χρόνια που πέρασαν ήταν να περιορίσει τον ανταγωνισμό στο εσωτερικό της και να παρέχει αθρόες ενισχύσεις σε κρατικές και ιδιωτικές επιχειρήσεις της για να εισέλθουν στις αγορές των ΗΠΑ και της Ευρώπης. Αυτές, μάλιστα, τα τελευταία χρόνια δεν περιορίζονται σε εξαγωγές, αλλά περνούν και σε εξαγορές στρατηγικού

⁶⁶ Το ζήτημα φαίνεται να έχει προβληματίσει τον ΠΟΕ τόσο ώστε ο γενικός διευθυντής του, Ρομπέρτο Αζεβέντο, έφθασε στο σημείο να προειδοποιήσει τις ενδιαφερόμενες χώρες ότι αυτού του είδους τα θέματα «απαιτούν συζήτηση σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο» (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

χαρακτήρα. Ταυτοχρόνως, όμως, όσες ξένες επιχειρήσεις ενδιαφέρονται για την κινεζική αγορά οφείλουν να δημιουργούν «κοινοπραξίες» με κινεζικές εταιρίες. Υπάρχουν, μάλιστα, κατηγορίες ότι ορισμένες τέτοιες «κοινοπραξίες» ειδικεύονται στην εμπορική κατασκοπεία και στην κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας από τους δυτικούς, ενώ, βέβαια είναι μόνιμες οι επικρίσεις των υπολοίπων στο G7 για το ότι το Πεκίνο διατηρεί τεχνητά χαμηλή τιμή του γουάν. Έτσι, μπορεί το «ελεύθερο» εμπόριο με την Κίνα να δημιουργεί οφέλη στους καταναλωτές των δυτικών χωρών υπό τη μορφή φτηνών προϊόντων, αλλά έχει συνέπειες για τους ίδιους ως εργαζόμενους, καθώς κλείνουν, συρρικνώνονται ή στην καλύτερη των περιπτώσεων εξαγοράζονται αρκετές από τις επιχειρήσεις που δούλευαν (Παπαδόπουλος 2018).

Οι πρώτες επιπτώσεις του εμπορικού πολέμου αρχίζουν να γίνονται αισθητές τόσο στην Κίνα, κατ' εξοχήν στόχο της Ουάσιγκτον, όσο και στην Ευρώπη. Μία ημέρα μετά την είδηση ότι η ανάπτυξη της Ευρωζώνης επιβραδύνεται αισθητά το τρίτο τρίμηνο του έτους, δόθηκαν χθες στη δημοσιότητα τα τελευταία στοιχεία που φέρουν τη βιομηχανική παραγωγή στην Κίνα να σημειώνει τη χαμηλότερη ανάπτυξη των τελευταίων δύο και πλέον ετών⁶⁷.

Όπως επισημαίνουν αναλυτές του Bloomberg, ο Οκτώβριος 2018 είναι ο πρώτος πλήρης μήνας στη διάρκεια του οποίου έχουν τεθεί σε εφαρμογή όσοι δασμοί έχει έως τώρα επιβάλει στα κινεζικά προϊόντα η Ουάσιγκτον. Η εξέλιξη συμπίπτει με την επιβράδυνση της Ευρωζώνης με ρυθμό ανάπτυξης 0,2% το τρίτο τρίμηνο, που είναι και ο χαμηλότερος ρυθμός των τελευταίων τεσσάρων ετών. Ανάμεσα στους παράγοντες στους οποίους την απέδωσε μερίδα των οικονομολόγων ήταν το πλήγμα που δέχθηκαν οι γερμανικές αυτοκινητοβιομηχανίες εξαιτίας της μείωσης των πωλήσεων αυτοκινήτων στην αγορά της Κίνας. Ορισμένοι αναλυτές απέδωσαν την επιβράδυνση της Ευρωζώνης σε παροδικούς παράγοντες. Η εικόνα είναι, όμως, δυσοίωνη, καθώς το οικονομικό κλίμα επιδεινώθηκε στις τρεις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές οικονομίες, Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία.

⁶⁷ Ο δείκτης υπευθύνων προμηθειών (PMI) υποχώρησε στις 50,2 μονάδες από τις 50,8 του Σεπτεμβρίου και καταγράφει το χαμηλότερο επίπεδο του από τον Ιούλιο του 2016 (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

Από κινεζικής πλευράς ο επικεφαλής της κινεζικής στατιστικής υπηρεσίας Τζάο Κίνγκε επιχείρησε να αποδώσει την επιβράδυνση σε έκτακτες συνθήκες. Υποστήριξε πως η οικονομική δραστηριότητα επλήγη τον Οκτώβριο εξαιτίας του μεγάλου αριθμού αργιών και του «περίπλοκου και ευμετάβλητου εξωτερικού περιβάλλοντος που προκάλεσε μεγάλες διακυμάνσεις στη ζήτηση και στην προσφορά». Οπως επισημαίνουν στο σχετικό δημοσίευσμά τους οι Financial Times, ο αντίκτυπος του εμπορικού πολέμου δεν έχει ακόμη επηρεάσει τις εξαγωγές της Κίνας, που στη διάρκεια των πρώτων τριών τριμήνων του έτους έχουν αυξηθεί κατά 12,2%. Ωστόσο, αναλυτές που μίλησαν στο αμερικανικό δίκτυο CNBC επισημαίνουν ότι πολλές κινεζικές επιχειρήσεις επέσπευσαν τις φορτώσεις για να προλάβουν να εξαγάγουν τα προϊόντα τους προτού τους επιβληθούν υψηλοί δασμοί. Σύμφωνα μάλιστα με τον Χάο Χονγκ, επικεφαλής της μονάδας ερευνών στην Bank of Communications, η οικονομική δραστηριότητα στην Κίνα θα επιβραδυνθεί περαιτέρω τους επόμενους μήνες. Ανεξάρτητα, πάντως, από τον εμπορικό πόλεμο, η οικονομία της Κίνας έχει προ πολλού εγκαταλείψει τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Το τρίτο τρίμηνο του έτους επιβραδύνθηκε στο 6,5% καταγράφοντας τον χαμηλότερο ρυθμό από το πρώτο τρίμηνο του 2009.

Το Πεκίνο αναμένεται, έτσι, να προχωρήσει στη λήψη νέων μέτρων για να τονώσει την οικονομία. Το Bloomberg επικαλείται ανακοίνωση που εξέδωσε χθες η πολιτική ηγεσία της χώρας, ύστερα από συμβούλιο του οποίου προήδρευσε ο Κινέζος πρόεδρος Σι Τζινπίνγκ. Σε αυτήν τονίζεται η ανάγκη έγκαιρης λήψης μέτρων με σκοπό την τόνωση της οικονομίας (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

Ένας μεγιστάνας του Χονγκ Κονγκ, με στενούς δεσμούς με τις Ηνωμένες Πολιτείες, λέει ότι η Ουάσιγκτον θα τερματίσει τελικά τη διεξαγωγή εμπορικού πολέμου κατά της Κίνας. Η τρέχουσα πολιτική των ΗΠΑ είναι κοντόφθαλμη και προορίζεται να αποτύχει, δήλωσε ο Ronnie Chan, πρόεδρος της Hang Lung Properties, με εμπορική και οικιστική ανάπτυξη στο Χονγκ Κονγκ, τη Σαγκάη και άλλες πόλεις της ηπειρωτικής χώρας. Αυτό θα ωθήσει την Κίνα να αναπτυχθεί με τρόπο που τελικά θα είναι αντίθετο με τα αμερικανικά συμφέροντα, δήλωσε ο Chan σε συνάντηση

κορυφής της MIPIM⁶⁸ στην Ασία, μια διάσκεψη βιομηχανίας ακινήτων στο Χονγκ Κονγκ την Τρίτη (Olsen 2018). «Στην πραγματικότητα, αν με ρωτούσατε ποιος είναι ο μεγαλύτερος ηττημένος στον εμπορικό πόλεμο μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας, θα σας έλεγα ότι στην πραγματικότητα είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής», ανέφερε συνεχίζοντας τη δήλωσή του. Κατά την άποψή του, το εμπόριο δεν είναι ο στην πραγματικότητα ο σημαντικότερος παράγοντας για τις ΗΠΑ. Αντίθετα, οι μακρόχρονες ανησυχίες της Ουάσιγκτον αφορούν την τεχνολογική ανάπτυξη της Κίνας που θα μπορούσε να αποτελέσει στρατιωτική απειλή, συμπεριλαμβανομένου του πολέμου στον κυβερνοχώρο (Olsen 2018).

Τον τελευταίο καιρό, διαφαίνεται μια προοπτική αποκλιμάκωσης στις σχέσεις της Ουάσιγκτον με το Πεκίνο, από τις δηλώσεις του Αμερικανού προέδρου και Κινέζων αξιωματούχων. Ο Αμερικανός πρόεδρος δήλωσε στις αρχές Νοεμβρίου 18, αισιόδοξος για την έκβαση των συνομιλιών του με τον Κινέζο ομόλογό του Σι Τζινπίνγκ, ενόψει της συνάντησής τους στο περιθώριο της συνόδου κορυφής του G20 στο τέλος Νοεμβρίου. «Οι συνομιλίες προχωρούν καλά», έγραψε ο Ντόναλντ Τραμπ στο Twitter και προσέθεσε πως βρίσκονται σε καλό δρόμο επίσης οι επαφές του με τη Βόρεια Κορέα. Λίγο πιο πριν, ο Κινέζος πρωθυπουργός Λι Κετσιάνγκ δήλωνε ενώπιον Αμερικανών πολιτικών που επισκέφθηκαν την Κίνα, αισιόδοξος ότι οι δύο χώρες μπορούν να υπερβούν τις διαφορές τους και να επαναφέρουν τις διμερείς σχέσεις σε ομαλή πορεία αν συνεργαστούν με πνεύμα αμοιβαίου σεβασμού⁶⁹.

⁶⁸ Η MIPIM (*Le marché international des professionnels de l'immobilier*) είναι μια διεθνής εκδήλωση ιδιοκτητών ακινήτων που φιλοξενείται στις Κάννες της Γαλλίας κάθε Μάρτιο. Περιλαμβάνει εκθεσιακό χώρο, εκδηλώσεις δικτύωσης και συνεδριάσεις συνεδρίων για περίοδο 4 ημερών. Η MIPIM Cannes είναι η κορυφαία έκθεση ακινήτων. Περίπου 23.000 άτομα παρακολουθούν το πρόγραμμα MIPIM, συμπεριλαμβανομένων 1.500 αρχιτεκτόνων και 4.800 επενδυτών. Η MIPIM συγκεντρώνει τους πιο σημαντικούς παίκτες από όλους τους διεθνείς τομείς των ακινήτων - συμπεριλαμβανομένων των γραφείων, των κατοικιών, του λιανικού εμπορίου, της υγειονομικής περίθαλψης, του αθλητισμού, της εφοδιαστικής και της βιομηχανίας - προσφέροντας ασυναγώνιστη πρόσβαση στο μεγαλύτερο αριθμό αναπτυξιακών έργων και πηγών κεφαλαίου παγκοσμίως. Η εκδήλωση στοχεύει στη διευκόλυνση της επιχειρηματικής δραστηριότητας μεταξύ επενδυτών, εταιρικών τελικών χρηστών, τοπικών αρχών, επαγγελματιών φιλοξενίας, βιομηχανικών και υλικοτεχνικών φορέων και άλλων επαγγελματιών στον τομέα των ακινήτων (<https://en.wikipedia.org> 2018).

⁶⁹ Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και οι δηλώσεις άλλων στελεχών, όπως ο Λάρι Κάντλοου, οικονομικός σύμβουλος του Λευκού Οίκου, εκφράζοντας την ελπίδα πως οι δύο πρόεδροι θα μπορέσουν να λύσουν τις διαφωνίες τους και να υπερβούν το αδιέξοδο στη σύνοδο του G20 (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

Μιλώντας, όμως, σε εκδήλωση στην Ουάσιγκτον, ο οικονομικός σύμβουλος του Λευκού Οίκου Λάρι Κάντλοου τόνισε πως ο Ντόναλντ Τραμπ θα προωθήσει «επιθετικά» την ατζέντα του κατά της Κίνας, αν δεν επιτευχθεί συμφωνία στα κρίσιμα θέματα της κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας, της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο και των δασμών σε καίρια εμπορεύματα. Οι επενδυτές παρακολουθούν προσεκτικά τις κινήσεις του Ντόναλντ Τραμπ έναντι της Κίνας προσβλέποντας σε κάποια αποκλιμάκωση της έντασης ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

Όπως επισημαίνουν αναλυτές του Bloomberg, ο Αμερικανός πρόεδρος μπορεί να τύχει μεγαλύτερης στήριξης στις εκλογές του μεσοδιαστήματος αν υπάρξουν εξελίξεις που να κατατείνουν σε βελτίωση των σινοαμερικανικών σχέσεων. Στο μεταξύ, όμως, ο Ντόναλντ Τραμπ έχει δηλώσει έτοιμος να προχωρήσει στην επιβολή δασμών σε όσα κινεζικά προϊόντα έχουν μείνει έως τώρα αλώβητα από την ανταλλαγή δασμών ανάμεσα σε Ουάσιγκτον και Πεκίνο. Η απειλή διατυπώνεται για την περίπτωση που δεν επιτευχθεί κάποια συμφωνία με τον Κινέζο πρόεδρο. Σημειώτέον ότι το σύνολο των κινεζικών εισαγωγών στις ΗΠΑ έφτασαν το περασμένο έτος στα 505 δισ. δολάρια (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

Από την άνοιξη, οπότε άρχισε η ανταλλαγή δασμών και απειλών ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, η Ουάσιγκτον έχει επιβάλει δασμούς σε κινεζικές εισαγωγές αξίας 250 δισ. δολαρίων. Έχει, άλλωστε, αναγγείλει ότι από πρώτης Ιανουαρίου θα αυξηθούν στο 25% οι δασμοί ύψους 10% που επιβλήθηκαν τον Σεπτέμβριο σε άλλα κινεζικά προϊόντα αξίας 200 δισ. δολαρίων.

Σε αυτό το πλαίσιο το Πεκίνο ανέλαβε δράση μέσα στο Νοέμβριο για μια νέα προσπάθεια διευθέτησης των εμπορικών διαφωνιών με την Ουάσιγκτον, προτείνοντας σειρά μεταρρυθμίσεων που ωστόσο δεν φαίνεται να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του Αμερικανού προέδρου⁷⁰. Την πληροφορία ανέφεραν στο Reuters τρεις πηγές προσκείμενες στην αμερικανική κυβέρνηση, χωρίς πάντως να

⁷⁰ Σύμφωνα με ρεπορτάζ του Reuters, αυτή τη φορά οι προτάσεις του Πεκίνου υποβλήθηκαν με γραπτή επιστολή προς την Ουάσιγκτον και η κίνηση αναμένεται να οδηγήσει σε νέο γύρο επίσημων επαφών ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου.

επεκταθούν σχετικά με το περιεχόμενο της επιστολής. Αρκέστηκαν να αναφέρουν πως επρόκειτο για μια αναδιατύπωση παλαιότερων υποσχέσεων της Κίνας, αλλά προσέθεσαν πως η κίνηση θεωρήθηκε αναγκαία για την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων με τις ΗΠΑ. Στις απαιτήσεις της Ουάσιγκτον είναι να εγκαταλείψει το Πεκίνο την πολιτική κλοπής τεχνογνωσίας από τις αμερικανικές επιχειρήσεις και γενικότερα την κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας, να ανοίξει τις αγορές στον διεθνή ανταγωνισμό αλλά και να σεβαστεί τους διεθνείς κανόνες του εμπορίου.

Το Πεκίνο ζητάει να άρει η Ουάσιγκτον τους δασμούς που έχει επιβάλει σε εισαγωγές κινεζικών προϊόντων αξίας 250 δισ. δολαρίων⁷¹.

Οι δασμοί 10% που έχει επιβάλει η Ουάσιγκτον σε κινεζικές εισαγωγές αξίας 200 δισ. δολαρίων πρόκειται να αυξηθούν στο 25% από την 1η Ιανουαρίου. Ο Ντόναλντ Τραμπ, άλλωστε, έχει απειλήσει να επιβάλει δασμούς στα υπόλοιπα κινεζικά προϊόντα που εισάγονται στις ΗΠΑ. Πρόκειται για εισαγωγές αξίας 267 δισ. δολαρίων.

⁷¹ Από κινεζικής πλευράς, ο Γκάο Φενγκ, εκπρόσωπος του κινεζικού υπουργείου Εμπορίου, δήλωσε χθες πως οι δύο χώρες έχουν αρχίσει εκ νέου επαφές «σε υψηλό επίπεδο» μετά την τηλεφωνική συνδιάλεξη που είχαν προσφάτως ο πρόεδρος Τραμπ και ο πρόεδρος Σι (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «4^ο»

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ο εμπορικός πόλεμος έχει πλήξει την παγκόσμια οικονομία, μολονότι οι τελευταίοι δασμοί κατά των κινεζικών προϊόντων επιβλήθηκαν. Η διαπίστωση ανήκει στον οίκο αξιολόγησης Fitch, που αναφέρει τις επιπτώσεις των δασμών και υποβαθμίζει τις προβλέψεις του για την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας. Οι επισημάνσεις του Fitch συμπίπτουν με την υποβάθμιση των προβλέψεων του ΟΟΣΑ για την παγκόσμια οικονομία, αλλά και την επιβράδυνση της μεταποίησης στην Ευρωζώνη (<http://www.kathimerini.gr> 2018)⁷².

Ο Αμερικανός πρόεδρος θα συναντηθεί με τον Κινέζο ομόλογό του Σι Τζινπίνγκ, όταν οι δύο άνδρες θα παρευρεθούν στη σύνοδο του G20 στην Αργεντινή. Πολλοί αναλυτές θεωρούν πιθανότερο σενάριο ότι οι δύο ηγέτες θα κηρύξουν κάποιου είδους ανακωχή στην Αργεντινή και θα συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις, χωρίς να υλοποιήσουν τις απειλές για περαιτέρω μέτρα αντεκδίκησης. Σύμφωνα, άλλωστε, με πηγές του αμερικανικού υπουργείου Οικονομικών είχε προηγηθεί την Τρίτη συνομιλία της αμερικανικής διαπραγματευτικής ομάδας για εμπορικά θέματα με την κινεζική μέσω τηλεδιάσκεψης. Η Ουάσιγκτον έχει, πάντως, δηλώσει ότι δεν προτίθεται να αρχίσει ξανά επίσημες συνομιλίες με το Πεκίνο αν η Κίνα δεν υποβάλει προτάσεις που να ανταποκρίνονται στις ανησυχίες της αμερικανικής κυβέρνησης. Έπειτα από τηλεφωνική συνδιάλεξη που είχε με τον Κινέζο πρόεδρο στις αρχές του μήνα, ο Αμερικανός πρόεδρος είχε εκφράσει την προσδοκία ότι οδεύει προς

⁷² «Ο εμπορικός πόλεμος είναι πλέον πραγματικότητα», σχολίασε χθες ο Μπράιαν Κούλτον, επικεφαλής οικονομολόγος του οίκου Fitch, που προβλέπει πως οι εκατέρωθεν δασμοί ανάμεσα σε ΗΠΑ και Κίνα θα αφαιρέσουν 0,1% από την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας το 2019 και θα την περιορίσουν στο 3,1%. Σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη της Κίνας, ο Fitch προβλέπει ότι θα μειωθεί κατά 0,2% και θα περιοριστεί στο 6,1%, εξαιτίας πάντα των δασμών. Εκτιμά, βέβαια, ότι η παγκόσμια οικονομία εξακολουθεί, έτσι κι αλλιώς, να σημειώνει σημαντική ανάπτυξη που προβλέπει ότι φέτος θα επιταχυνθεί στο 3,3% από το 3,2% του 2017. Επισημαίνει, όμως, ότι διευρύνονται οι ανισοροπίες στην παγκόσμια οικονομία και, παράλληλα, αποκλίνει η νομισματική πολιτική ανάμεσα στις διαφορετικές νομισματικές ζώνες. Και το αποτέλεσμα, τονίζει ο Fitch, είναι να αυξάνεται η αστάθεια στις αγορές συναλλάγματος και να δέχονται πιέσεις οι αναδυόμενες αγορές (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

εμπορική συμφωνία με την Κίνα. Την ίδια στιγμή όμως δήλωνε έτοιμος να επιβάλει περισσότερους δασμούς σε κινεζικά προϊόντα αν δεν επιτευχθεί πρόοδος στις διμερείς επαφές. Παράλληλα, όμως, ο ΟΟΣΑ διαπιστώνει ότι η ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας κορυφώθηκε το 2018, αλλά θα επιβραδυνθεί το 2019. Αναθεωρεί, μάλιστα, προς τα κάτω την πρόβλεψή του και εκτιμά ότι η παγκόσμια οικονομία θα αναπτυχθεί κατά 3,7% τόσο φέτος όσο και το 2019 και όχι κατά 3,8% και κατά 3,9% αντιστοίχως, όπως ήταν η προηγούμενη εκτίμησή του. Ο διεθνής οργανισμός επισημαίνει ότι το διεθνές εμπόριο, κύριος μοχλός ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια, επιβραδύνεται⁷³.

Επιφυλακτική στάση τηρούν οι επενδυτές στη Wall Street, καθώς οι δασμοί θα μπορούσαν να αυξήσουν το κόστος για τις επιχειρήσεις. Το γεγονός αυτό θα έχει αρνητικό αντίκτυπο για την αμερικανική οικονομία και, όπως είναι λογικό, η νευρική κατάσταση είναι διάχυτη στην αμερικανική χρηματιστηριακή αγορά. Ωστόσο, για την ώρα, οι επενδυτές ενθαρρύνθηκαν από τις εξαιρέσεις και την προοπτική να διαγραφούν και άλλοι εμπορικοί εταίροι, ωθώντας ανοδικά τους αμερικανικούς δείκτες. Οι εταιρείες χάλυβα δέχονται ωστόσο πιέσεις, με τις μετοχές των αμερικανικών χαλυβουργιών, όπως η Steel Dynamics (STLD), η Nucor (NUE), η AK Steel Holdings να καταγράφουν απώλειες (<https://www.insider.gr> 2018).

Ο Ντόναλντ Τραμπ δεν αρκείται στους νέους δασμούς που επέβαλε στα κινεζικά προϊόντα μέσα στην εβδομάδα. Συνεχίζει τις φραστικές επιθέσεις κατά της Κίνας, μολονότι το Πεκίνο κρατά συγκριτικά χαμηλούς τόνους. Σε συνέντευξή του στον τηλεοπτικό σταθμό Fox News, ο Αμερικανός πρόεδρος δήλωσε ότι «είναι καιρός να

⁷³ Την ίδια στιγμή, τα τελευταία στοιχεία φέρουν τον μεταποιητικό τομέα της Ευρωζώνης να επιβραδύνεται, τις νέες παραγγελίες των βιομηχανιών να μειώνονται και τις εξαγωγές να παραμένουν στάσιμες. Ο δείκτης διευθυντών προμηθειών PMI της Ευρωζώνης διολίσθησε τον Σεπτέμβριο στις 53,3 μονάδες, καταγράφοντας το χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων δύο ετών. Σύμφωνα με τον Κρις Ουίλιαμσον, επικεφαλής των οικονομολόγων της IHS Markit, που δίνει τα σχετικά στοιχεία, «φαίνεται ότι ο τομέας των εξαγωγών λειτουργεί ως βαρίδι για την οικονομία και υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι η αιτία είναι ο εμπορικός πόλεμος». Ανησυχία για τις επιπτώσεις του εμπορικού πολέμου στην Ευρωζώνη εξέφρασε χθες ο Ζεράρ Αρνό, πρόεδρος της Γαλλίας στις ΗΠΑ, που αναφέρθηκε στην προοπτική εμπορικού πολέμου ανάμεσα στην Ουάσιγκτον και στην Ευρώπη. Τόνισε πως «ο Αμερικανός πρόεδρος έχει εμμονή με το εμπόριο αυτοκινήτων και, όταν μιλάει για τις εμπορικές σχέσεις των ΗΠΑ με την Ευρώπη, αναφέρεται πάντα στην BMW ή στη Mercedes» (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

υψώσουμε το ανάστημά μας στην Κίνα γιατί μας πληγώνει» και προσέθεσε πως οι ΗΠΑ δεν έχουν άλλη επιλογή. Σύμφωνα με πληροφορίες του Bloomberg, αξιωματούχοι της κινεζικής κυβέρνησης εκφράζουν φόβους ότι το τελευταίο κύμα δασμών προδίδει πως η Ουάσιγκτον εγκαινιάζει έναν μακροχρόνιο ανταγωνισμό που θα μπορούσε να ανακόψει την ανοδική πορεία της Κίνας. Την ανησυχία τους επιτείνουν αφενός τα σχόλια του Αμερικανού προέδρου, αφετέρου το γεγονός ότι φαίνεται να ενισχύονται οι επιθετικότερες κατά της Κίνας φωνές στους κόλπους της αμερικανικής κυβέρνησης. Η ένταση οξύνθηκε χθες, όταν το Πεκίνο κάλεσε την Ουάσιγκτον να αποσύρει τις κυρώσεις που επέβαλε σε κινεζική αμυντική βιομηχανία επειδή αγόρασε ρωσικά όπλα γιατί, διαφορετικά, «θα αντιμετωπίσει τις συνέπειες» (<http://www.kathimerini.gr> 2018).

Οι ηγέτες των μεγαλύτερων οικονομιών παγκοσμίως στήριξαν την αναδιάρθρωση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου που ρυθμίζει τις διεθνείς εμπορικές διαφορές, περιμένοντας το κρίσιμο δείπνο μεταξύ του Αμερικανού προέδρου Ντόναλντ Τραμπ με τον Κινέζο ομόλογό του Σι Τζινπίνγκ. Ο σύμβουλος του προέδρου Τραμπ σε θέματα εμπορίου Πίτερ Ναβάρο, ο υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ Στίβεν Μνιούτσιν, ο υπουργός Εξωτερικών Μάικ Πομπέο ο γαμπρός του αμερικανού προέδρου και σύμβουλός του, ο Τζάρεντ Κούσνερ, και ο εμπορικός αντιπρόσωπος των ΗΠΑ Ρόμπερτ Λάιπιτζερ ήταν παρόντες στη συνάντηση Τραμπ και Σι Τζινπίνγκ. Με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Κίνα «εγκλωβισμένες» σε συνεχείς διαμάχες για το εμπόριο και την ασφάλεια, οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές αναμένονταν να κινηθούν με βάση το αποτέλεσμα των συνομιλιών μεταξύ των δύο ηγετών, όπως και έγινε. Εξάλλου, η πρώτη μέρα της συνόδου κορυφής της G20 έκλεισε με την αίσθηση προόδου μεταξύ της Ουάσιγκτον και του Πεκίνου, παρά τις προγενέστερες απειλές για επιβολή νέων δασμών, γεγονός που θα ενίσχυε τις ήδη υπάρχουσες εντάσεις που επιβαρύνουν την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας. Αν και πριν από το δείπνο που θεωρείται ως η πιο σημαντική συνάντηση του Αμερικανών και Κινέζων ηγετών εδώ και χρόνια, οι δύο πλευρές τόνισαν ότι οι διαφορές τους παραμένουν και τα αποτελέσματα των συνομιλιών τους ήταν αβέβαια, ο Αμερικανός πρόεδρος κατά την έναρξη του δείπνου δήλωσε ότι ανάμεσα σε εκείνον και τον Σι Τζινπίνγκ έχει δημιουργηθεί μια «πολύ καλή σχέση». Τόνισε δε ότι η συζήτηση για το εμπόριο θα λήξει όταν θα κερδίσει κάτι καλό και η Κίνα και οι ΗΠΑ. Στο τελικό

ανακοινωθέν της συνόδου της G20 στο Μπουένος Άιρες, αναγνώρισε το εμπόριο ως σημαντική κινητήρια δύναμη στη παγκόσμια ανάπτυξη, αλλά έκανε μόνο μια αναφορά στα «υφιστάμενα εμπορικά προβλήματα», ενώ απείχε από οποιαδήποτε καταδίκη του προστατευτισμού. Στην διακήρυξη αυτή που αποτέλεσε αντικείμενο σκληρής διαπραγμάτευσης⁷⁴, την ώρα που οι Ηνωμένες Πολιτείες αυξάνουν τις αντιπαραθέσεις με τους εμπορικούς τους εταίρους. Όσον αφορά το κλίμα, τα κράτη μέλη της G20, με εξαίρεση τις Ηνωμένες Πολιτείες, επιβεβαίωσαν την υποστήριξή τους στη συμφωνία του Παρισιού για το περιβάλλον που έχει στόχο να περιορίσει την υπερθέρμανση του πλανήτη, στο τελικό ανακοινωθέν. Εάν οι υπογράφωντες τη συμφωνία του Παρισιού υπογραμμίζουν τον «μη αναστρέψιμο» χαρακτήρα του κλίματος στην τελική ανακοίνωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες υπενθυμίζουν σε ξεχωριστή παράγραφο ότι απέρριψαν αυτό το κείμενο, αλλά δηλώνουν ότι δεσμεύονται υπέρ της «οικονομικής ανάπτυξης, της πρόσβασης στην ενέργεια και στην ασφάλεια, με τη χρήση όλων των διαθέσιμων τεχνολογιών και πηγών ενέργειας, προστατεύοντας παράλληλα το περιβάλλον».

Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ και της Κίνας συμφώνησαν να αναστείλουν την επιβολή νέων επιπρόσθετων δασμών ενόσω θα διεξάγουν διαπραγματεύσεις για τις εμπορικές τους σχέσεις, με στόχο την επίτευξη μιας συμφωνίας μέσα σε 90 ημέρες, ανακοίνωσε ο Λευκός Οίκος μετά τις κρίσιμες συνομιλίες που είχαν ο Αμερικανός πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ με τον κινέζο ομόλογό του Σι Τζινπίνγκ στο Μπουένος Άιρες, στο περιθώριο της συνόδου της G20. Ο Τραμπ δεσμεύθηκε ότι η κυβέρνησή του δεν θα αυξήσει τον συντελεστή των δασμών σε εισαγόμενα κινεζικά αγαθά αξίας 200 δισεκατομμυρίων δολαρίων στο 25% από 1ης Ιανουαρίου 2019, όπως είχε αναγγείλει, ενώ ο Σι Τζινπίνγκ δεσμεύθηκε ότι η Κίνα θα αγοράσει μια «πολύ σημαντική» ποσότητα -- η ακριβής αξία της δεν διευκρινίζεται -- αμερικανικών προϊόντων και υπηρεσιών των τομέων της γεωργικής παραγωγής, της ενέργειας, της βιομηχανίας κ.λπ., σύμφωνα με την ανακοίνωση της αμερικανικής προεδρίας. Σύμφωνα με τον Λευκό Οίκο, η Κίνα εξέφρασε την προθυμία της να «εγκρίνει την προηγουμένως απορριφθείσα συμφωνία Qualcomm Inc NXP εάν ξαναπαρουσιαστεί» η

⁷⁴ Τονίστηκαν επίσης ότι το πολυμερές εμπορικό σύστημα «χάνει τους στόχους του» και «υποστηρίζουν την αναγκαία μεταρρύθμιση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου» (<https://www.msn.com> 2018).

πιθανότητα να κλειστεί. Ωστόσο ο Λευκός Οίκος διευκρινίζει ότι θα πρέπει να εξευρεθεί συμφωνία με την Κίνα για τα ζητήματα που θεωρεί αγκάθια για το διμερές εμπόριο⁷⁵ μέσα σε 90 ημέρες. Ο υφυπουργός Εμπορίου της Κίνας Ουάνγκ Σουέν επιβεβαίωσε ότι οι ΗΠΑ αποφάσισαν να αναστείλουν την εφαρμογή του σχεδίου τους να αυξήσουν τους δασμούς στο 25% από την αρχή της νέας χρονιάς στη συνάντηση των Τραμπ και Σι. Τα δύο μέρη συμφώνησαν επίσης να μην επιβάλουν επιπρόσθετους δασμούς σε άλλα προϊόντα, διευκρίνισε ο Ουάνγκ κατά τη διάρκεια συνέντευξης Τύπου που παραχώρησε μετά τη συνάντηση στο περιθώριο της G20 του Μπουένος Άιρες (<http://www.sigmalive.com> 2018).

Οι μετοχές των εταιριών εξόρυξης, αυτοκινήτων, τεχνολογίας και πετρελαίου κατέγραψαν κέρδη με τις πρώτες συνεδριάσεις των χρηματιστηρίων του Δεκεμβρίου στο ξεκίνημα των συναλλαγών, οδηγώντας ανοδικά τους βασικούς δείκτες της Ευρώπης ύστερα από τη συμφωνία των ηγετών ΗΠΑ και Κίνας σε μία προσωρινή εκχειρία στον μεταξύ τους εμπορικό πόλεμο⁷⁶. Ο χρηματοπιστωτικός κλάδος ήταν αυτός που έδωσε τη μεγαλύτερη ώθηση στις ευρωπαϊκές μετοχές ενώ η τράπεζα HSBC, που έχει έκθεση στην Κίνα, και άλλα ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αντέδρασαν με ενθουσιασμό στην προοπτική μιας ύφεσης στον εμπορικό πόλεμο, που έχει πλήξει τις προοπτικές της παγκόσμιας ανάπτυξης. Οι μετοχές των εταιριών εξόρυξης σημείωσαν άλμα 5% καθώς οι τιμές των μετάλλων αυξήθηκαν ύστερα από την είδηση, η οποία δίνει στην Κίνα, τον μεγαλύτερο καταναλωτή μετάλλων στον κόσμο, ευρύτερο περιθώριο κινήσεων τους επόμενους μήνες. Η Antofagasta, η Anglo American και η Glencore κατέγραψαν άνοδο από 6,1% έως 6,9%. Οι μετοχές των αυτοκινητοβιομηχανιών, που είχαν πληγεί σοβαρά από τους φόβους για αύξηση των δασμών, εκτινάχθηκαν κατά 4,2% αφού ο Τραμπ δήλωσε ότι η Κίνα συμφώνησε στη μείωση των δασμών εισαγωγής για αυτοκίνητα που κατασκευάζονται στις ΗΠΑ. Οι γερμανικές αυτοκινητοβιομηχανίες Daimler, BMW και Volkswagen

⁷⁵ η καταναγκαστική μεταφορά τεχνολογίας, η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, η άρση των μη δασμολογικών φραγμών, η «κλοπή» μέσω Διαδικτύου, ή η διάθεση αγροτικών προϊόντων (<http://www.sigmalive.com> 2018).

⁷⁶ Ο γερμανικός δείκτης DAX – που επηρεάζεται ιδιαίτερα από την Κίνα και τους φόβους για εμπορικό πόλεμο – ηγείτο της ανόδου με κέρδη 2,5% ενώ διαμορφώθηκε στο υψηλότερο επίπεδο του από τις 14 Νοεμβρίου. Ο πανευρωπαϊκός δείκτης STOXX 600 σημείωσε άλμα 1,9% και οδεύει προς την καλύτερη ημερήσια άνοδο των τελευταίων οκτώ μηνών (<https://www.zougla.gr> 2018).

σημείωσαν άνοδο από 4,8% έως 6,2% ενώ ενισχυμένες ήταν και οι εταιρίες που προμηθεύουν τις αυτοκινητοβιομηχανίες (<https://www.zougla.gr> 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «5^ο»

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Είναι αναμφισβήτητα αποδεκτό ότι το διεθνές εμπόριο διέρχεται από μια κρίσιμη καμπή, η οποία θα καθορίσει τις μελλοντικές συνθήκες υπό τις συνθήκες που διεξάγεται. Παρά τα όποια συστημικά ελλείμματα, τις εγγενείς αδυναμίες και τα επί μέρους προβλήματα, το σύστημα της πολυμερούς συνεργασίας, όπως αυτό εκφράζεται από τον ΠΟΕ, δεν έχει βιώσιμη εναλλακτική. Οι βέβαιες συνέπειες μιας ενδεχόμενης κατάρρευσης του συστήματος της πολυμερούς εμπορικής συνεργασίας θα ήταν η διάσπαση της παγκόσμιας οικονομίας πολύ πιθανόν σε ανταγωνιστικά μπλοκ, η διάδοση του διμερισμού σε βάρος των μικρών οικονομιών, η αύξηση συνολικά του προστατευτισμού, η επιβράδυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης λόγω της σμίκρυνσης των αγορών, της μείωσης του ανταγωνισμού, της αστάθειας και των αβεβαιοτήτων στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις (Hefeker 2003).

Απαιτούνται προφανώς αμοιβαίες υποχωρήσεις τόσο από την πλευρά των βιομηχανικών όσο και από την πλευρά των ισχυρότερων από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Και οι δύο πλευρές θα πρέπει να εφαρμόσουν με μεγαλύτερη συνέπεια όχι τόσο το γράμμα όσο το πνεύμα του συστήματος, με ταυτόχρονη ανάληψη πραγματικής ηγεσίας από τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Η πορεία των διαπραγματεύσεων του γύρου της Ντόχα, όπως εξάλλου και οι προηγούμενοι, έδειξε ότι χωρίς την ύπαρξη αυτής της ηγεσίας δεν μπορούν να υπάρξουν ασφαλή αποτελέσματα. Ο ΠΟΕ παρά την ελκυστικότητά του δεν είναι σε θέση και δεν πρέπει να επιβαρυνθεί με νέα θέματα τα οποία βρίσκονται μακριά από την εμπορική πολιτική. Ο ΠΟΕ δεν είναι και δεν μπορεί να γίνει, χωρίς να καταρρεύσει, και διεθνής περιβαλλοντικός οργανισμός, και διεθνής αναπτυξιακός ή κοινωνικός οργανισμός, και διεθνής επιτροπή ανταγωνισμού, και επενδυτικός οργανισμός κ.λπ. Ασφαλώς και υπάρχει ένα τεράστιο έλλειμμα στη ρύθμιση της παγκοσμιοποίησης σε μια σειρά από πεδία. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι όλα αυτά θα πρέπει να τα αναλάβει ο ΠΟΕ, ο πιο πετυχημένος από όλους τους άλλους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Ο ΠΟΕ ως οργανισμός αλλά και τα κράτη μέλη του θα πρέπει να το εξηγήσουν αυτό στην κοινή γνώμη.

Επίσης, θα πρέπει στο πλαίσιο μιας προσπάθειας να βελτιωθούν οι σχέσεις του ΠΟΕ με τις εξειδικευμένες στα ζητήματα του διεθνούς εμπορίου ΜΚΟ. Οι περισσότεροι που ασκούν κριτική στον ΠΟΕ γνωρίζουν λίγα για τη πραγματική αποστολή και τη λειτουργία του. Συνεπώς, υπάρχει ένα τεράστιο έλλειμμα ενημέρωσης στη διεθνή κοινή γνώμη τόσο για τον ΠΟΕ ως θεσμό, όσο και για τα πλεονεκτήματα του διεθνούς εμπορίου με αποτέλεσμα να κερδίζει έδαφος ο οικονομικός εθνικισμός και να επωφελούνται οργανωμένα συμφέροντα. Προς μείωση της παρατηρούμενης πολιτικοποίησης θα συνέβαλε και η αποφυγή βαρύγδουπων διακηρύξεων, οι οποίες προκαλούν ανεκπλήρωτες ελπίδες, καθώς και η μείωση του προκλητικού «συνεδριακού τουρισμού». Για τη βελτίωση του μηχανισμού λήψης αποφάσεων προτείνεται, πέραν των παραπάνω, η μείωση του αριθμού των χωρών που συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις μέσω του ορισμού εκπροσώπου, δεδομένου ότι όλες σχεδόν οι χώρες του κόσμου συμμετέχουν σε κάποιο σχήμα περιφερειακής εμπορικής συνεργασίας (Αστεριάδης 2011, 69 - 70).

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Η διεθνής οικονομική πολιτική συνέχισε να διαμορφώνεται από την εμπορική ατζέντα του Προέδρου των ΗΠΑ. Τα πρόσφατα στοιχεία του ΔΝΤ υποδηλώνουν ότι οι αμερικανικές κυρώσεις κατά της Κίνας και η διακοπή του εμπορίου με τις ΗΠΑ και άλλες χώρες υποβάθμισαν την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη. Οι ΗΠΑ κατέληξαν σε συμφωνία με τον Καναδά σε συνέχεια της προηγούμενης συμφωνίας με το Μεξικό σε μια αναθεωρημένη NAFTA. Αυτό περιλαμβάνει μια ποσόστωση για τις εξαγωγές αυτοκινήτων και εξαρτημάτων αυτοκινήτων που θα μπορούσαν να έχουν αντίκτυπο στην ΕΕ όταν οι ΗΠΑ έχουν ολοκληρώσει μια μελέτη σχετικά με το εάν οι εισαγωγές αυτοκινήτων αποτελούν απειλή για την εθνική ασφάλεια. Η ΕΕ και οι ΗΠΑ συνέχισαν τις διμερείς συνομιλίες σχετικά με μια πιθανή μηδενική δασμολογική συμφωνία για τα εμπορεύματα (εκτός από τα αυτοκίνητα) και τη ρυθμιστική συνεργασία σε περιορισμένο αριθμό θεμάτων, γεγονός που οδήγησε στο να μην επιβάλλονται δασμοί στις εξαγωγές αυτοκινήτων της ΕΕ, με ενδεχόμενο να επαναφερθούν στις αρχές του επόμενου έτους. Οι αμερικανικές ενδιάμεσες εκλογές έδειξαν ότι οι Ρεπουμπλικανοί κρατούν την πλειοψηφία και ο Πρόεδρος Trump εξακολουθεί να έχει την υποστήριξη των ψηφοφόρων, την οποία ανακοίνωσε ως νίκη. Εν τω μεταξύ, η Βραζιλία επέλεξε έναν νέο πρόεδρο φιλικό προς τις ΗΠΑ, τον Jair Bolsonaro, του οποίου τα σχόλια για τους ομοφυλόφιλους, τους μαύρους και τις αυτόχθονες φυλές και την προστασία της βραζιλιάνικης βιομηχανίας υποδεικνύουν σημαντική μετατόπιση της πολιτικής της Βραζιλίας και θα μπορούσαν να απειλήσουν τη σύναψη συμφωνίας Mercosur-ΕΕ.

Σε απάντηση στους αυξημένους δασμούς των ΗΠΑ στο χάλυβα και στο αλουμίνιο για λόγους εθνικής ασφάλειας, η ΕΕ ενέκρινε και κατέγραψε στον ΠΟΕ πάνω από 7 δις δολάρια επανισορρόπησης των δασμών στις εισαγωγές από τις ΗΠΑ (π.χ. μοτοσικλέτες, ούισκι). Εν τω μεταξύ, η Κίνα έχει καταθέσει καταγγελία στον ΠΟΕ, η οποία αμφισβητεί τη χρήση εθνικών δικλείδων ασφάλειας, μια κίνηση, που δεν έχει δοκιμαστεί ποτέ, και θα μπορούσε να δώσει στις ΗΠΑ περαιτέρω λόγους για να αποχωρήσει από τον ΠΟΕ. Σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η αμερικανική κριτική για τον ΠΟΕ και να αποφευχθεί μια τέτοια απόσυρση, η ΕΕ, ο

Καναδάς και η Κίνα συγκέντρωσαν τη γνώμη των μελών του ΠΟΕ για να εξετάσουν πιθανές μεταρρυθμίσεις. Με την εκκρεμούσα απειλή επιβολής υψηλότερων δασμών για τα αυτοκίνητα, η ΕΕ και οι ΗΠΑ διαπραγματεύονται μια συμφωνία εμπορικών συναλλαγών κατά τη διάρκεια των τελευταίων 3 μηνών, αλλά με λίγα αποτελέσματα μέχρι στιγμής. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ ξεκίνησε μια έρευνα για το εάν οι εισαγωγές ξένων αυτοκινήτων και εξαρτημάτων αυτοκινήτων αποδυναμώνουν-απειλούν την «εθνική ασφάλεια». Η έρευνα αυτή πιθανότατα θα συνεχιστεί μέχρι τα τέλη Φεβρουαρίου του 2019, αλλά ο Πρόεδρος Trump συναντήθηκε πρόσφατα με αξιωματούχους για να του δώσουν μια εκτίμηση για τα ευρήματα της έρευνας, κίνηση που αποτελεί χωρίς αμφιβολία μήνυμα προς την ΕΕ. Αναφορικά με τις διμερείς συμφωνίες, η Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών ΕΕ-Καναδά, είναι σε προσωρινή εφαρμογή (σε αναμονή επικύρωσης από τα εθνικά κοινοβούλια) από το Σεπτέμβριο του 2017, καταργώντας το 98% των δασμών που ισχύουν επί του παρόντος. Υπάρχουν ορισμένες ανησυχίες σχετικά με τη διατήρηση των νόμων που εισάγουν διακρίσεις κατά των ξένων οίνων και γαλακτοκομικών προϊόντων. Η συμφωνία ΕΕ-Ιαπωνίας υπεγράφη τελικά τον Ιούλιο, η επιτροπή Διεθνούς Εμπορίου (INTA) του ΕΚ ψήφισε υπέρ στις 5 Νοεμβρίου και η ψηφοφορία στην Ολομέλεια αναμένεται τον Δεκέμβριο. Περισσότερο από 90% των τελών εξαλείφθηκε. Η Euro Commerce έχει πιέσει για ταχεία εφαρμογή και θα είναι ένας από τους βασικούς υποστηρικτές του φόρουμ ΕΕ-Ιαπωνίας που θα διεξαχθεί τον Μάιο του 2019 στο Μιλάνο. Η συμφωνία ΕΕ-Βιετνάμ, η οποία ολοκληρώθηκε το 2016, έχει πλέον αποσταλεί στο ΕΚ και στο Συμβούλιο για επικύρωση. Οι διαπραγματεύσεις ΕΕ – Mercosur εξακολουθούν να διεξάγονται, με μια τελευταία ευκαιρία για αποτέλεσμα κατά τη συνάντηση της G20 στο Μπουένος Άιρες στις 30 Νοεμβρίου. Η επικαιροποιημένη συμφωνία ΕΕ-Μεξικού ολοκληρώθηκε τον Μάιο. Οι διαπραγματεύσεις με την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, σημειώνουν καλή πρόοδο και η ΕΕ θέλει να ολοκληρωθούν το 2019 (Κροκίδης 2018).

Το 2018, η ασκούσα την προεδρία Αργεντινή θέλησε να επικεντρωθεί σε τρία θέματα: Στα ζητήματα που σχετίζονται με την εργασία, την εκπαίδευση και την καινοτομία, υπό το πρίσμα του μέλλοντος της εργασίας στη ψηφιακή εποχή, στη χρηματοδότηση έργων υποδομής με στόχο την ανάπτυξη, και στη βιώσιμη γεωργία και επισιτιστική ασφάλεια.

Στο πλαίσιο της συνόδου, η Γαλλία επιχειρηματολόγησε υπέρ μιας συλλογικής προσέγγισης απέναντι στις μεγάλες παγκόσμιες προκλήσεις. Η φιλοδοξία αυτή ενσαρκώνεται μέσω πέντε μεγάλων προτεραιοτήτων, για τις οποίες η πολυμερής δυναμική είναι απολύτως απαραίτητη:

- Η τήρηση των δεσμεύσεων της Συμφωνίας των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή και η εντατικοποίηση των κινητοποιήσεων για τη βιοποικιλότητα. Αντιμέτωποι με τον επείγοντα χαρακτήρα της κλιματικής αλλαγής, ενόψει της διάσκεψης COP24 στο Κατοβίτσε αλλά και σε συνέχεια των συνόδων *One Planet*, η Γαλλία και οι εταίροι της θα στηρίξουν την ανανεωμένη δέσμευση της G20 για το περιβάλλον.

- Η υπεράσπιση ενός ανοικτού και δίκαιου εμπορικού πολυμερούς συστήματος, το οποίο θα διέπεται από κανόνες. Αυτό μεταφράζεται σε δύο άρρηκτα συνδεδεμένες δράσεις: Την απόρριψη του προστατευτισμού και τη διασφάλιση του θεμιτού ανταγωνισμού, εφαρμόζοντας αποτελεσματικά τους κανονισμούς του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Για να αντιμετωπιστούν μακροπρόθεσμα οι στρεβλωτικές πρακτικές και οι μονομερείς ακατάλληλες ενέργειες που αποτελούν τροχοπέδη γι' αυτόν τον σκοπό, θα πρέπει να συμφωνηθεί, στη Σύνοδο του Μπουένος Άιρες, ένας οδικός χάρτης για την αναδιάρθρωση του ΠΟΕ.

- Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της χρηματοδότησής της, αξιοποιώντας τα καλά αποτελέσματα που καταγράφηκαν στη Σύνοδο της G20 στο Αμβούργο το 2017 και στο διεθνές συνέδριο *No Money for Terror* που διοργανώθηκε στο Παρίσι στις 25 και 26 Απριλίου 2018, και το οποίο θα επαναληφθεί στην Αυστραλία το 2019.

- Η καταγραφή προόδου όσον αφορά την αειφόρο ανάπτυξη και την εφαρμογή του Θεματολογίου του 2030. Η παιδεία, ειδικότερα των κοριτσιών, αποτελεί προτεραιότητα του Γάλλου Προέδρου της Δημοκρατίας. Το ίδιο ισχύει και για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, που πρέπει να παραμείνει βασικός άξονας των εργασιών της G20. Η χρηματοδότηση της ανάπτυξης και η πρόληψη του κινδύνου της υπερχρέωσης στις αναπτυσσόμενες χώρες αποτελούν επίσης σημαντικά διακυβεύματα για το 2018: Την ώρα που τα επίπεδα χρέους ανεβαίνουν εκ νέου στις

φτωχότερες χώρες, πρέπει να ενισχυθεί η βιωσιμότητα και η διαφάνεια των χρηματοδοτήσεων, τόσο από το δημόσιο, όσο και από τον ιδιωτικό τομέα.

- Η προώθηση μιας καλύτερα ρυθμισμένης παγκοσμιοποίησης, με λιγότερους αποκλεισμούς, που θα λάβει πολλές διαστάσεις:

- Τη χρηματοοικονομική ακεραιότητα, με τη G20 να δεσμεύεται στη μάχη κατά της διαφθοράς και των παράνομων χρηματοοικονομικών ροών, και σε συνέχεια των αποκαλύψεων των Paradise Papers, τη διατήρηση της πίεσης προς τα δικαιοδοτικά όργανα που αρνούνται να συνεργαστούν στο χρηματοοικονομικό τομέα.

- Τη ψηφιακή διάσταση (φορολόγηση των εταιρειών του ψηφιακού τομέα και προώθηση του δίκαιου ανταγωνισμού απέναντι στους κολοσσούς του Διαδικτύου, προστασία των προσωπικών δεδομένων).

- Τέλος, η Γαλλία καλεί τα υπόλοιπα Κράτη να στηρίξουν την «Πρόσκληση των Παρισίων για την εμπιστοσύνη και την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο», ώστε να αυξηθεί η υπευθυνότητα των ιδιωτικών φορέων όσον αφορά την κυβερνοασφάλεια.

Η Σύνοδος στο Μπουένος Άιρες σηματοδοτεί και την παραχώρηση της προεδρίας της G20, από την Αργεντινή στην Ιαπωνία. Η επόμενη Σύνοδος θα λάβει χώρα στην Οσάκα, στις 28 και 29 Ιουνίου του 2019. Η Γαλλία από την πλευρά της θα αναλάβει την προεδρία της G7 το 2019 και θα διοργανώσει το Συνέδριο στο Biarritz στις 24 – 26 Αυγούστου του 2019. Ο Πρόεδρος της γαλλικής Δημοκρατίας και ο Ιάπωνας Πρωθυπουργός Shinzo Abe συναντήθηκαν στο Παρίσι στις 17 Οκτωβρίου του 2018 και συμφώνησαν να συνεργαστούν για τις εκδηλώσεις της επόμενης χρονιάς (<https://gr.ambafrance.org> 2018).

Σε αναμονή λοιπόν των εξελίξεων μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας, η παγκόσμια κοινότητα προσπαθεί να ανακτήσει το βηματισμό της στα θέματα του διεθνούς εμπορίου. Οπωσδήποτε με το τέλος των 90 ημερών που ανακοίνωσε ο πρόεδρος Τραμπ, οι συνθήκες του διεθνούς εμπορίου δεν θα είναι οι ίδιες. Στην παγκόσμια σκακιέρα, οι μεγάλοι παίκτες είναι αυτοί που καθορίζουν τις καταστάσεις και πολλές φορές τους όρους της διεξαγωγής των εμπορικών δραστηριοτήτων. Οπωσδήποτε

λοιπόν οι κανόνες ισχύος λειτουργούν και εδώ. Οι αναμενόμενες εξελίξεις θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό και τις διαπραγματεύσεις του γύρου της Ντόχα. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται συμβιβασμός και αναθεώρηση σε κάποιες περιπτώσεις φαινομένων καιροσκοπισμού προς όφελος του κοινού καλού. Μόνο σε αυτή την περίπτωση και με την συνειδητοποίηση του ρόλου των μεγάλων δρώντων στο διεθνές σύστημα, θα δημιουργηθούν οι συνθήκες για την εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου. Οι εμπορικοί πόλεμοι θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν, κυρίως ως αντιδράσεις – δράσεις προστατευτισμού και εθνικιστικής πολιτικής, από την πλευρά των κυβερνήσεων, πολλές φορές αν όχι τις περισσότερες κατευθυνόμενες από εσωτερικές πιέσεις και προσμετρώντας πάντοτε το εκτιμώμενο πολιτικό κόστος, αδιαφορώντας για τις, σε βάθος χρόνου προοπτικές. Η αλήθεια είναι ότι οι κανόνες του ΠΟΕ μπορούν να επιβάλλουν καταστάσεις για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες ή τις οικονομίες μετάβασης ή γενικά για τις μικρές οικονομίες, όμως αυτό είναι δύσκολο για τους πρωταγωνιστές της παγκόσμιας σκηνής. Στην περίπτωση αυτή οι διατάξεις του ΠΟΕ λίγα μπορούν να επιτύχουν και κυρίως το πλαίσιο συνεννόησης. Πέραν αυτού, προς το παρόν τουλάχιστον και λόγω της αναρχίας του διεθνούς συστήματος, οι κανόνες ισχύος μάλλον παρά οι κανόνες του ΠΟΕ, είναι αυτοί που καθορίζουν τις εξελίξεις και το πρίσμα υπό το οποίο πραγματοποιούνται τόσο οι διαπραγματεύσεις, όσο και οι σύγχρονοι εμπορικοί πόλεμοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.londonsummit.gov.uk>. 3 Απρίλιος 2009.

<http://www.londonsummit.gov.uk/resources/en/news/15766232/communiqu-e-0> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2018).

Baldwin, Robert. <https://www.wto.org>. 2007.

https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/multila_region_e.htm (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2018).

Barkham, Patrick. *The Guardian*. 5 Μάρτιος 1999.

<https://www.theguardian.com/world/1999/mar/05/eu.wto3> (πρόσβαση Νοέμβριος 23, 2018).

Breuss, F. *'Does the 'development round' foster development ?' In S. Griller (Ed), At the Crossroads: The World Trading System and the Doha Round*. New York: European Community Studies Association of Austria Publication Series. , 2008.

Buet, A., L. Fontagne, M. Mimouni, και X. Pichot. *Market Access Maps: A Bilateral and Disaggregated Measure of Market Access*. . CEPII, Working Paper No 18. Δεκέμβριος 2001. <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/news/accueilengl.htm> (πρόσβαση Οκτώβριος 22, 2018).

Chora, Gregory. *Ancient Trade and Civilization*. 9 Ιούλιος 2009.

Desjardins, Jeff. <http://www.visualcapitalist.com>. 13 Ιούλιος 2018.

<http://www.visualcapitalist.com/history-u-s-trade-wars/> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2018).

Fischer, Thomas. *The United States, the European Union, and the Globalization of World Trade: Allies or Adversaries?* . Λονδίνο: Quorum Books , 2000.

Hefeker, C. «“Handels- und Finanz- Architektur in Umbruch: Globale Integration und die institutionelle Arbeitsteilung von IMF, Weltbank und WTO”.» *HWWA*

Discussion Paper No 225, Hamburg Institute of International Economics. .
Αμβούργο, 2003.

Hoekman, B. *'Doha, development and discrimination'*. *Pacific Economic Review*,
Vol.12:3. Blackwell Publishing Ltd, 2007.

<http://bankingnews.gr>. 17 Ιούλιος 2018.

<http://bankingnews.gr/index.php?id=375492> (πρόσβαση Νοέμβριος 26,
2018).

<http://www.ekdd.gr>. χ.χ.

http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/12/2/344.pdf (πρόσβαση
Νοέμβριος 5, 2018).

<http://www.kathimerini.gr>. 22 Νοέμβριος 2018.

<http://www.kathimerini.gr/996396/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/sthn-krish-toy-poe-o-polemos-dasmwn-poy-exei-khry3ei-o-proedros-tramp>
(πρόσβαση Νοέμβριος 29, 2018).

<http://www.kathimerini.gr>. 1 Νοέμβριος 2018.

<http://www.kathimerini.gr/992828/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/o-emporikos-polemos-plhttei-hdh-thn-kinezikh-oikonomia> (πρόσβαση
Νοέμβριος 29, 2018).

<http://www.kathimerini.gr>. 2 Νοέμβριος 2018.

<http://www.kathimerini.gr/993020/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/se-kalo-dromo-oi-sinoamerikanikes-emporikes-diapragmateyseis> (πρόσβαση
Νοέμβριος 28, 2018).

<http://www.kathimerini.gr>. 16 Νοέμβριος 2018.

<http://www.kathimerini.gr/995411/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/epanekkinhsh-emporikwn-diapragmateysewn-me-tis-hpa-epixeirei-h-kina> (πρόσβαση Νοέμβριος 30, 2018).

<http://www.kathimerini.gr>. 22 Σεπτέμβριος 2018.

<http://www.kathimerini.gr/986060/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/o->

emporikos-polemos-plhttei-hdh-th-die8nh-oikonomia (πρόσβαση Δεκεμβριος 2, 2018).

<http://www.sigmalive.com>. 2 Νοέμβριος 2018.

<http://www.sigmalive.com/news/international/542642/emporikos-polemos-hra-kai-kina-kiryksan-90imeri-ekexeiria> (πρόσβαση Δεκέμβριος 3, 2018).

«<https://ecampus.wto.org>.» <https://ecampus.wto.org>. 2009.

https://ecampus.wto.org/admin/files/Course_385/Module_1562/ModuleDocuments/BP-L1-R1-E.pdf (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2018).

<https://en.wikipedia.org>. 22 Σεπτέμβριος 2018. <https://en.wikipedia.org/wiki/MIPIM> (πρόσβαση Νοέμβριος 29, 2018).

<https://gr.ambafrance.org>. 3 Δεκέμβριος 2018.

<https://gr.ambafrance.org/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82-G20-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%82-%CE%86%CE%B9%CF%81%CE%B5%CF%82-%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82> (πρόσβαση Δεκέμβριος 4, 2018).

<https://socialnomics.net>. 26 Νοέμβριος 2018.

<https://socialnomics.net/2018/08/10/trade-wars-how-they-affect-e-commerce/> (πρόσβαση Νοέμβριος 27, 2018).

<https://www.britannica.com>. 2009. <https://www.britannica.com/topic/Smoot-Hawley-Tariff-Act> (πρόσβαση Νοέμβριος 23, 2018).

<https://www.france24.com>. 2 Μάρτιος 2018.

<https://www.france24.com/en/20180302-trade-war-2002-steel-case> (πρόσβαση Νοέμβριος 26, 2018).

<https://www.insider.gr>. 3 Σεπτέμβριος 2018.

<https://www.insider.gr/eidiseis/oikonomia/78048/ti-einai-emporikos-polemos-erotiseis-arantiseis> (πρόσβαση Δεκέμβριος 3, 2018).

<https://www.msn.com>. 2 Δεκέμβριος 2018. <https://www.msn.com/el-gr/news/world/%CF%85%CF%80%CE%AD%CF%81-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%81%CF%8D%CE%B8%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%BF%CE%B5-%CE%B7-g20-%CF%84%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%86%CE%AD%CF> (πρόσβαση Δεκέμβριος 3, 2018).

<https://www.nytimes.com>. 11 Αύγουστος 1986.
<https://www.nytimes.com/1986/08/11/business/us-and-europe-settle-pasta-and-citrus-dispute.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 26, 2018).

<https://www.timesnews.gr>. 12 Μάρτιος 2017.
<https://www.timesnews.gr/%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%8D%CF%86%CE%B5%CF%83%CE%B7-1929/> (πρόσβαση Νοέμβριος 23, 2018).

<https://www.wto.org>. χ.χ.
https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min98_e/slide_e/slide009.htm (πρόσβαση Νοέμβριος 17, 2018).

<https://www.zougla.gr>. 3 Δεκέμβριος 2018.
<https://www.zougla.gr/money/stockmarkets/article/alma-katagrafoun-i-enropaikes-metoxes-meta-tin-ekexiria-ston-emporiko-polemo> (πρόσβαση Δεκέμβριος 3, 2018).

Kimberly, Amadeo. *Trade Dumping and its Consequenses* . 2 Αύγουστος 2002.

Kohona, Palitha. *Dispute Resolution Under the World Trade Organization - An Overview Vol28 Issue 2*. Kluwer Law International, 1994.

- Nassar, A., Z. Arashiro, και M. Jank. *Handbook on International Trade Policy. Tariff spikes and tariff escalation*. Cheltenham: In W. Kerr & J. Gaisford (Eds), 2007.
- Nye, Joseph. «Ο Ομπάμα συναντά τον κόσμο.» *Το Βήμα*, 2009.
- Olsen, Kelly. <https://www.cnbc.com>. 28 Νοέμβριος 2018.
<https://www.cnbc.com/2018/11/28/the-us-is-the-biggest-loser-in-trade-war-says-hk-tycoon-ronnie-chan.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 29, 2018).
- Pallen, Mark - William. <http://theconversation.com>. 4 Απρίλιος 2018.
<http://theconversation.com/trade-wars-are-good-3-past-conflicts-tell-a-very-different-story-92801> (πρόσβαση Νοέμβριος 23, 2018).
- Ranjan Mishra, Asit. <https://www.livemint.com>. 6 Ιούλιος 2018.
<https://www.livemint.com/Politics/78YKGldxbKUIINTFqYEB1OP/Top-5-infamous-trade-wars-in-history.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 23, 2018).
- Sengul. *Essays on the most Favoured Nation Clause and the World Trading System*. Essay, Southern Methodist Univeristy Press, 2006.
- Starkey, Claire Cock. <http://mentalfloss.com>. 20 Σεπτέμβριος 2016.
<http://mentalfloss.com/article/86338/8-trade-routes-shaped-world-history> (πρόσβαση Νοέμβριος 4, 2018).
- Stehmann, Oliver. *Foreign Sales Corporation Under the WTO - Journal of World Trade, Issue 3 Vol34*. Kluwer Law International, 2000.
- Steiger, Robert W. *The National Bureau of Economic Research*. χ.χ.
<https://www.nber.org/reporter/spring99/staiger.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 9, 2018).
- The NY Times*. 10 Ιανουάριος 1964.
<https://www.nytimes.com/1964/01/10/archives/the-chicken-war-a-battle-guide.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 23, 2018).

- Watkins, James. <https://www.ozy.com>. 9 Δεκέμβριος 2016.
<https://www.ozy.com/flashback/the-trade-war-that-america-started-and-canada-won/74079> (πρόσβαση Νοέμβριος 23, 2018).
- WTO. *Formula Approaches to Tariff Negotiations. Revision. TN/MA/S/3/Rev.1. 4* Νοέμβριος 2002. www.wto.org (πρόσβαση Νοέμβριος 29, 2018).
- Αγγελάκου, Βασιλική. *Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου*. Πτυχιακή Εργασία, Καλαμάτα: Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας ΤΕΙ Καλαμάτας, 2001.
- Αστεριάδης, Νικόλαος. *Ο ΠΟΕ και οι Διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ντόχα*. Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2011.
- Γιαλαμά, Μυρτώ - Σμαρώ. *Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου στο Νέο Διεθνές Οικονομικό Περιβάλλον*. Διπλωματική Εργασία, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2009.
- Γιαννούλη, Ειρήνη. *Διεθνές Εμπόριο και Προστασία του Περιβάλλοντος*. Πτυχιακή Εργασία, Μεσολόγγι: Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας ΤΕΙ Μεσολογγίου, 2002.
- Γκλαβίνης, Παναγιώτης. *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*. Αθήνα: Σακκουλάς, 2009.
- Γκόβαρης, Αλέξανδρος. «Η Αρχή της Απαγόρευσης των Διακρίσεων (Ρήτρα Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους και της Εθνικής Μεταχείρισης) στο Δίκαιο του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου.» Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2017.
- Δασκαλοθανάσης, Θάνος. *Βυζαντινών Ιστορικά*. 26 Ιούλιος 2014.
http://vizantinaistorika.blogspot.com/2014/07/blog-post_26.html (πρόσβαση Νοέμβριος 5, 2018).
- Δεληγιάννη, Λήδα. «<https://www.news.gr>.» <https://www.news.gr>. 13 Νοέμβριος 2017. <https://www.news.gr/oikonomia/business-stories/article/777225/o-emporikos-polemos-pou-afise-piso-pano-apo-50-000-nekrous.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2018).

Κλωναράς, Μιχαήλ. *Η Επίδραση των Συμφωνιών του ύρου της Ουρουγουάης στην Ελληνική Οικονομία*. Πτυχιακή Εργασία, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2016.

Κουσκουβέλης, Ηλίας. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.

Κροκίδης, Βασίλης. <https://www.portnet.gr>. 3 Δεκέμβριος 2018.

<https://www.portnet.gr/aporseis/17356-polykrish-sto-envropaiko-gignesthai-tou-emporioy.html> (πρόσβαση Δεκέμβριος 4, 2018).

Λοΐζος, Κων/νος. *Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) στο πλαίσιο της διαμόρφωσης του παγκόσμιου μεταπολεμικού συστήματος οικονομικών σχέσεων*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2011.

Μανέγα, Έφη, και Ελένη Κοτζαπαναγιώτογλου. *Το Διεθνές Εμπόριο, η Ανάπτυξη του μέσω της Ναυτιλίας και η Ελληνική Πραγματικότητα*. Πτυχιακή Εργασία, Πρέβεζα: ΤΕΙ Ηπείρου, 2005.

Μανώλη, Π., και Γ. Μαρής. «Εισαγωγή στη Διεθνή Πολιτική Οικονομία.» *Ελεύθερα Ηλεκτρονικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα*. 2015.

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3945/9/Kallipos_15465_book.pdf (πρόσβαση Οκτώβριος 23, 2018).

Μαραβέγιας, Ναπολέων, και Μιχάλης Τσινισιχέλης. *Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, 1995.

Πανεπιστήμιο Κέμπριτζ . <https://www.sakketosaggelos.gr>. 8 Φεβρουάριος 2012.

<https://www.sakketosaggelos.gr/Article/2102/> (πρόσβαση Νοέμβριος 8, 2018).

Παπαδόπουλος, Πολυδεύκης. <http://www.ert.gr>. 25 Μάρτιος 2018.

<http://www.ert.gr/eidiseis/diethni/envropi/oi-emporikoi-polemoi-sti-nea-epochi/> (πρόσβαση Νοέμβριος 27, 2018).

Πάττα, Ισμήνη. *Γιατί απέτυχε ο αναπτυξιακός Γύρος των εμπορικών διαπραγματεύσεων της Ντόχα, μέχρι το 2008*. Διπλωματική Εργασία, Αθήνα: ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ , 2009.

«Πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994) - Συμφωνία για την ίδρυση του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) ΠΟΕ.» <https://eur-lex.europa.eu>. χ.χ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A21994A1223%2801%29> (πρόσβαση Νοέμβριος 21, 2018).

Ρουμελιώτης, Παναγιώτης. *Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση*; . Αθήνα: Λιβάνης, 2002.

Στασινού, Νατάσα. <https://m.naftemporiki.gr>. 25 Ιανουάριος 2017.
<https://m.naftemporiki.gr/story/1197595/prota-i-ameriki-se-emporio-kai-klima> (πρόσβαση Νοέμβριος 27, 2018).

Τεγόπουλος, Φώτης. *millennials.gr*. 29 Ιανουάριος 2016.
https://www.millennials.gr/historical_development_and_regulation_of_international_trade/ (πρόσβαση Νοέμβριος 1, 2018).

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΠΟΕ

A/A	ΚΡΑΤΟΣ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ
1	Αγία Λουκία	1 Ιαν 95
2	Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες	1 Ιαν 95
3	Άγιος Χριστόφορος και Νέβις	21 Φεβ 96
4	Αίγυπτος	30 Ιουν 95
5	Αϊτή	30 Ιαν 96
6	Αλβανία	8 Σεπ 00
7	Αγκόλα	23 Νοε 96
8	Ακτή Ελεφαντοστού	1 Ιαν 95
9	Αντίγκουα και Μπαρμπούντα	1 Ιαν 95
10	Αργεντινή	1 Ιαν 95
11	Αρμενία	5 Φεβ 03
12	Αυστραλία	1 Ιαν 95
13	Αυστρία	1 Ιαν 95
14	Αφγανιστάν	29 Ιουλ 16
15	Βανουάτου	24 Αυγ 12
16	Βέλγιο	1 Ιαν 95
17	Βενεζουέλα	1 Ιαν 95
18	Βιετνάμ	11 Ιαν 07
19	Βολιβία	12 Σεπ 95
20	Βραζιλία	1 Ιαν 95
21	Βουλγαρία	1 Δεκ 96
22	Γαλλία	1 Ιαν 95
23	Γερμανία	1 Ιαν 95
24	Γεωργία	14 Ιουν 00
25	Γκάμπια	23 Οκτ 96
26	Γκαμπόν	1 Ιαν 95
27	Γκάνα	1 Ιαν 95
28	Γρενάδα	23 Φεβ 96
29	Γουατεμάλα	21 Ιουλ 95
30	Γουιάνα	1 Ιαν 95
31	Γουινέα	25 Οκτ 95
32	Γουινέα Μπισάου	31 Μαΐ 95
33	Δανία	1 Ιαν 95
34	Δημοκρατία του Κογκό	1 Ιαν 97
35	Δομινικά	1 Ιαν 95
36	Δομινικανή Δημοκρατία	9 Μαρ 95
37	Εκουαδόρ	21 Ιαν 96
38	Ελβετία	1 Ιαν 95
39	Ελλάδα	1 Ιαν 95
40	Ελ Σαλβαδόρ	07 Μαΐ 95
41	Εσθονία	13 Νοε 99
42	Εσουατίνι (Σουαζιλάνδη)	1 Ιαν 95
43	Ευρωπαϊκή Ένωση	1 Ιαν 95

A/A	ΚΡΑΤΟΣ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ
44	Ζάμπια	1 Ιαν 95
45	Ζιμπάμπουε	5 Μαρ 95
46	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	10 Απρ 96
47	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	1 Ιαν 95
48	Ηνωμένο Βασίλειο	1 Ιαν 95
49	Ιαπωνία	1 Ιαν 95
50	Ινδία	1 Ιαν 95
51	Ινδονησία	1 Ιαν 95
52	Ιορδανία	11 Απρ 00
53	Ιρλανδία	1 Ιαν 95
54	Ισλανδία	1 Ιαν 95
55	Ισπανία	1 Ιαν 95
56	Ισραήλ	21 Απρ 95
57	Ιταλία	1 Ιαν 95
58	Καζακστάν	30 Νοε 15
59	Καναδάς	1 Ιαν 95
60	Καμερούν	13 Δεκ 95
61	Καμπότζη	13 Οκτ 04
62	Κατάρ	13 Ιαν 96
63	Κεντροαφρικανική Δημοκρατία	31 Μαΐ 95
64	Κένυα	1 Ιαν 95
65	Κίνα	11 Δεκ 01
66	Κολομβία	30 Απρ 95
67	Κονγκό	27 Μαρ 97
68	Κόστα Ρίκα	1 Ιαν 95
69	Κούβα	20 Απρ 95
70	Κουβέιτ	1 Ιαν 95
71	Κροατία	30 Νοε 00
72	Κύπρος	30 Ιουλ 95
73	Κιργισία	20 Δεκ 98
74	Λάος	2 Φεβ 13
75	Λετονία	10 Φεβ 99
76	Λεσότο	31 Μαΐ 95
77	Λιβερία	14 Ιουν 16
78	Λιθουανία	31 Μαΐ 01
79	Λιχτενστάιν	1 Σεπ 95
80	Λουξεμβούργο	1 Ιαν 95
81	Μακάο	1 Ιαν 95
82	Μαδαγασκάρη	17 Νοε 95
83	Μαλάουι	31 Μαΐ 95
84	Μαλαισία	1 Ιαν 95
85	Μαλβίδες	31 Μαΐ 95
86	Μάλι	31 Μαΐ 95
87	Μάλτα	1 Ιαν 95
88	Μαρόκο	1 Ιαν 95
89	Μαυριτανία	31 Μαΐ 95
90	Μαυρίκιος	1 Ιαν 95

A/A	ΚΡΑΤΟΣ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ
91	Μαυροβούνιο	29 Απρ 12
92	Μεξικό	1 Ιαν 95
93	Μιανμάρ	1 Ιαν 95
94	Μοζαμβίκη	26 Αυγ 95
95	Μολδαβία	26 Ιουλ 01
96	Μογγολία	29 Ιαν 97
97	Μπαγκλαντές	1 Ιαν 95
98	Μπαρμπάντος	1 Ιαν 95
99	Μπαχρέιν	1 Ιαν 95
100	Μπελίζ	1 Ιαν 95
101	Μπενίν	22 Φεβ 96
102	Μποτσουάνα	31 Μαΐ 95
103	Μπουρκίνα Φάσο	3 Ιουν 95
104	Μπουρούντι	23 Ιουλ 95
105	Μπρουνέι	1 Ιαν 95
106	Ναμίμπια	1 Ιαν 95
107	Νέα Ζηλανδία	1 Ιαν 95
108	Νεπάλ	23 Απρ 04
109	Νησιά Σολομώντα	26 Ιουλ 96
110	Νικαράγουα	3 Σεπ 95
111	Νίγηρας	13 Δεκ 96
112	Νιγηρία	1 Ιαν 95
113	Νορβηγία	1 Ιαν 95
114	Νότια Αφρική	1 Ιαν 95
115	Νότια Κορέα	1 Ιαν 95
116	Ολλανδία	1 Ιαν 95
117	Ομάν	9 Νοε 00
118	Ονδούρα	1 Ιαν 95
119	Ουγγαρία	1 Ιαν 95
120	Ουγκάντα	1 Ιαν 95
121	Ουκρανία	16 Μαΐ 08
122	Ουρουγουάη	1 Ιαν 95
123	Πακιστάν	1 Ιαν 95
124	Παναμάς	6 Σεπ 97
125	Παπούα Νέα Γουινέα	9 Ιουν 96
126	Παραγουάη	1 Ιαν 95
127	Περού	1 Ιαν 95
128	Πολωνία	1 Ιουλ 95
129	Πορτογαλία	1 Ιαν 95
130	Πράσινο Ακρωτήριο	23 Ιουλ 08
131	Ρουάντα	22 Μαΐ 96
132	Ρουμανία	1 Ιαν 95
133	Ρωσσία	22 Αυγ 12
134	Σαμόα	10 Μαΐ 12
135	Σαουδική Αραβία	11 Δεκ 05
136	Σενεγάλη	1 Ιαν 95
137	Σεϋχέλλες	26 Απρ 15

A/A	ΚΡΑΤΟΣ	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ
138	Σιέρα Λεόνε	23 Ιουλ 95
139	Σιγκαπούρη	1 Ιαν 95
140	Σκόπια	4 Απρ 03
141	Σλοβακία	1 Ιαν 95
142	Σλοβενία	30 Ιουλ 95
143	Σουηδία	1 Ιαν 95
144	Σουρινάμ	1 Ιαν 95
145	Σρι Λάνκα	1 Ιαν 95
146	Ταϊλάνδη	1 Ιαν 95
147	Ταϊπέι	1 Ιαν 95
148	Τανζανία	1 Ιαν 95
149	Τατζικιστάν	2 Μαρ 13
150	Τζαμάικα	9 Μαρ 95
151	Τζιμπουτί	31 Μαρ 95
152	Τόγκο	31 Μαΐ 95
153	Τόνγκα	27 Ιουλ 07
154	Τουρκία	26 Μαρ 95
155	Τρινιντάντ Τομπάγκο	1 Μαρ 95
156	Τσαντ	19 Οκτ 96
157	Τσεχία	1 Ιαν 95
158	Τυνησία	29 Μαρ 95
159	Υεμένη	26 Ιουν 14
160	Φιλιππίνες	1 Ιαν 95
161	Φινλανδία	1 Ιαν 95
162	Φίτζι νησιά	14 Ιαν 96
163	Χιλή	1 Ιαν 95
164	Χονγκ Κονγκ	1 Ιαν 95